

Emilio Olabarria (EAJ):
"Estatuko periferiako botereak indartzea da irtenbidea"

ARGIA

Irungo iruzurra
jarraitzeko gakoak

Gurasoek
euskaraz jolasten
trebatu nahi dute

2008ko otsailaren 17a | LXXI. urtea | 2.124 zenbakia | 3,70 euro

Danimarka

Europa aurrerratuaren erretratua

Egun bat Mathiasekin

Irakeko gerra zineman: zuzendariek atzamarra sartu dute Bushen begian

Illimani:

Boliviako izpiak eta hizkiak

Hitzak: **Amets Arzallus**
Argazkiak: **Txomin Txueka**

Bermeo

Erakusketa:

Otsailak 15etik, 24ra

18:00 - 21:00

Nestor Basterretxea Aretoan

Hitzaldia

Otsailak 21 19:00

Gizarte eta Kultura Etxean

Photo © Txomin Txueka

Antolatzailea

Laguntzaileak

Pertsonaia

- 12 Joxe Migel Esnaola:** "Euskaldunak Potosin jaun eta jabe izan ziren hiru gizalditan". Miel A. Elustondo.

Gaiak

- 18 Txikiteroak:** Baxoerdi artean kontu kontari. Ander Altuna.

Iritziak

- 21 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 Ur Apalategi. Ttakun (h)errenka. Foucaulten historikotasunaz.
23 Paula Kasares. Luparekin. Basque is beautiful!
24 Iñaki Barcena. Nigeriako lapurrak. Amatiño. Trikuak.
25 Gotzon Barandiaran. Legeak, indarkeria, erantzukizuna, zigorrak. Joxemari Ostolaza. Herriko bozak.

Erdiko kaiera

- 27 Irak pantaila handian lehertu da.** Gorka Bereziartua.
31 Euskal Herriko Trikiti Txapelketa: Soinu txikiak txapela erantzi zueneko. Unai Brea.
33 Argitalpenak. Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
36 Ezpalak. Jon Torner.
37 Abarrak. Lore Agirrezabal.
38 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
40 Ihesi. Serantes, Abrako gailurra. Arrate Diez.
44 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 50 Jolasa. Euskaraz dibertitzeko konpromisoa.** Garbiñe Ubeda Goikoetxea.
52 Irungo iruzurra jarraitzeko gakoak. Daniel Udalaiz.
54 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
56 Net Hurbil. Obreroen zigorra: bizi laburragoa eta ezintasun gehiagoz. Pello Zubiria.

6 | Danimarka | Lander Arbelaiz

Mathias Stigsgaard 22 urteko daniarraren egun bat nolakoa den ikusi dugu. Herrialde bateko gizarte politikak kaleko bizitzan eragin handia izan dezakeela agerikoa da. Eskandinaviako gainontzeko herrialdeekin batera, zenbait arlotan erreferente bilakatu da Danimarka. Begi onez ikusten dute beren soldataren erdia zergetan ordaintzea, hori baita beren bizi maila oparoaren erantzule nagusietako bat.

5 | Deabruaren abokatua: Andres Urrutia Sustrai Colina

26 | Bertso berriak
Maialen Lujanbio

58 | Azkena
Iñaki Mendiguren

47 | Emilio Olabarria | Mikel Asurmendi

Espainiako Kongresuko korridoreak nahiz Botere Judizialeko zokoak bertatik bertara ezagutzen ditu politikari arabar honek. Ez gaudela Estatuaren marko juridiko-politikoaren birmoldaketaren bezperan berretsi digu elkarrizketan.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Lander Arbelaiz, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbiñe Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Publizitatea: Nere Armendariz. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Andreas Bro.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera >>

k u t x a

Larrun 118

Datorren asteko ARGIArekin

Euskal Etxeak: Lurruna munduko erakusleihoetan

Erreportajea

Krisia eta erronka
berriak euskal etxeetan

Iritziak

Argitxu Camus

Josu Legarreta

M. Angel Elustondo

Joseba Etxarri

Mariana Fernandez

Gloria Totoricaguena

— Euskal etxeak munduan ditugun erakusleihoak dira eta azken urteetan aldaketa ugari sumatu dituzte, lehen belaunaldiko immigranterik apenas geratzen baita. Orduan, nola mantendu euskal izaera? Paradoxikoki, euskal etxeak gero eta gehiago dira munduan; baina datu engainagarria da hori, subentzio politikekin zerikusia izan dezakeena. "Krisia" hitza erabili dute batzuek, "erronka" besteei. Izango al dira leihoari lurruna kentzeko gai?

“Euskararekin ez dugu arkeologia egin behar, biologia baino”

Andres Urrutia | Notarioa

Andres Urrutiaren egunak 24 ordu baino gehiago dauzkala iruditzen bazaizu, oker zaude. Lo ere egiten omen du. “Lo ondo egitea baita beste gauza guztietan ondo aritzeko bide eraginkorrena”.

SUSTRAI COLINA
Argazkia: Iñigo Azkona

Zure ikasleek, nola esan... oso... zorrotza zarela diote.

Irakaslea pentsatzen erakusteko dago. Jende askok uste du mundua ikasgelan bukatzen dela eta berez konpontzen dela. Ez! Jendeak jakin egin behar du ikasgelatik aparte badagoela mundu bat eta mundu horretan igeri egin beharko duela.

Igeri erakutsi partez, liburu artean ito gaituzte asko eta asko!

Unibertsitatean teorizazio larregi eta “praktika” gutxiegi dago. Hala ere, jendeak hasi behar du pentsatzen praktika ez dela osoa, teoria ere beharrezkoa dela, eta biak uztartzean dagoela gakoa.

Oso ondo geratu zaizu....

Esaten badizute “hemen duzu harria eta hasi pikatzen”, matrailuarekin ez daukazu zereginik, pikatxoiaarekin hasi behar duzu. Mentalitateak egon behar du gaituta, beste guztiak tresnak baino ez dira.

Zurea bai harrikada! Notarioa eta euskalduna?!

Jurista euskaldunak bi buztaneko txakurrak gara, ala? Egin dezagun deabruaren abokatua-ren lana. Euskararekin ez dugu arkeologia egin behar, biologia baino. Euskara bizirik dago.

Notarioekin ez arkeologiarik, ez biologiarik... Kobratzen duzuen ikusita!

Ez dut nire lanbidea aberastearen ikuspegitik ikusten, zerbitzuaren ikuspegitik baizik. Profe-

sional ona izateko, notarioa da gizartera egokitu behar dena, ez alderantziz.

Horrek ez al du Euskaltzaindiarentzako balio? Teknologia berrieekin, adibidez...

Horretan, akademiak edo asmatzen du edo etorkizun beltza dauka. Ezin diogu gure buruari arau-emaile izena jarri, baldin eta teknologia berrietan gu ere sartuta ez baldin bagaude.

Dena ez dela ohorezkoa, burua, osoa, eta urgazlea, konpai!

Hierarkia horrek bere premia eta nahitaezko-tasuna baldin badu gobernurako beharrezkoa delako da. Baina horrek ez du parte hartzea kentzen. Hori hala, euskaltzain urgazleak gehiago inplikatu behar genituzke, ez izendatu eta ahaztu.

Txillardegi zer da, ohorezkoaren buru osoaren urgazlea?

Txillardegizale amorratua naiz, eta beti errespetatuko dut hark hartutako erabakia. Mires-ten dut horregatik. Txillardegi afera honen gainetik dago.

Euskaltzaindia ere oso goian ez ote dabilen. Kalean, behintzat...

Euskaltzaindia geroz eta presenteago egon beharko litzateke kalean. Hala ere, kalean ibiltzen gara. Pentsa, batzuetan sarrera hitzaldietan prozesioak ere egiten ditugu! ■

• ASTERKO GAIA •

Danimarka

Iparraldeko herri aurr

Daniar guztiek dute hezkuntza eta osasunerako zaintza osoa doan izateko eskubidea. Gazteek 18 urte egitean gurasoen etxea uzten dute, eta beren independentzia bermatzeko, Gobernuak hilean 680 euro ematen dizkie. Gizarte eta ingurumen politiketan munduko aurrerakoienetakoa da. Mathias gaztearen ohiko egun bat oinarri hartuta, Danimarka eta Euskal Herriaren arteko ezberdintasunak agerikoak dira.

eratu hori

MATHIAS STIGSGAARD daniarra da. 22 urte ditu eta kazetaritza ikasketak medio 300.000 biztanleko Århus hirian bizi da. Hala ere, jatorriz Hørlshomgoa da, Kopenhagetik iparrera jo eta kilometro gutxira dagoen herrikoa. 29 urteko arrebak arabieratik daniar eta ingelesera poesia itzuliz bere kasa egiten du lan. Aita negozio gizona du, ama irakaslea eta duela bost urtetik bananduak daude.

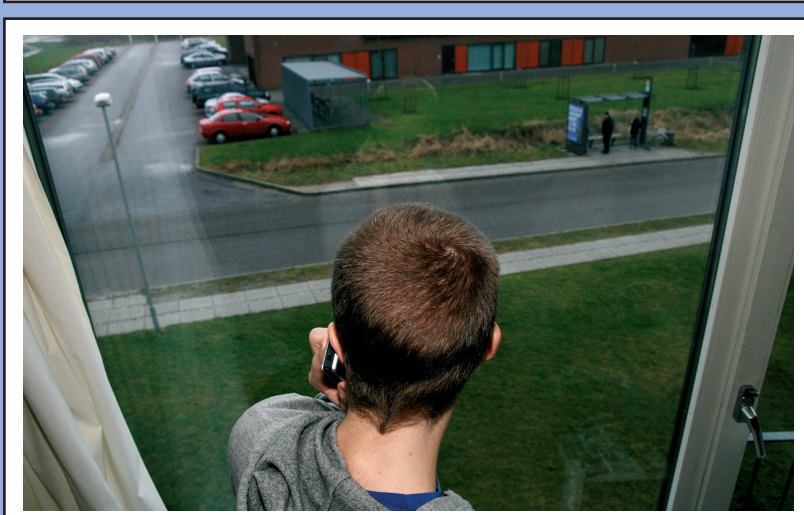
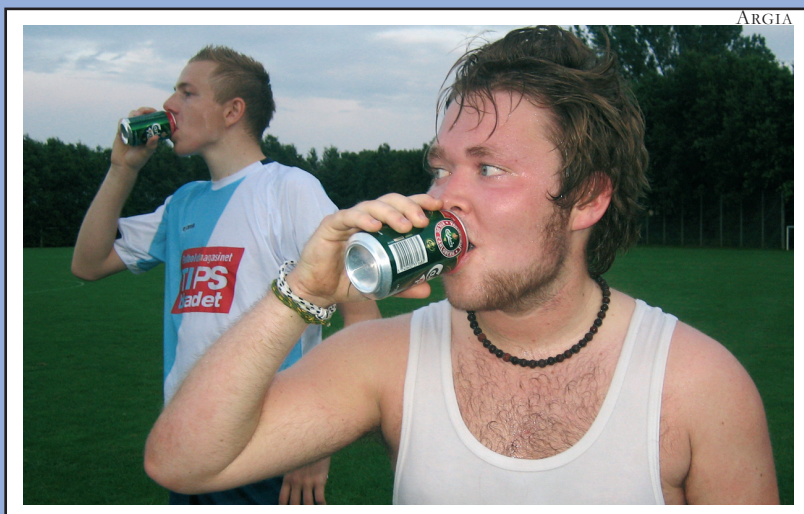
Eguzkiak gortina meharreko leihoa topatu aurretik jaiki ohi da Stigsgaard eskolara joateko. Danimarkako Kazetaritza Eskolan bigarren maila egiten ari da, eta etorkizunean prentsa idatzian lanean ikusten du bere burua. “Unibertsitateko ikasleak noiz hasten diren ikusita, nik gazte ekin diet goi mailako ikaske-tei”. Egia da. Danimarkan gazteek eskola amaitu ostean urte batzuk hartzen dituzte beste gauza batzuk egin eta etorkizuna nola bideratu ondo erabakitzeke. Batez beste, 23 urterekin hasten dute unibertsitatea, presarik gabe. Stigsgaardek 18 urterekin eskola bukatu eta sos batzuk aurreztu asmoz, lan egitea erabaki zuen. Sei bat hilabete beharra bilatzen eman, eta beste horrenbeste egin zituen supermerkatu batean jardunean.

Soldaduska egitea egokitu zitzaion urtebete geroago. Azterketa fisikoa gainditu ostean, zozketa bidez erabakitzen dute nork joan behar duen —normalean joateko gai direnen hirutik bat—. Norbaitek ez badu zerbitzu militarra egin nahi, suhiltzaile edo gizarte-lanak egiteko aukera du soldata baxu baten truke, baina urtez urteko datuak ikusita, inor gutxi egin du aukera hori. Soldadugaiei zenbait abantaila fiskal ematen dizkiete: hilean zergaz kanpoko 10.000 koroako daniarreko soldata (1.300 euro), beren kasa bizi badira beste dirulaguntza batzuk, eta salbuespenen bat kenduta, herrialde osoko garraibideetan doan ibiltzeko aukera. “Esan liteke soldaduska egiten dutenak ez direla batere txiroak hemen”, dio Stigsgaardek. “Hamar hilabetez aritu nintzen horretan eta amaitzean kazetaritza ikasketak hasi nituen, patrika ondo berotuta”.

Estatua itsulapiko

Daniarrak ulertzeko, beren Ongizate Estatuaren ideia konprenitu beharra dago. Txerri itxurako eltzetsuak nola, halako papera du honek. Herritarrek, hilero-hilero, beren diruaren zati bat bertan gordetzen dute, beharra etortzean hor izango dutela jakiteak ematen duen lasaitasunarekin. Honela, Danimarkan bizi diren 5,5 milioi herritarrek, batez bestekoa eginda, beren diru sarreren %55 ordaintzen diote Estatuari. “Pozik zaude sistemarekin?”, itauna. “Bai, oso”, daniar gazteak. “Kanpotik kontraesana irudi lezake zergetan soldataren erdia utzi eta pozik egotea, baina niri oso positiboa iruditzen zait herrialde honetako biztanle guztiek edukitzea hezkuntzarako eta osasunerako atea zabalik, pobre ala aberats, langabe edo okupatu, denek berdin”. Sorbaldarik indartsuenak dira pisurik astunena eramateko ardura dutenak, eta bide batez, ahulenei aurrera egiten laguntzen dietenak.

Bertako biztanle guztiek eskubidea dute haurtzaindegi, eskola, unibertsitate, ospitale

Goitik behera: Stigsgaard bere gelan egin berri dituen azterketen emaitzak ordenagailuan begiratzten. Entrenamendu saioaren ostean taldekideak garagardoaz gozatzen. Plastikozko boltsarik ez, eta erosketak bizkarreko zorroan sartzen. Eta Stigsgaard telefonoz eskolako lagunekin berriketan.

eta zaharrentzako zaintza osoa doan izateko, beste zerbitzu batzuen artean. Eskola, uni-bertsitate eta ospitaleen %95 publikoak dira eta pribatu apurrek bezain zerbitzu ona edo hobe eskaintzen dutela ziurtatzea Estatuaren betebeharra da. Hau guztia daniarrek ordaintzen dituzten zerga altuek ahalbidetzen dute, baina Estatuari ordaintzen diotena bakoitzaren soldatzen arabera egokitzen da. Kontuan hartzekoa proportzioan, diru sarre-
rarik baxuena dutenek %40 inguruan ibiltzen direla, eta aberatsenak %60 ordaintzeraino irits daitezkeela.

Gini indizearen arabera, munduan bere irabaziak egokien banatzen dituen herrialdea da aztertzen ari garena. Formula matematiko hau lurralde bateko irabazien banaketaren (des)berdintasuna neurtzeko erabiltzen da. Emaitza 0 eta 1 artean izaten da, non 0 berdintasun perfektua litzatekeen –biztanle guztiek irabazi berdina– eta 1 desberdintasun perfektua –pertsona batek irabazi guztiak, eta besteek ezer ere ez–. Danimarka da berdintasunean liderra. Frantziako Estatu 32. postuan da eta Espainiakoa 43.ean. 2004ean Eustatek EAEko Gini indizea kalkulatu zuen eta 0,57ko emaitza ateratzea zitzaien, munduko herrialdeen zerrendan 114. postuan, Nigeria, Txina, Bolikosta, AEB eta Mexiko bezalako herrialdeen atzetik.

Baina itzul gaitezen Stigsgaardengana. Pedalei eraginez ordu laurdenean egiten du etxetik eskolarako bidea. Oinarrizko garraio-bidea da bi gurgilduna herrialde honetan, biztanleen artean oso hedatua. Erraz ikus daitezke dotore jantzitako emakume edo gizonak, maletaxoa atzean lotu eta bizikletaz lanera bidean. Kaleak txirrindularientzat prestatuta daude, zentzu bakoitza karrikaren alde banatan, ongi bereizita. Eskolako atarian, hanka luzatu, atzeko gurgilean giltzarra-poa jarri eta tente uzten dituzte, bata bestearen ondoan, ehunka bizikleta ikasle eta irakasleek. Ez dute farolari lotu beharrik bueltan hor izango dela ziurtatzeko. Bi arrazoi nagusi horretarako: bat, gutxitan izaten dira bizikleta lapurretak; eta bi, ez legoke farola nahikorik guztientzat.

Hala ere, ez gaitezen engaina, autoak ere ibili badabiltza Danimarkako kaleetan. Hori bai, Euskal Herriarekin konparatuz, gutxi dira berebila duten 30 urtetik beherako gazteak. Eustatek bere webgunean eskegitako datuen arabera, 2004an Danimarkan 1.000

biztanleko 355 auto kalkulatu zituzten, EAEn 417 eta Nafarroan 460. “Nik, hasteko, ez dut behar; baina nahi izango banu ere ezingo nuke ordaindu, Danimarkan autoak oso garestiak dira”. Berezko balioaren %250 arte igo dakieke prezioa zerga ezberdinengatik, eta erregaia garestitu zutenetik, bi aldiz pentsatu behar du daniarrak autoa erosi aurretik. Baina zergatik ez Alemaniatik erosi eta etxera eramane merkeago aterako bazaie? “Egongo da hori egiten duen jendea, baina denok hori egingo bagenu, sistema hau hankamotz geratuko litzateke; ditugun abantaila batzuk moztu egin beharko litzuzke Gobernuak”. Salbuespenak salbuespen, orokorrean zuzena da daniarra, eta edozein motatako iruzur egitea, autobuseko txartela ez ordaintzea adibidez, ez da harro sentitzeko ekintza.

Politiken egunkariaren arabera,
daniarrek urtean 90 litro garagardo
edaten dituzte batez beste
eta alkoholak eragindako heriotzen
kopurua nabarmen da altuagoa
Euskal Herriarekin alderatuta

Garagardoaren erritmora

Ol. Hitz erraza, kanpotarrei azkar irakasten dieten horietakoa. “Ül” ahoskatuko genuke Euskal Herrian. Garagardoa. Tuborg markakoa bada, hobe. Danimarkako kulturaren parte, dudarik gabe. Beste ele batekin ere etengabe egingo du topo atzeritarrak. *Skol*. Topa.

15:00ak partean eskolatik irten eta kaleak afixa komertzialez josiak aurkitu ditu Mathias Stigsgaardek. “Marketin kontua da –kexu da– urtero gero eta goizago betetzen dituzte hiriko paretak garagardo konpainiek”. Gabonak azaroaren 1ean hasi ziren bikingoen herrialde horretan. Amaitu, berriz, otsailaren ean. Garagardoak markatzen du *tempo*a hemen ere. Zerbeza berezia ateratzen dute urte sasoi honetan, ohikoa baino gogorragoa, hotzari aurre egiten laguntzeko: *Juléol*. “Zer edango dugu Gabonetan Gabonetako Garagardoa izenekoa ez bada?”, dio ilehoriak irribarrez. Aste Santua ere aitzakia ona izaten da *Påskeol* garagardo berezia atera eta urrezko edari hau maite duen herrialdeko etxe gehienetako hozkailuak betetzeko.

Azterketen buruhausteak ahaztea xede, Xabi Alonsoren Liverpooleko atorra soinean joan ohi da Stigsgaard futbol entrenamendu saioetara. Jokalaririk gazteenetakoa izateaz

gain, entrenatzaile ere bada. Astean bi saio izaten dituzte, baina helburua lagun-giroan kirol pixka bat egitea dela ez dute ahazten. Mailarik baxuenean jokatzen duten taldeen artean bilatu behar da eurena: *Åben Modus*. “1,95 metrotik gorako zazpi jokalaria ditugu, ligako talderik altuena gara, baina ez dugu gol aukerarik sortzen”, dio penatua entrenatzaileak. Entrenamenduan izerdi pixka bat bota ostean, garagardoa edateko garaia sakratua da taldekideentzat. Ura baino hobe sartzen omen zaie garagardoa kirola egin ostean, nahiz eta ordurako epel-epel eginda izaten den. Zerrenda batean zehaztua dute entrenamendu bakoitzera kaxa bat nork eramane behar duen, eta entrenamendu saiora ez joateak gehiegi axola ez duen bezala, ez du barkamenik garagardoa eramane behar duenak piper egiteak.

Gini indizearen arabera
Danimarka da munduan
bere irabaziak hiritarren
artearen berdintasun handienez
banatzen dituen herrialdea.
EAE 160. postuan legoke

Txantxak alde batera utzita, alkoholarena izan liteke herrialde honen itzalik luzeenetakoa. *Politiken* egunkariak otsailaren hasieran ateratako artikulua batean zioen daniarrek urtean 90 litro garagardo edaten dituztela batez beste. ‘Batez beste’-k esan nahi du herrialdeko biztanle guztiak sartzen direla hor, atera kontuak. Honek munduko garagardo kontsumoaren zerrendan zortzigarren postuan jartzen ditu. Halaber, azken 40 urteotan ia bikoiztu egin dira zirrosi kasuak egunkari beraren arabera, eta alkoholak eragindako heriotzen kopurua nabarmen da altuagoa Euskal Herriarekin alderatuta.

Ekologia ardatz

Azken orduan, Stigsgaard ez da esku hutsik joaten etxe ondoko supermerkatu asteko erosketa egitera. Gehienek bezala, plastikozko poltsa hutsak bizkarreko zorroan dituela, azken bisitaz geroztik hustu dituen botila eta latak eramatera ere joaten da. Makina berezi batzuk izaten dituzte, ahozabal, eta bertan edukiontzi hutsak sartu ostean, koroa danimarkar bat ematen dute bueltan bakoitzarengatik (15 euro zentimo inguru). Edaria erostean ordaintzen da edukiontzia eta birziklatzen den momentuan hartzen dirua bueltan. Birziklatzen ez duenari ez diote diru-

Kultura baten arauak

Janteloven edo Janteko Legea Aksel Sandemose idazle norvegiar-daniarrak 1933. urtean nobela batean idatzitako arau bilduma etikoa da. *Iheslari bat bere mugez gaindi* liburuan XX. mendearen hasierako bere jaioterriko bizitzaren erretratua egin zuen. Hala ere, herri txiki gehienek dituzten antzekotasunak bil-tzen dira.

Hamar dira mandamenduak, baina denak "Ez pentsa berezia zarenik" jarreraren bariazioak izan litezke. Liburuan, sekula inon idatzi gabeko, baina denek betetzen dituzten arau hauek urratzen dituzten herritarrei gaizki begiratzeko diete gainontzekoek, bertako bizimoduaren aurka doazela argudiatuta. Arau hauek daniar, norvegiar eta suediar kulturak zipritindu zituen, eta besteak baino hobe edo inteligenteagoa dela pentsatzen duen jendea bereziki gaizki ikusia dago herrialde hauetan.

- 1) Ez pentsa berezia zarenik.
- 2) Ez pentsa gure mailan zaudenik.
- 3) Ez pentsa gu baino azkarragoa zarenik.
- 4) Ez pentsa gu baino hobe zarenik.
- 5) Ez pentsa guk baino gehiago dakizunik.
- 6) Ez pentsa gu baino garrantzitsuagoa zarenik.
- 7) Ez pentsa ezertan ona zarenik.
- 8) Ez egin barrerik gutaz.
- 9) Ez pentsa inori axola zaionik zer gertatzen zaizun.
- 10) Ez pentsa ezer irakats diezagukezunik.

Janteko Legeak egungo daniar kulturaren zenbaterainoko eragina duen frogatzea zaila da. Dena den, soziologoek eragin hori baserri giroko guneetan mantentzen dela diote, eta hiriguneetan askoz ere txikiagoa dela.

rik itzultzen. Ordainlekuen ondoan, erosi nahi dituenarentzat, plastikozko poltsa sendoak izaten dira. Zorroak ordaindu egin behar direnez, jende gehienak aurretik erabiltakoak eramaten ditu dendara, behin eta berri. Tankera honetako zenbait neurri hartzen joan dira azken urteotan Eskandinaviako gobernu ezberdinak, eta pixkana-pixkana ingurumenarekiko errespetuan erreferentzia bihurtu dira herrialde nordikoak.

Ez da harritzekoa supermerkatu bat eskura ez eta kaleko zakarrontzien inguruan garagardo lata hutsak ikustea. Eskaleek gauero hirietako kaleak zeharkatzen dituzte, begirada

zorrotz, janarekin truka ditzaketen edukiontzien bila. Hauen egoera buruan, zaborrontzien oinetan uzten dituzten parrandan dabilen jendeak edukiontzi hauek, *biltzaileek* ez ditzaten barrutik atera beharrik izan. Asteburu eta egun berezietan zientoka edukiontzi biltzera iristen dira eskekoak.

Gazteen subiranotasuna

Mathias Stigsgaardi bezala, 18 urte betetzen dituztenei Gobernuak hilean 5.000 koroa dani-markar (670 euro inguru) ematen dizkie beren kasa bizitzeko aukera izan dezaten. Daniar kulturaren parte da gazteek 18 kandeletan putz egin eta gurasoen etxetik alde egitea, baita hiri berean bizitzen jartzeko bada ere. "Erdia baino gutxiago etxea ordaintzen xahutzen dut, eta bestea, janaria, telefonoa eta gainontzeko gastuetarako erabiltzen dut". Azken inkesten arabera, Euskal Herrian, aldiz, 18 eta 34 urte arteko gazteen hamarretik sei oraindik gurasoen habian bizi dira. EAE eta Nafarroan 210 euroko laguntzak ematen hasi dira gazteek beren kasa bizitzeko duten arazoa konpondu asmoz. Ipar Euskal Herrian, zenbait baldintza betez gero, 300 euro inguru ematen zaizkie hilean ikasleari.

Daniar nerabeen independentzia bermatzeko, etxebizitza-sistema konplexua ere garatu du Estatuak urteetan. Hirietako etxebizitza hutsak erostez gain, gazteentzat propio pentsatutako etxebizitza blokeak eraiki dituzte gobernu ezberdinek. Bizileku hauen kontrola eramateko herri bakoitzak Ikasleen Etxebizitzarako Kontseilua du eta gazteei etxebizitza modu onean aurkitu eta alokatzea da bere helburua. Stigsgaardi, bulego honetara jo zuten, 30 metro koadroko bizilekua aurkitu zioten. Bertan, sukualdea eta komuna lehendik ezagutzen ez zuen pertsona batekin partekatzen dituzte, eta bakoitzak bere gela du. Honelakoak dira gune honetako etxe guztiak, binaka bizitzeko eginak. "Oso pozik bizi naiz hemen,

Aurreko orrian, Mathias Stigsgaard bere etxeko gelan. Gobernuak gazteentzat propio eraikitako eraikinetako batean bizi da. Lerro hauen gainean, ezkerrean, Århus hirian etxe daniar tradizional bat; eta eskuinean, Kopenhage hiriburuko etxe koloretsuak.

ez dut gehiago behar, gainera, ondoko bizilagunekin oso harreman ona dut eta askotan biltzen gara han edo hemen”.

Bizilagunekin ez bezala, Stigsgaard eta bere pisukideak ez dute harreman beroegirik. Batak daniarren ordutegiari men 17:00etan afaltzen du, kazetaritza ikasleak berriz “oso berandu”, 19:00ak inguruan. Afaldu ostean bakoitza bere gelan sartzen da. “Ordenagailu bidez, bakoitzak gure lagunekin egiten dugu hitz, ez gara bakarrik geratzen”. Euskal Herriko begiekin ikusita, hotzak dira daniar asko eguneroko harremanetarako. “Onar nezake indibidualistak garel, askotan barnera begira bizi gara, gutxitan erakusten ditugu gure sentimenduak kanpora”. Stigsgaarden hitzetan, askori ez zaie aitortzea gustatzen, baina Janteko Legea subkontzientean daramate –ikus aurreko orriko koadroa– eta konturatu gabe behin eta berriz erakusten dute hori, beti ere daniar gaztearen ustez.

Gobernuak urteetan
hiritako etxebizitza hutsak
erosi eta gazteentzat
pentsatutako blokeak eraiki
ditu, hauei prezio
onean alokatzeko

Haurdunaldiak bultzatuz

Egun, Euskal Herria da ume gutxien jaiotzen den Europako lekua. Orain ia 30 urte Danimarka zen kontinenteko jaiotze-tasarik baxuena zuen herrialdea. Horri buelta eman eta bikoteak umeak izatera animatu asmoz, Gobernuak zenbait neurri hartzen hasi zen. Estatistikak ikusita, neurri hauekin etengabe behera zihoan jaiotze tasa berriz ere gora tentetzea lortu du. Gaur egun, amei 54 asteko amatasun baja eta aitei zortzi astekoa ematen zaizkie, ume bakoitzeko hilero ematen dituzten laguntzez gain. Gainera, gurasoek ez dute haurtzaindegia gain ordaindu behar.

Udaberrian sartu arte egunak motz dira eta 19:30erako kale-argiek argitzen dute gau itxia. Egun gogorra izan ondoren, ohera joan aurretik, hurrengo eguneko lanak egiten ditu kazetaritza ikasleak. Irribarrea ahoan, noizean behin *The Simpsons* telesaila ikusten du.

Europako herrialde askotan bezala, beti film eta telebista bertsio originalak daniar azpiztituluekin emititzen dituzte. “Txiki-txikitatik ohi-tzen bagara gustukoan ditugun saioak ingelesez ikusi eta daniarrez irakurtzera, belarria finduz goazela dudarik ez egin”. Mathias Stigsgaard hainbat hizkuntza menderatzen ditu: daniara eta ingelesa ama hizkuntza gisa. Suedieraz eta norvegieraz ere moldatzen da, bai ulertu eta baita hitz egiteko ere, baina ez aurrekoak bezain ondo. Hala ere, aipatu behar da daniara, suediera eta norvegiera familia berekoak direla, eta askotan, herrialde bakoitzeko pertsona bana bildu eta bakoitzak bere hizkuntzan hitz eginda elkar ulertzeko gai dira. Eskolan frantsesa eta alemana ere landu dituela gogoratu digu, baina soilik idatzi bat hartu eta gainetik ulertzeko kapaz dela.

“Eguraldia bezalako txikikeriengatik kexuan ibili izan naiz, baina hotzean pentsatuta konturaten naiz zenbaterainoko zortea izan dugun hemen jaiotzeaz. Guk inongo meriturik egin gabe luxuzko gizarte bateko partaide gara”. Jardun askotan erreferentzia izan litekeen herrialde batek, duda barik, beste askotan huts egingo du. Herrialde perfekturik ez da munduan. Alabaina, horrek ez du esan nahi batzuk besteak baino gehiago gerturatzen ez direnik egoera horretara. ■

Joxe Migel
Esnaola

«Euskaldunak Potosin jaun eta jabe izan ziren hiru gizalditan»

Frantziskotarra, joan den mendearen erdi aldera Boliviara joan eta Arantzazuko ama birjinaren aztarna ateratzen hasi zena Potosin. Berrogei urte geroago, liburura jaso dizkigu tantaka-tantaka bildu dituen jakingarriak: *Arantzazuko Andre Maria Potosi hirian*.
Merezimenduzko saria Joxe Migel Esnaolari.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Maddi Soroa

1545. Bernat Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae*. Euskarazko lehenengo liburua. Urte berean, Potosin (Bolivia) bestelako lanetan dira: zilarra aurkitu zuten... Bertako indio batek aurkitu ere.

Hor dago ba kontua! Orain arte hori esan izan da, alegia, esploratzaile baten ondoan zihoan indioak aurkitu zuela zilarra. Baina horri beste irakurketa bat ere egin lekiok. “Aurkikuntza” baino lehen ere Potosin herritxoak zeuden.

Nortasun agiria

Joxe Migel Esnaola Garmendia (Azpeitia, Gipuzkoa, 1934). Oñatz auzoko Artxabaletazarra baserrian jaio zen, zazpi senideko familian. Laugarrena izan zen. Fraide joan zen gazterik, beraren anaia Anastasioren urratsei jarraiki. Frantziskotar askoren ohiko bidea egin zuen: Arantzazu, Foru, Zarautz, Erriberri, Arantzazu. Garai hartakoak ditu lehen idazlanak, frantziskotarren aldizkarietan argitaratuak. 1960an apaiztu eta Amerikan zen handik urtebetera. Hamabi urte egin zituen Copacabanan (Bolivia), Potosira joateko baliatu zuen garaia, hain justu. Ondoren, hiru urte igaro zituen Santo Domingon (Dominikar Errepublika). Hantxe lizentziatu zen Filosofia eta Letretan. Handik, atzera buelta etxera: irakasle izan zen Zarautzen, frantziskotarren etxean, eta Herri Ametsa ikastolan, Donostia eta Pasaia artean. Hamabost urte egin zituen ikastolan, euskara irakasle, 1991n odol isuria izan zuen arte. Tolosan da harrezkero. Ezina ekinez egina, Potosiko historiaren atal iluna jarri digu agerian *Potosiko Arantzazuko Andre Maria Potosi hirian* idatzirik.

Haiek bazekiten han zilarra zegoela, baina ez zioten diru erabilera ematen. Zilarra, eta urrea, apaingarri ziren. Espainolek, aldiz, ase ezineko irrika zuten, beti galdezka: “Non da urrea? Non, zilarra?”. Indioek ez zekiten espainolek zertarako nahi zituzten. Orduko hartan, bi indio gertatu omen ziren Potosiko zerroan, eta haietako batek zilarra non zegoen esan omen zien espainolei.

Horiek 1545eko kontuak.

Bai, eta indioetako batek zilarra non zegoen espainolei esan, eta mesedeak jaso omen zituen. Beste indioak ere zer edo zer nahi, ordea, eta aurrekoa salatu. Iskanbila izan zena ez da dudarik.

“Potosi meatze-hiri tipikoa zen, aberatsa eta garestia oso, bizimodu mugitukoa, indarkeria eta kalapitaz betea; kronikariek diotenez, iskanbila eta nahaspilek hautsia, lehen urteetan oldartsua eta mutiria”: historialariaren hitzak dira, Joseba Intxaustik zure lanaren sarrerara ekarriak.

Ikaragarritzko iskanbila, seguru! Hogei urtean, ezer ere ez izatetik 100.000 biztanle izatera iritsi zen. Ezin irudikatu zer izan zen hura! Garai hartako Amerikako hiririk handiena eta inportanteena izan zen Potosi! Hango zilarra oso ezaguna egin zen Europan. Mexikon ere bazen zilarra, baina Potosiko laurdena ere ez! Espainiak urtean zuen aurrekontuaren erdia Potosik egiten zuen. Pentsatu zer zen hura!

● Joxe Migel Esnaola

Espainiarrak han, eta euskaldunak ere bai haien artean...

Jakina, ba. Garai hartan horrela zen, euskaldunak espainolekin batera zebiltzan.

Ez alferrik! Azkar eratu zuten elkartea euskaldunek, Arantzazuko Andre Mariaren Kofradia.

Arantzazu zaleak ziren, oso, hangoak. Tartean zen Lazarraga, oñatiarra, Verasategi anaiak ere hangoak... Oso elkarte berezia, indartsua. Euskaldun haiek oso jende ikasiak ziren, legelariak ziren batzuk, meatzaritzan adituak, berriz, beste batzuk. Hemen burdina ateratzen ikasita zeuden, Legazpi aldean eta, eta han zilar ateratzen trebatu ziren. Horrek Espainiako errege Karlos V.aren saria jasotzea ekarri zuen, izendapen bidez, esaterako, eta beti ageri dira euskaldunak Potosiko aginte organoetan.

Liburuan diozunez, eta dokumentu eta eskuizkribuen arabera betiere, kofradiakoek behin ere ez dute esaten espainiarrak direnik. Aitzitik, honakoak baliatzen dituzte: "nazion vasca", "nazion vascongada", "vizcaínos", "señorío de Viscaia, Alaba, Reino de Navarra

eta Santander"... Abertzaletasuna ez da Sabino Aranak asmatua...

Ez ba! "Foru" hitza agertzen da garai hartako idatzietan. Euskaldunek beren nortasuna zuten, kontziente ziren horretaz. Eta Espainiako agintariek ere errespetatu egiten zituzten. Bestalde, kofradia hark bereizketa handia egiten zuen euskaldunaren eta espainolaren artean. Nik garai hartako Potosiko Udalaren dokumentuak aztertzeke aukera izan dut. Hogei bat tomo bai, behintzat. Han garbi ageri da espainolek euskaldunei zieten inbidia. Euskaldunek kontuan hartu behar izaten zuten hori. Ez zituzten kargu guztiak beraientzat hartzen. Egia da, dena den, egoera larriren bat gertatzen zenean, euskaldunak zirela beti buru.

Euskaldunak Potosiko buru... 1622 arte. Bikuñatarren (gaztelarren eta andaluziarren jatorrikoak) eta euskaldunen arteko etsaigoa areagotu zenean, akabo.

Aurretik zetorren kontua. 1610 aldera agertu zituzten espainolek lehenengo ezinikusiak. Inbidia ez ezik, boterea hartzeko asmoa ibili zuten gogoan. Azpijoko handiak egin zituz-

ten espainolek. Potosiko aginte karguez jabetzeko baldintzak aldatu, adibidez. Euskaldunen kontra hartutako neurriak ziren. Borroka aitzakiak bilatu zituzten. Orain gertatzen zaigun bezala, alegia. Hamar urtean asko itsustu zen hura. Gerra zikina izan zen, eta hildakoak ere ez gutxi, harik eta Espainiako Gobernuak hura etenarazi zuen arte. Gero, ordea, euskaldunak jabetu ziren berriz Potosiz. Horrela segitu zuen horrek 1826 arte. Euskaldunak jaun eta jabe izan ziren —maila batean, behintzat—, Potosin, hiru gizalditan.

Kofradiaren kontrako erasoak aztergai dituzu liburuko atal batean. Zenbait hilketa ere kontatzen dituzu. Joan Okendorena, adibidez. Arrasatekoa zen Okendo...

Bai. 1634an hil zuten, Kandelario egunez, goizean, Matakan. Bikuñatarrek zetozkiola jakinarazi ziotenean San Pedro elizan babes-tu zen. Hantxe gorde ziren Joan Okendoren ingurukoak ere. Bikuñatarrek etorri eta eliza atarian bertan hil zuten.

Eta Verasategitarrak?

Kitxuaz, aimaraz

“Berriztatzaile lanetan jarduten du Potosin Luis Osvaldo Cruz Llanosek. Asko lagundu dit.

Liburuaren atarian gaztelaniaz eta kixtuaz idatzi du.

Potosin, hala ere, kixtua eta aimara ere hitz egiten dute bertakoek eta, nik, Agur Maria jartzea erabaki nuen liburuan, aimaraz. Hango katezismo batetik hartu nuen. Osvaldok testu bat kixtuaz, nik Agur Maria aimaraz.

Paulo Agirrebaltzategi editoreari erakutsi eta: ‘Oso ondo, oso ondo. Honek hire liburuak adina edo gehiago balio dik’. Hori esan zidan!. Erantzun nion: ‘Hi, aizak, gehitxo esatea ez al da hori?’”.

Verasategi horiek bost senide ziren. Euskaldunen artean aipu handikoak, oso ezagunak. Domingo, adibidez, anaietan nagusia, zen argiena. Agirietan irakurri dudanez, hark zer esan, huraxe egiten zen. Asko balio zuena izan, nonbait, eta botere handia zuena.

Geronimo nola hil zuten ikaratzekoa da.

Bikuñatarrek begiz jota zeukaten Geronimo. Garai hartan euskaldunek zuten bizi-ezina- ren berri ematen du. Potosin zinegotzi izana, Siporon bizi izan zen gero, etxaldean. Lurrari eskainia zen. Laborantza zen haren egitekoa. Egun batez, bikuñatarrek harrapatu eta makilaka garbitu zuten, eliza barruan. Hogei lagunek parte hartu omen zuten hilketan... Izan nintzen Siporon. Etxaldea da, eta zilar- zerroa ere bai. Ikusita nago han zilar gaia ehotzeko makineria. Nola ekartzen zuten ura eta.

Kofradiaren asmo eta eginak aztertu dituzu liburuan. Euskaldunok Potosin izan dugun presentziaren isla ere bada zure lana. Bateko eliza, besteko komentua; kapera hemen, hillobiak han...

Gaur egun ez dira hilobiak besterik geratzen. Ez eliza, ez komentu, ez kapera...

Eta zenbait margolan...

Eta zenbait margolan.

Gaspar Berriok egindakoa, garrantzizkoena.

Inportantzia handia du, nire ustez. Gaspar Berrio han jaio tako euskalduna izan zen. Eta, seguru asko, Berrio margolariak berak bazekien euskaraz. Ama birjinaren margolanean ageri diren hitzek horixe eman digute aditzera: “Nere biotza”, “Nere laztana”, “Nere lorea”, eta “Arantzan zu”. Gainera, garai hartan, Potosin, euskaldunen artean euskaraz egiten zen. Hori ageri da eskuizkribuetan. Batzuetan, erdaldunek uler ez zezaten erabil- tzen zuten euskara.

Askotan egin izan dugu hori euskaldunok...

Guk bakarrik ez! Txinatarrek ere halaxe egi- ten omen dute. Herri guztietan gertatu da hori. Uste dut.

Gaspar Berrio.

Garai hartako historialariak ematen digu Berrioren albiste. *Historia de la Villa Imperial de Potosí* idatzi zuen Arzans de Orsua y Belak. Hiru tomo handi. Arzans de Orsua, Berriok hogeita hamar urte zituela hil zen. Oso lite- keena da historialariak eta margolariak elkar ezagutu izana. Arzansek asko hitz egiten du Berriori buruz. Hiru tomo horietan, behin eta berriz jotzen du Berrio aipatzera. Nola- koa zen, zeinekin ikasi zuen, San Frantzisko-

ko komentua gora, Arantzazuko ama birjina-
ren irudia behera... Boliviaren historian
bigarren margolaririk inportanteena da
Berrio. Holguin lehenengo, Berrio ondoren.

**Interesgarria iruditu zait liburuan kontatu
duzun Potosi.**

Niri halaxe iruditzen zait, oso interesgarria!

Noiz hasi zinen gaia ikertzen ez dakit...

Hara joan berritan, orain dela berrogeitaka
urte. 1961ean. Hemendik bi fraide joan ginen
Copacabanara: Guarrotxena –Artigoitikoa–,
eta biok. Copacabanako frantziskotarren
santutegian geundela, hara joan eta urte erdi-
ra, biltzar eukaristikoa omen zen Santa Kru-
zen, beste herri batean. Etxe guztietara bidali
zuten gonbita, joateko eta joateko, eta gurera
ere etorri zen deia. Ez dakit nork erabaki
zuen, baina ni Santa Kruzera joan behar
zenetan izan nintzen. Bost lagun joan ginen,
bostak euskaldunak.

**Hori da orduan! Izan ere, liburuan irakurri eta
barrunda ezinik izan naiz. “Aspaldi batean
Potositik pasadizoan nintzela, Arantzazuko
Andre Mariaren irudia ikusteko okasioa izan
nuen”. Pasadizoan!**

Dena kontatzea ere luze izango zen. Gainera,
Anastasiok, anaiak, esan zidan lana labur eta
zehatz egiteko. Bestela, mila orritik gorako

Potosiren amaiera

**“Potosiko zilarrak ez
du erabat hondoa jo.
Ez dakit zein propor-
tziotan, baina oraindik
ere ateratzen dute
zilarra han. Indioak ari
dira lanean, garai
batean bezala. Seku-
lakoak egin dizkiete
indioei. Nik oso infor-
me txikiak ematen
ditut nire lanean,
baina indioen txikizioa
beldurgarria izan da,
bai Bolivian eta bai
Peru Garaian, azukrea
ateratzen zen ingu-
ruan. Indioek dena
galdu zuten: lurra,
beren nortasuna,
familia... Meategie-
tan lanean ari zire-
nean ere nahikoa zen
aitzakia txiki bat haiek
lanetik kanporatzeko.
Indioak bizi dira, baina
ez dakit nola”.**

liburua egingo nuen. Anastasiok betiere
ezetz: “Ez, egin ezak ximple-ximple, labur-
labur”. Gauza handia egiteko adina material
nuen, baina ez da komeni, ez jendearentzat,
eta ez niretzat.

**Anastasio Esnaola. Zure anaia zenaren ahol-
kua, beraz. Hura idazlea izan!**

Bai. “Han gaia bazegok!”, nik, eta berak,
“Egin ezak labur!”. Horixe esan zidan.

**“San Frantziskoko eliza eder bezain bikainaren
balio historiko-artistikoak agertu zizkigun
gidatzen gintuen bertako fraide batek eta
azkenean korupeko zoko ilun batean zegoen
Arantzazuko Andre Mariaren irudia ere bai.
Hauts eta armiarma sare estalia zegoen iru-
dia...”.**

Biltzar eukaristiko hura bukatu eta baten
batek esan zuen: “Eta, zuzenean itzuli beha-
rrean, zergatik ez bazterrak ikusiz itzuli?
Sucre, Potosi...”. Eta “A, bai, konforme!”.
Horrelaxe egin genuen. Potosira iritsi eta,
frantziskotarren komentu ederra ikusi eta!,
eliza ederra eta! Halako batean, zoko-zokoan,
armiarma eta zikina eta, Guarrotxena hura:
“Hau arantza enborra da! Arantzazuko ama
birjina dugu!”. Txundituta geratu nintzen,
zirrara sentitu nuen, nik ez bainekien historia
horretaz ezer ere. Orduantxe hasi zitzaidan
nire buruan gogo hori, datuak biltzekoa eta.

AZKEN HITZA

Isuria

"Odol isuria izan nuen burmuinean orain dela hamazazpi urte. Erabat jota egon nintzen, erabat! Ez nuen uste bizirik irtengo nintzenik ere. Baina poliki-poliki... Anaiak asko lagundu zidan, Anastasiok, animoak emanez eta. Geratu nintzen moduan geratuta, ibiltzea komeni zitzaidan, eta asko ibili naiz mendian. Gorputza askatzeko, batez ere. Medikuek ere esan zidan: 'Ez gehiegi nekatu, nekea txarra da zuk izan duzun gaitzarentzat!'. Eskola ematen ari nintzela gertatu zitzaidan, Herri Ametsa ikastolan. Gogoan dut Joxe Mari Iturraldearen gazte-liburu baten izenburua idazten ari nintzela arbelean, eta ondo-eza sentitu nuen, eta eseri nintzen... Ezinean, ikasleei esan nien: 'Lagundu zaidazue'. Eta berehala etorri zitzaizkidan hiru-lau. Abisu ere eman zuten eta ospitalera. Nire borondatearen indarrez irten al nintzen aurrera galdetzen duzu? Eeezzz. Suertez!"

Harrezkero, Copacabanan nengoela, bi edo hiru aldiz Potosira joan nintzen oporretan, ez gustuz, han inguru hotza da eta, oso hotza, gero! 4.000 metrotik gora da hura...

1961ean izandako zirrara hari tiraka argitaratu duzu liburua gabon aurretik. Berrogeita hamar urte joan dira bien artean.

Bai, bai, baina ez naiz propio horretan jardun nire denbora guztian. Pertsona guztiek dute halako ideia bat, gutxi-asko lantzen dutena, eta niri hauxe egokitu zait. Gainera, nire kasuan, 2005ean Arantzazuko bosgarren mendeurrena ospatzea izan zen tartean. Horrek argia eman zidan, berriz ere gaiari heldu eta Arantzazuri buruz nekiena, Potosiko Arantzazu, paperean jartzeko. Gainerakoa, esan dizut, Anastasio. Hari esan eta, "egin ezak! Badakik, hemen goian daudenek agintzen ditek. Gureak ez dik askorik balioko, baina egiten baduk, horrek balio dik!". Idatzitakoa hari irakurtzen utzi, hark zuzenketa-aren bat edo beste egin... Horrela etorri zen liburua. Jende askok lagundu dit nire lana egiten eta eskertuta nago.

Zure lana irakurri eta Potosira joateko gogoia ematen du...

Joan hadi! Han bilatuko dituk dokumentuak, liburuan jarri ditudan eta beste batzuk ere bai.

Euskaldunek Potosin ibilitako bideak berritze-arren ari nintzen...

Horrek ez dizu poz handirik emango. Oso atzeratuta dago hura. Gu euskaldunok 1700. urtean egon gintezkeen mailan dagoela Potosi, esango nuke, oso-oso atzera. Liburuan jarri ditudan etxeak bai, dotoreak, baina gainerakoan... Hango kaleak eta... ■

Artxibo lana

"Ikaragarritzko lana egin nuen dokumentuak aztertzen Potosiko artxiboan. Hotza pasa ere bai. Hamaika eskuizkribu aztertu nituen, galdutakoak gehiago dira baina. Dena dela, artxiboko lana oso neketsua da, zaila, eta pozik ematen ez duena. Neure interesa besterik ez zen. Inork ez zuen egin lan hau orain arte. 'Hor badago lan bat egin beharrekoa!', esaten zuten, baina inork ez zuen egiten! Neu izan naiz lehena. Oso lan txikia egin dut, Boliviako historiarentzat askorik balio ez duena, baina guretzat, euskaldunontzat, balio duela iruditzen zait".

www.nafarroakotxapelketa.com

**NAFARROAKO
BERTSOLARI
TXAPELKETA**

08

1. finalaurrekoa
Otsailak 16
Iruñea (Txantrea)
Ama Salestarren aretoa
18etan

Erika Lagoma

Julen Zelaieta

Oier Lakuntza

Bittor Elizagoien

Kanporaketako bertsolari bat

Kanporaketako bertsolari bat

Nafarroako Bertsotale Elkartea

antolatzailea:

laguntzailea:

ARGIA

2008ko otsailaren 17a

17

Txikiteroak

Baxoerdi artean kontu kontari

Txikitero izatea ez da baso erdiak hartze hutsa. Lagunartean aritzea, elkarbizitza, finean, bizitzeko era da. Helduenek baino ez dute jarraitzen txikiteoan. Horregatik desagertzeko zorian dagoen espeziea da. Medikuen esanei jaramon egiteak ere eragina izan du. Donostiako Alde Zaharrean pasatako egun oso baten kronika duzu hau.

ANDER ALTUNA

Argazkiak: Nere Armendariz

TXIKITERO KOADRILAK karriketan tabernaz taberna. Baso erdia eskatu, laurdena utzi eta beste batera. Bost bat minutu taberna bakoi-tzean, gehiago ez. Tabernari batek diosku garai batean eguerdian bakarrik 12-14 baxoerdi hartzeko kapaz zirela. Arratsaldean, lanetik bueltan beste horrenbeste. Sarri askotan, *Kafe torero* izenekoarekin. Hots, afaldu gabe kafea, kopa eta purua hartzea. Baina hori guztia iraganeko argazkia da, egun sugar haren errauntsak besterik ez baitira geratzen.

Eguerdiko hamabiak. Paco Bueno taberna. Donostiako txikiteroen santutegia. Garai batean esku pilotako final handietan Angelusa errezatzeko geldialdia nola, hala-koa da Bueno taberna, txikiteoan hasi aurreko derrigorrezko geldiuena. Tomas Hernández Mendizabal 12:00etan puntuan han dago beste bi lagunekin. 14 urterekin hasi zen baxoerdiak edaten: “Beti hartzen dugu ardo bera: Vega Urumea. Eguerditan eta arratsaldetan ibiltzen naiz”. Bi lagunekin dago, baina garai

“Kazetari batzuek txikiteroaren irudia desitxuratu dute. Mozkor lagun talde baten pare jartzen gaituzte eta hori ez da egia. Gure artekoa elkarbizitza da”

Tomas Hernández Mendizabal, txikiteroa

batean 12-14 laguneko koadrilan ibiltzen zela esan digu. “Kazetari batzuek txikiteroaren irudia desitxuratu dute. Mozkor lagun talde baten pare jartzen gaituzte eta hori ez da egia. Gure artekoa elkarbizitza da. Ardoaren inguruan bildu, taberna batetik bestera kontu kontari, baina ez zurrutean aritzeko nahiarekin soilik”. Mendizabal eta bere lagunak beste taberna batera abiatzearekin bat, sei laguneko taldea sartu da. Haiengana hurbildu, baina antzarrak ferratzera bidali gaituzte. Ez da beti erraza txikiteroen konfiantzazko eremua zeharkatzea.

“Mundua aldatu nahian gabiltza”

Fermin Kalbetonen, txikiteroen kale nagusian, beste koadrila bat topatu dugu. Bost lagun dira mahai baten inguruan. Aurreko esperientzia aintzat hartuz, haiengana hurreratu eta beraiekin solastu nahi genuela esan diegu. Arazorik ez. “Mundua konpondu nahian ari gaituk!” adierazi digu batek. Bere lagunak ezin diote barreari eutsi. Futbola, politika, baina batez ere udal kontuak dituzte hizpide. Udalak hartu dituen erabakien inguruan aritu dira. Batzuk alde, beste batzuk kontra. “Niri ez didate hitz egiten uzten beti kritikatzeko nabilako”; “ni, berriz, gehienetan alde nago” erantzun du bere parean dagoenak. “Mahai honetako txanponaren bi aldeak gara, kar, kar, kar”. Lagun talde hau asteen behin biltzen da Jose Mari tabernan. Zerbitzariari txikiteroei buruz galdetu eta gizonezko bat seinalatu digu. Lagun taldearen alboko mahaian dago eta egunero aritzen omen da txikiteoan. Harengana jo, baina buruarekin ezetz dio eta zenbat eta gehiago hurbildu, orduan eta indartsuago mugitzen du burua ezker-eskuin. Gero ere elkarrekin egin dugu topo, baina ezikusiarrena egin eta nola edo hala saihestu gaitu.

Goian, Tomas Mendizabal, Bueno tabernan. Erdian, udal kontuez hizketan lagun koadrila bat. Behean, erreportajeko bi emakumeak zerbeit hartzen.

Egun osoa kolpe zorrik gabe zurrutean dabiltzan *maxkorrak* direlako irudi okerra zabaldu dutela hedabideek adierazi du lehenengo elkarriketatuak eta horregatik egin digu iskin.

Handik atera eta kanpoan beste bost lagun topatu ditugu txakolina eskuan. Gerturatu, bi hitz egin eta beste taberna batera joan gara eurekin. Txakolina hartzera gonbidatu gaituzte oliba batzuekin. Horietako bat 18 urte zituenetik dabil txikiteoan. Orain 72 dauzka. Beste bat berandu hasi zen, 40 urteekin edo. “Orain ez dabil inor, gutxi batzuk baino ez gara geratzen”. Gero eta gutxiago eta gero eta txikiagoak dira lagun taldeak. 10-12 biltzen ziren. Orain erdia dira eta lagun taldeen kopurua oso urria. “Alde Zaharra hustu eta Polloe (Donostiako hilerria) bete, kar, kar, kar”. Egutero elkartzeko dira toki eta ordu berean. Ordu-batak hamar gutxitan Bretxan eta hor ekiten diote eguneroko ibilbideari. Josemari, Sport, Elur... Guztira sei taberna, alegia sei trago, txakolina edo ardoa, eta ordu-biak laurden gutxi aldera etxera bazkaltzera. Eta arratsaldean berriro? “Arratsaldean bazkalondoko lo kuxka luzea, baina txikiteoan ez gabiltza, ez”. Ordu-biak gain-gainean, erretiroa hartu dute txikitero direnek eta ez direnek kaleak inor gabe utziz.

Arratsaldeko lehen orduak, desertua

Arratsaldeko lehen orduak ez dira existitzen. Kaleak eta tabernak mortu daude. Ikatz kaleko Belfast tabernan bi kafe eskatu eta jabearekin berbetan hasi gara. “Astegunetako giroa oso kaskarra da, oso jende gutxi ibiltzen da. Asteburutan gehiago, batez ere eguerditan. Bikoteak elkarrekin ateratzen dira seme-alaba eta guzti, baina helduak betikoak, betiko lau koadrilak. Egia da jendeak ardoa edaten duela, ardo ona gainera, baina ez dira txikiteroak. Txikiteroak beti berdina hartzen du, eurak agertzearekin batera badakigu

Txikiteroen Festa Bilbon

Nekez irudika daitezke Bilboko Zazpikaleak txikitero koadrilarik gabe. Baxoerdiaren tradizioa erraietaraino dago hedatuta Bizkaiko hiriburuan eta horren erakusgarri da 1964tik aurrera urtero-urtero antolatzen den Txikiteroen Festa. Urriaren 11n ospatzen da, egun seinalatua oso, Begoñako Amaren eguna baita, Bizkaiko zaindariarena.

Orain 44 urte, Done Epi izeneko apaizak hildako txikiteroen ohoretan antolatu zuen estreinakoz, baina orduz geroztik tradizioa bizirik mantendu duten gizon eta emakume ororen omenez egiten da. Urteen poderioz festa finkatzen joan da bilbotarren egutegian eta esparru mediatikoa ere bereganatu du egunkari, irrati eta telebistetan agertzen delako. 1997an, festa sustatzen zuten talde ezberdinek lan batzordea osatu zuten izaera iraunkorra emate aldera. Jai horren ezaugarri nagusia bat-batekotasuna da, apenas dagoelako ezer aldeztu aurretik antolatuta. Amabirjinari lore eskaintza egitea eta txikiteroen Salbe izeneko kanta herrikoia abestea baino ez.

1950 eta 60ko hamarkadetan Bilboko Zazpikaleko taberna guztietan Txikiteroen Kutxa izeneko itsulapikoa zegoen. Errondetako soberako dirua sartzen zuten hiriko umezurtzentzat bideratua. Egun itsulapiko bakarra dago Pelota kalearen izkina batean. Toki adierazgarria da, Alde Zaharrean bertatik baino ezin daiteke ikusi eta Begoñako basilika.

Ulibarri euskaltegiak ekarpenak egin zituen Txikiteroen festa finkatu eta euskalduntzeko. 1985etik 1987ra, Kepa Junkerak zuzendutako Basurtoko Eskolako trikitilariak, Jon Enbeita bertsolaria edota fanfarriak izaten ziren errondetan, besteak beste.

Lan batzordea eratu zenetik, ohorezko txikitero bi izendatzen dituzte urtero. Baxoerdiaren tradizioa kontserbatzen lagundu duten lagun eta erakundeak saritzen dira txikito edalontzi mitikoarekin. Sarituen artean, Athletic-eko Superligako futbol taldea, Josu Ortuondo Bilboko alkate ohia edota Iñaki García-Ergüin margolaria aurki daitezke.

Bilbotarren nortasunaren ikurretako bat da Txikiteroen Festa, baina ez luke izaterik Zazpikaleetako Athletic-eko Peñaren jardunik gabe. Peña horretako lehendakariorde Jose Mari Granderen hitzetan, txikiteoak behera egin du nabarmen: "Betiko jubilatutako koadrilak aritzen dira, baina belaunaldi berriek beste bizimodu bat dute eta ez dira baxoerdiak hartzerantz ateratzen. Gure garaian, 14 txikito hartzen genituen, baina egun 3-4rekin nahikoa da. Gainera, garesti dago". Festa egunerako 4.000 pintxo inguru prestatzen dituzte eta parte hartzen duen orok jan ditzake bere baxoerdiarekin; gehienetan urteko ardoa izaten da. "Gustura asko

egiten dugu, baina lan handia da, eta garestia". Datorren ekitaldirako diru-laguntza eskatuko diote hiriburuko Udalari.

zer nahi duten, eskatu beharrik gabe. Baso erdiari zurrutada bat eta horren erdia utzi. Ez da edateagatik, koadrilan aritzeagatik baizik". Orain mende laurden hasi ziren Belfasten lanean eta sasoi hartan egundoko txikiteo giroa zegoela adierazi digu, eguerditan naiz arratsaldetan. Orain jubilatuek baino ez omen dute jarraitzen. Beherakadaren arrazoiez galdetuta, bizpahiru adierazi ditu zerbitzariak: "Adineko jendea medikuak galarazi egiten dio zurruta eta orain kasu egiten diete. Gainera, garesti ari da jartzen, baina ez da soilik prezioa. Gazteei ez zaie gustatzen txikiteoan aritzea. Asteburutan tragoxka batzuk hartzen dituzte, baina gehienak garagardoarekin. Oso ezberdina da".

Iluntzea

Gaua sartzeararekin bat, iluntasunetik urruntze aldera jendea tabernetan pilatzen ari da. Txikiteroak siestatik jaiki eta kale bueltan dira berriz ere. Goizeko berak dira. Tabernetan jendea egon badago, kostata, baina bete dira

pixkanaka. Ez txikiteroz, ordea. Ardoa edaten dute hauek ere, baina ez dira ardoaren aitzakian lagunartean aritzen.

Tabernetan gizonen presentzia erabatekoa da. Hala ere ingurumari horretan emakumerik ere ikusten da, gehienak senarrarekin trago bat hartzerantz joandakoak. Bi emakume heldu ikusi ditugu eserita ardo bat hartzen Paco Buenon, "baina, ez gara txikiteoan ari", argi utzi nahi izan dute. Haie-tako baten senarra txikitero peto-petoa zen. "Telebistak eragin handia izan du. Orain urte batzuk gutxiago ikusten zen eta kalean bizi zinen. Egun alderantziz da".

Telebista, ardoaren prezioa, ondorengo belaunaldiak tradizioari atxikimendurik ez... txikiteoaren goren uneak kadukatzearren arrazoiak dira. Ilargiak hildakoen arimek egiten omen die argi. Txikiteroak ilbeheraren argipean bizirauten du. ■

Telebista, ardoaren prezioa, ondorengo belaunaldiak tradizioari atxikimendurik ez... txikiteoaren goren uneak kadukatzearren arrazoiak dira. Ilargiak hildakoen arimek egiten omen die argi. Txikiteroak ilbeheraren argipean bizirauten du. ■

<http://www.argia.com/argia-astekaria>
helbidean, txikiteroei buruzko diaporama.

Belfast tabernak txikiteroentzako ardo botilak prest izaten ditu barraren azpialdean. Gainera, kalera jotzen duen leihoa du tabernak eta kaletik eskatu ohi dute errondetan aritzen direnak.

eta bai,
epaile
anderea...

...ORDUANTXE
LOTU ZIREN
KANTU
XENOFOBOAK
ABESTEARI:
ARABAIN
BAGARRE
eta holako...

Foucaulten historikotasunaz

M

oralak eta etika kontestu historikoaren emaitza erlatiboak direla diozu Juanjo, eta ez da gezurra. Baina arazoa da diskurtso moralak bere erla-

tibotasunik ez duela, definizioz, inoiz onartzen. Bizitza ororen gaitetik dagoela dioenak ez dizu aitortuko inoiz bere bizitzarekiko atxikimendua aldatzea denik, elastikoa denik, tolesgarria denik, finean, hipokrita denik, nahiz eta garbi egon hala dela. Adibide bakar bat ematearren, nola ez justifikatu nazien aurkako erresistentzia ekintza hilketa “terroristak” funtsean? Eta noski, batzuentzat hilketa hori zilegizkoa baldin bada, ondokoarentzat beste bat izango da, eta jakina, hirugarren batentzat kontestu historiko berezi batean gertaturiko guardia zibil batena, edota etakide batena, edo World Trade Centerreko gorbatadun *trader* batena. Hilketa bakar bat bera ere inoiz justifikatuko ez lukeen pertsonarik ez dut ezagutzen. Hori da egia.

Bestalde, eta gure baitako *hitlerñoaz* berriro ere hitz egiteko, nik garbi daukat gizateriak mundu zabalean burutzen duen eta inoiz burutu duen hilketa guztien eta bakoitzaren konplize morala naizela, gizaki naizenez geroz. Ez dut uste posible denik “eskuak garbitzea”. Badakit soinean ditudan jantziei Asiako langile esplotatuen odola eta izerdia darizkiela, bada- kit gure europar hirietako harritzko eraikin dotoreek ere milaka indio edo esklabo amerikarren oinaze garrasien oihartzun urrunek errebotatzen jarraitzen dutela... Nietzschek zioenez –barka nire erreferentziak Foucault baino zaharxeagoak badira–, luxu oro beste batzuen esklabotzaren emaitza da, esklabotza masiboan bermatzen da, eta demokrazia ateniar miresgarria ere ez zen inoiz demokrazia izatera iritsi bere ongizatea bermatu zuten milaka esklaboentzat. Hemen ere, gure gizarte penintsularrean –nolabait izendatzearen–, beste maila batean noski –baina hori arrazoi nahikoa al da aspirazio guztiei zilegitasuna uka-

DANI BLANCO

Mr Apalategi

Basterretxea

Olasagerre

tzeko?–, demokrazia existitzen da... baina ez denentzat. Coluche komiko frantziarrak esaten zuenez –hau bai Foucaulten garaikidea duzu, begira–, hemen denok berdinak gara... baina batzuek oraindik berdina- goak. Batzuek armada bat izateko eskubidea dute beraien gizarte demokratikoaren segurtasuna babesteko, batzuek beraien hizkuntza besteei inpo-

satzeko eskubidea dute, elkarbizitza bermatzen duelakoan, batzuek epaitegien eta legearen jabe dira denon onerako, eta zerrenda hau nekerik gabe luza nezake. Orduan, bai, borroka batzuk bortitzak dira –mesedez kendu nire begien aurretik odol hori, baina utzi ie- z adazu lasai petrolio irakiarra kontsumitzen nire soldaduek hemendik milaka kilometror- a burutzen dituzten hilketak a- hantzita, utzi ie- z adazu lasai haurtxo txinatarrek beraien bista galduz lurpeko mintegi klandestinoetan jositako jan- tziak prezio merkean erosten–, baina otoi, ez gaitezen termino moraletan aritu.

Esaten duzu, Juanjo, ETAre- n jardunak eragiten duela beharbada Estatuaren boterea harrotzea. Moralaren arlotik estrate- giarenera lerratu zara oharkabe- an beraz –ala oharturik, ez baitago tontoaren izpirik zure baitan–. Eta poztu- en naiz. Baina ez nago ados kezka horrekin ere. Fun- tsean, egia izan arren interakzio bat dagoela bat- aren eta bestearen artean (nola uka ETAz baliatzen dela Estatu- a bere indar erakustaldiak zilegiztatzeko, jokatu egiten duela horrekin), hori niri ez zait inporta. Eta ez zait inporta behar. Niri nire beharrak inporta zaizkit, bitalak ala luxuzkoak. Estatu- a ez harrotzea ez da helbu- ru- a niretzat. Bost axola zait harrotuta ala baretuta egon espainiar estatu- a, bejondeio- la, ez baitauka zerikusirik nai- zenarekin, izan nahi dudana- rekin. Edo bost axola litzaideke... ez baleuka bere mende- an nire etorkizuna.

Ttakunerako darabiltza- gun makilek ez al dizkizute eskuak erreko Jose Inazio, azken aldion dexente berro- tu baitira. ■

«

Esaten duzu, Juanjo, ETAre- n jardunak eragiten duela beharbada Estatuaren boterea harrotzea.

Moralaren arlotik estrate- giarenera lerratu zara oharkabe- an beraz –ala oharturik, ez baitago

tontoaren izpirik zure baitan–

»

LUPABEKIN
Paula Kasares

IRAKASLEA

Basque is beautiful!

Legitimazio eta prestigio falta ez dator gutxiagotasun kuantitatibotik. Hori badakigu. Gutxi izatea argudio gisa erabili egiten du botereak bere diskurtso baztertzailerak legitimatzeko. Adibidez, Nafarroan euskaldunok Europan gaztelania-dunak bezainbertze gara, %11 inguru. Zenbakiek halako erkaketa jokoak ahalbidetzen dituzte: Nafarroa osoari euskara zaio Europa osoari gaztelania bezainbat. Baina Nafarroan euskaldun jendea gutxiengo botere gabea da eta horretan oinarritzen dira UPN-CDN-PSNren hizkuntza eta hezkuntza politikak.

Nafarroako euskaldunok azken hileotan biziki aztoratzen gaituen gaietako bat Foru Gobernuaren Hezkuntza Departamentuak euskarazko irakaskuntza ahultzeko duen asmo irmoa da. Orain artio esperientzia pilotu gisa zabaldu duen *British* eredu beharrean, eredu propio eleaniztun eta malguago bat, hizkuntzen bizikidetzako eredu —Kontseilariaren hitzetan— bultzatuko du Nafarroa osoan. A eta G eredu-tan curriculumeko zenbait ikasgai ingelesez landuta eratuko dute ikasteredu berria. Garbi agertzen da ingelesaren aldeko apustua eta garbiago euskararen kontrakoa, D eredu ingelesaren sendotze horretatik kanpo utzi baitute. Hezkuntza sistema publikoak gurasoei ingelesaren eta euskararen arteko dilema faltsua planteatuko die, hautatu behar izanen baitute ederki uztar daitezkeen hizkuntzak.

Hileotako egunkarietako lerroburuak ikusita pentsatzea legoke ingelesa izan dela nafarrei elebidunak izateko aukera lehen aldiz eman diena. Baina bai, aitortu beharko dugu ingelesa izan dela Nafarroako Gobernuari elebitasunaren gainean lehen aldiz modu baikorrean mintzatzeko aukera eman diona.

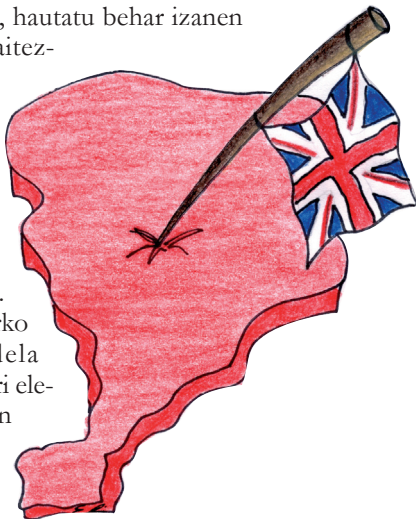
MIKEL SAIZ

Nafarroako Gobernuarendako gaztelania eta ingelesa irakasten dituzten ereduak “elebidunak” dira eta euskara, gaztelania eta ingelesa irakasten dituztenak D eredu. Euskara, bertako hizkuntza izanda, ez du inola ere lehenetsi. Areago ere, euskara arrotzeko joerak segitzen du: Nafarroan ingelesezkoari *British* erraten diote, euskarazkoari *Vascuence*. Eta ingelesa izanen da hemendik aitzina Nafarroan normalduko den bigarren hizkuntza. Izan ere, berriki onetsi diren aurrekontuek 200 irakasle ingelesez bertziklatzea aurrirakusten dute, eta hamar baino ez euskaraz.

Baina euskararena arazo gerta dakioke Nafarroako Gobernuari “hizkuntzen bizikidetzako eredu” Nafarroa osoan eskaintzeko. Oraintsu bitartean Nafarroako Gobernuak Euskararen Foru Legearen interpretazio murriztaileari eutsi dio: “eremu ez euskalduneko” sistema publikoan ezin da D eredu eskaini. Baina Hezkuntza kontseilari berriak interpretazioaren aldaketaren lehen zantzuak eman ditu Iruñerriko “eremu ez euskalduneko” geratzen diren zenbait herritan D eredu eskainiko baitu. Horretarako gizartearen eskaera handia izan da. Gurasoak mugitu dira,

baina administrazioaren gogo oneko asmo onberei jar diezaien zalantza ikurra, uste baitut interpretazio aldaketa horrek herritarren eskubide berdintasuna baino arrazoi interesatuagoak dituela atzean: “hizkuntzen bizikidetzako eredu” Nafarroa osoan zabaltzea ez kuestionatzea eta zonifikazioa ukitu behararren aldarrikapena argudioz gabetzea. Izan ere, interpretazio berriak ez du eskatzen zonifikazioa ukitzea D eredu zabaldu ahal izateko, beti ere administrazioak —eta ez herritarren eskaerak— bultzatuta.

Gauzak horrela, zer leku izanen du euskarak nafarren hurrengo belaunaldietan? Nafarland horretan ez dakit ez ote dugun pentsatzen hasi behar historian menpeko taldeek jorratu izan dituzten estrategiez. Agian *Basque Pride Day* bat gurean? Hobe *Basque is beautiful* mugimendua akaso? ■

Iñaki Barcena

EKOLOGISTAK MARTXAN-EKO KIDEA

Nigeriako lapurrak

NAZIONALISMO ENERGETIKOA. Joan den astelehenean Euskalduna Jauregian Euskal Energia Erakundeak (EVE) ekarrita, Madrilgo Real Instituto Elcanoko aditu batek horrela definitzen zuen gaurko energia-segurtasunaren arriskuak. *Think tank* horren buruzagiaren ustez petrolio eta gasaren merkataritza libreari oztopoak sortu zaizkio Venezuelan, Bolivian, Errusian eta Iranen printzipalki. Nigeriaz, Afrikako esportatzaile nagusia ez zuen ia barbarik egin, soilik esateko barneko tentsioak direla medio leku ez segurua ari dela bihurtzen. Gurako nuke jakin lehen ilaratan zeuden euskal energia politikaren antolatzaileek zer pentsatu zuten. Duela gutxi independentzia energetikoaren aldeko apustu eginez, ziklo konbinatuko zentralen aldeko hautua egin zuten, Iberdrolak aginduta noski, eta Zierbenan, Santurtzin, Zornotzan eta Castejonek gasa erretzen dugu energia elektrikoa lortuz eta esportatuz.

BILBOKO SUPERPORTURA. Horra heltzen dira Nigeriako metaneroak, gure zentral termikoen egarria asetzeko eta Juan Mari Atutxa jaunak zuzentzen duen Bahia Bizkaia enpresak dituen biltoki erraldoietan pilatzen da. 2005. urtean kanpotik ekarritako gasaren %87a Bonny irlatik (Nigeria) etorri zen itsasontzitar astunetan. NLNG firmak (NNPC, Shell, ELF, Agip...) saldu eta Bahia

INIGO AZKONA

Bizkaia (Iberdrola, Repsol, BP-Amoco, EVE) erosi eta banatu zuen hemen. Gakoa da, Bonny irlako jendeak zein Niger ibaiko delta-ko biztanleriak ez duela inongo sosik ikusten, NLNGk Abujako Gobernuari, agintari zentrali soilik bideratzen baitizkie etekinak.

LAPURRAK. Nigeria Britainia Handiko inperio-
tik 1960an banandu zen, baina bi urte lehenago Shell-k petrolio putzu bat estreinatu zuen Oloibirin. Bertakoek orduan petro-dolarrekin amestu zuten baina 40 urte luze petrolio xurgatuz gero negozioa bukatu zen. Han agindutakoaren zain daude oraindik. Ehunka putzu dituzten findegietako edo portuetako hodietako pitzadurak eta isurketak eguneroko ogia izanik, normalean deltako mafiek antolaturik, petrolioaren apurrak bakarrik eskuratzen dute nigeriar arruntek. Noizean behin leherketa eta hildako mordoa suertatzen denean hedabideek *lapurreta* horren berri plazaratzen digute. Kuriosoa benetan, diktadura zentralista militar batek antolatutako negozioaren parte direnek nigeriar txiroei biziraupenerako petrolio tantak hartzeagatik, ohoinak deitzea. Egun, sasoi ez egonkorrean egonik, ontzi metaneroak *toque de queda* egoean betetzen ari dira. Ken Saro Wiva poeta ogonitarra petrolioko lapurrek hil zuten baina bere ideiek hor diraute. Bizirik eta zabaltzen. ■

«
Kuriosoa da, diktadura zentralista
militar batek antolatutako
negozioaren parte direnek nigeriar
txiroei biziraupenerako petrolio
tantak hartzeagatik, ohoinak deitzea
»

TXANDAN

Amatiño

Trikuak

Schopenhauerren trikuak gogora etorri zaizkit azken aldi honetan. Schopenhauer pentsalariari jaramonik egingo badiogu, negu gorriko gau ilunetan bildu omen zen, hotzez dardaraz, triku taldea basoan. Berotu beharraren beharrez, elkarren ondoan estu asko jarri omen ziren, bata bestea epeldu gurarik edo. Baina, trikuok dituzten eztenen eraginez, zenbat eta elkarren hurrago hainbat eta elkarri zizta gehiago, zirika hasi eta odoletan amaitu arte.

Ez zen nonbait giro. Elkarrengandik aldendu eta hoztu, elkarrengana bildu eta zauritu... Jira eta buelta, arre eta so,

harat-honat zirri-mirritan, azkenean trikuak ikasi zuten distantziarik komenigarriena neur-tzen eta egokitzen. Elkar berotzeko bezain gertu, baina ez elkarri eztenik sartzeko bezain estu. Norberaren askatasuna segurtatzeko bezain urrun, baina ez guztion elkartasuna eragozteko bezain urrun. Honela, Schopenhauerren ustez, trikuak asmatu zuten elkarbizitza zertan den.

Ez dut nik Schopenhauer tronpatu zenik esango baina, gure inguruan behintzat, adibideak gehiago balio du animalien sena adierazteko, pertsonen jokabidea ulertarazteko baino. Ezin esan bederen, zirika hasi eta odoletan amaitzeari utzi diogunik. ■

Gotzon Barandiaran

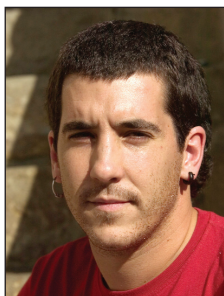
IDAZLEA

Legeak, indarkeria, erantzukizuna, zigorrak

Legeak betetzeko daude. Eta betearazteko. Legeak betetzeko asko gaudu. Eta betearazteko, balantzan, oso gutxi. Zer den legea gutxi batzuek erabakitzen dute. Zelan betearazi beste hainbestek.

Lege asko adostasunez betetzen ditugu, samaldan bizitzea bururatu zitzaigun behinola eta ordutik ezinbestekoak direlako onartzen ditugu legeak, edo beti behar dugulako aginduko digun norbait, nondik jo behar dugun esango digun norbait. Ongia eta gaizkia zer den bereizten erakutsiko digun botereduna. Eta boterea eskuratu duena ohitu egiten da, ez daki botere barik bizitzen, nagi izaten da beste inoren aginduak betetzen bizi garenon bestalde honetara etortzeko, bisitan baino ez bada ere. Eta badaezpada, bestalde honetako lege betearazleok irrika zein gurari arriskutsurik izan ez dezagun, bestalde honetako batzuk limurtzen ditu legea betetzeaz arduratu daitezen, mugaz bestaldeko gehiegi aztoratu eta samaldan ihesaldi kontrolaezinik gerta ez dadin. Eta limurtzen dituztelarik, samaldakideak bereizten irakasten diete, bereizitako horiek gorrotatzen irakasten diete, kalean jipoitzen irakasten diete, torturatzen irakasten diete, beharra izanez gero, hiltzen ere badakite.

ETAren jardunaren aurka egotea, ETAren jarduna gaitzestea, okaztagarria iriztea zilegia da. Ez hori bakarrik, legekoa eta legepekoa da.

INIGO AZKONA

Ostera gobernu espainolaren eta frantsesaren jardunaren kontra berba egitea, Frantziako, Espainiako, Euskadiko zein Nafarroako poliziaen jarduteko eraren aurka, gutxi batzuek asmatzen dituzten legeen aurka, mugaz bestaldean gaudenon aldean oso gutxi diren batzuen interes ekonomikoen arabera onartzen diren makro egitasmo ekonomikoen aurka egotea ez da zilegia, hain gutxi legekoa edo legepekoa.

Ondorioez ari naiz, noski. Izan ere, gaur dela hamar bat urte arte (aurten beteko baitira *Egin* eta *Egin Irratia* itxi zituzteneko urteurrena) ETako kide batek, atxilotu eta ziurrenik tortur

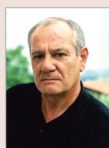
ratzen zutelarik, urte luzeetako gartzela zigorra izaten zuen. 1998tik hona, ETakoa dela ez dakienak ere, urte luzeetako kartzela zigorra izaten du.

Zergatik? Gutxi batzuek horretarako legeak asmatzen dituztelako eta bete daitezen indarkeria erabiltzen dutelako. Baina zer gertatzen da, urteek aurrera egin ahala, samaldak legeok okerrak izan zirela erabakitzen badugu? Legeak asmatu eta betearazi zituzten horiek, izango dute erantzukizunik? Eta zigorrak? Mugaz bestaldeon bizi garen samaldakide bereiziok gorrotatu, jipoitu eta torturatzen gaituzten horiek, izango dute erantzukizunik? Jasoko ote dute zigorrak? Egunen batean frogatzen bada samaldakide bereiziak froga barik urte luzez kartzelaratu zituztela? Nor izango da erantzulea? Izango ahal du zigorrak? ■

« Mugaz bestaldeon bizi garen samaldakide bereiziok gorrotatu, jipoitu eta torturatzen gaituzten horiek, izango dute erantzukizunik? »

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Ate joka, atek zabalik dauzkaguentzat ez da ezusterik izan.

Urtetan herrigintzan

elkarrekin gabiltzanok ez dugu arazorik izan gure zerrenda osatzeko. Ez dakit hau ona ala txarra den, dakidana da ezagutzen gaituzten herritarrentzat argia dela, nor garen eta zer nolako balioak defendatzen ditugun adierazteko ez dugula publizitate gizenik behar, gure urtetako jardunak hor direla alegia. Beste zerrendak, eskuindarrenak bereziki izan dituzte lanak jendea biltzen eta egituratzen. Gaitz esanez bete dituzte bazterrak beren arteko haserreak direla medio. Izan ere, Poulou jaun feu-

Herriko bozak

dalak lanak izan ditu kanpotik bere morroiak kontrolatzen eta bere aginpidetara ekartzen.

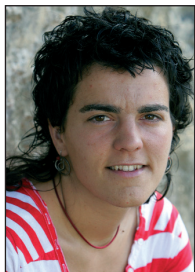
Inongo lotsarik gabe abertza-

leak terroristatzat tratatu dituenak, orain harro agertzen zaigu bere morroien zerrendan holako bi badituela iragarri. Jada, abertzale izatea ere normala zaio. Frantses nazionalistek behar gaituztela esan nahiko du honek, pastizaren krematzat bada ere. Aukeratutako abertzale bi horiek ez ditugu ezagutzen gure inguruan, sobra ere klandestinoak ditugu aberrigintzan. Hala ere, poztzen gaitu orain artean deabru madarikatutzat gintuztenek gure beharra eduki izana. Ongi goazenaren seinale da. ■

Artaldetik ihesi jarriak

I

Hiri bat hiri bat da,
karakter bat, bera.
—Ta kanpo-eder ez bada?
—... ederra galdera!
Ba, jarri Guggenheim bat!
Ber-jantzi hobera.
“Nortasun marka” bat da
izateko era.
Izateko, ez da aski
izatea bera.

KARLOS CORBELLA

II

Guggenheim, Sagardo-etxe,
Romanikoko arku,
Interpretatze-zentru:
sorgin, gazta, barku...
Herri bakoitzak nahi du
gai bat beretartu,
auzoengandik bereiz,
NORTasun bat hartu
...ta harekin zer egin?
museoan sartu!

III

Hiriaren kasua
pertsonaratzeko
adibide bat: kultur
merkatu latzeko
zenbat sortzaile, denak
elkarren antzeko.
Ta horra paradoxa
aurrekoz-atzeko:
desberdindu beharra...
homologatzeko.

IV

Homologatzaile da
modaren aingura:
denok modako baina
original gura.
Original bai, baina
ohiko modura.
Originalegia
ja arriskutsu da...
Non da “desberdin” eta
“arraroa”ren muga?

V

Desberdinaren bila
giza-inertzia,
balantza guztiz alde
batera jeitsia.
Ta jendeen ihesi lez
joeren gezia:
berezi izatea
arrunt denez ia,
arrunta izatea
da orain berezia.

VI

Zer den zer jakiteko
ja puntu zailean...
Garaion Off ahotsak
tonu garailean
dio, zehar irri bat
dula matrailean:
“Bereiz zaitez (neurrian),
NOR izan (sailean)”.
Tatuatu Guggenheim bat
ipur-masailean!

Trikitia
Txapelketa
behar al du?

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Serantes mendia,
Abrako gailurra

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Irak

pantaila handian lehertu da

2008ko Oscar sariak George Bushen agintaldiaren azken hilabeteetan iritsi dira. Datorren astean banatuko dituzte zinemaren sari preziatuenak. Hollywood ez da AEBen azken urteetako kanpo politikarekin kritikoegi azaldu eta gutxi dira Irak eta Afganistango inbasioei buruz diharduten pelikulak aurtengo Akademiaren sarien hautagaien artean. Dokumentalen atalari bestelako usaina dario ordea, odolarena. Bost filmetatik hiru inbasio horietaz ari dira. Ez dira salbuespena. Gai bera lantzen duten ekoizpen asko iritsi dira azken urtean aretoetara. Burua lur azpitik ateratzeko ordua zinemarentzat?

Nick Broomfieldekin errealismo handiz kontatu du Irakeko gatazka *Battle for Haditha* filman.

Aktore onenaren Oscar saria irabaz dezake Tommy Lee Jonesek *In the valley of Elah* pelikulan egin duen lanarengatik.

Gerrak zeluloidea inbaditu du

GORKA BEREZIARTUA

AITAREN BEGIAN SARTU du atzamarra Charles Fergusonek *No end in sight* filman eta dokumental alorreko Oscar saria irabazteko izendatu dute. 2003an AEBetako soldaduak Iraken indarrez sartu zirenetik egin diren “akatsak” dira dokumentalaren abiapuntua. Filmaren norabidea elkarrizketatutako 35 pertsonen zehaztu dute: Bushen ingurukoak izandakoak gehienak, Iraketik ateratzearen alde daude orain. Lehiakide izango dituen bi film bere lehengusuak dira: AEBetako soldaduek Afganistanen egindako torturek eman diote Alex Gibneyreri *Taxi to the dark side* pelikula osatzeko testuingurua, eta Richard E. Robbinsen *Operation Homecoming: Writing the wartime experience* dokumentala soldadu iparamerikarrek idatzitako testuetan oinarrituta dago. Otsailaren 24ko Oscar gauean Tommy Lee Jonesek aktore onenaren saria irabaz dezake gainera, Irakeko izugarrikeria salatzen duen *In the valley of Elah* fikziozko filmarengatik.

Ale batzuk baino ez dira, zinema aretoak azken aldian gai bera landu duten filmez mukuru daude. Urrezko gizontxoak eskuratuko ez badute ere, ez dira saririk gabe geratu: Brian de Palmak zuzendari onenaren zilarrezko lehoia irabazi zuen Veneziako Mostran *Redacted* filmarengatik; Nick Broomfieldekin *Battle for Haditha*-ri esker Donostiako Zinemaldiko zuzendari onenaren Zilarrezko Maskorra eskuratu zuen. Isilxeago pasa dira James Strousen *Grace is gone* eta Robert Redforden *Lions for lambs*—Redford bera, Tom Cruise eta Meril Streep protagonista izanda zarata handiagoa ateratzea pentsatzekoa bazen ere—. Irak, Afganistan, AEBen kanpo politika ezbaian jartzen ari dira zuzendari eta aktore batzuk, Bushen agintaldiaren udazkenean. Arrautza ala oiloa zen lehenago? Kultur industria estatubatuarrak politikan eragiteko asmoa du, ala herritarrek gerraren aurka hartu duten jarreraren ispilu da?

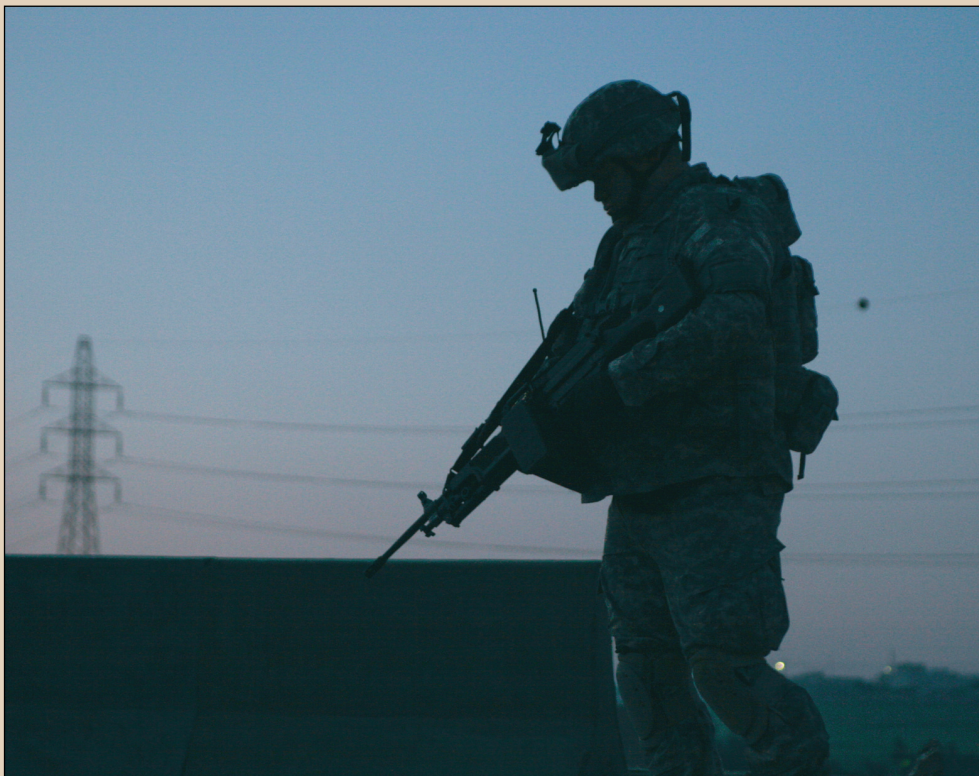
Bietako edozein auke-
rak balio du, egia esan.
Omeleta prestatua dago
eta zer zapore duen jaki-
teko ordua da. Jaialdietan
jasotako sariak eta presti-
gioa bazter batean utzita,
gerraren aurkako film
luzeen uholde berri
honek ez du gizartean
eragin handirik izan. Bes-
telako arte diziplinek ere
ez, pentsatuko du norbai-
tek arrazoiz. Vietnamen
aurkako erasoak AEBetan
sortu zuen bazterke-
tak kultur mitologia
berriaren jaiotza ekarri
zuen. Hori ez da errepi-
katu —oraingoz, inoiz ez
da jakiten noiz—. Garaiak
ere aldatu dira, esango du
beste norbaitek, eta film
bat tanta txikia baino ezin
dela izan ikus-entzuleek
egunero jasotzen duten
irudi zaparradaren erdian.

Zuzendari berriek bestelako problemak ere
badituzte ordea. Honakoa batez ere: gerraren
aurka arituta, nola gaingitu Vietnamgoa salatze-
ko egin diren maisulanak. Edozein zinema zale-
ren gogoan dago Francis Ford Coppolak esku
trebez gidatutako *Apocalypse Now* (1979), eta
Marlon Brandoren pertsonaiak giza psikologia-
ren alde ilunenean murgilduta egin zuen baka-
rrizketa —“Izua eta terrore morala zure lagunak
dira” esanez—. Edo Stanley Kubricken *Full metal
jacket* (1987) filman pertsona arruntek hiltzeko
makina bihurtu arte egiten duten bidaia. Gerra
oinarri hartuta, gogoeta askoz sakonagoetarako
bidea zabaldu zuten egile horiek
duela ez hainbeste; ez da lan erraza
izango bide beretik ekarpen interes-
garriak egitea.

Baliteke horregatik izatea. Fik-
zioan jeinuen pare ezin aritu, gaia
ezin landu gabe utzi eta dokumental
generora edo, fikziozkoak izan
arren, oso itxura errealista eta gor-
dina duten pelikulak egitera jo dute Irak eta
Afganistanera abiatu diren zuzendariek. *Battle for
Haditha* lasai asko izan zitekeen soldaduek euren
kamerarekin grabatutako sekuentzia sorta bat;
Brian de Palmak *Redacted* filmatzeko ezinbeste-
kotzat jo zuen aktoreen inprobisazioa, ikusleari
soldaduek galduta zebiltzala adierazteko.

Nola egin gerra gerrari?

“Hau ez da gerraren aurkako aktibistaz eta
Michael Moorek erraz ehizatze moduko

Brian de Palmaren
Redacted filmako
eszena bat.

Zineman, Bushen atzerri
politikaren aurka ari diren asko ez
dira zuzenean gerraren kontra ari,
gerra kudeatu den moduaren
kontra baizik

pertsonaz betetako dokumentala. Filmeko
jende gehiena garrantzitsua zen Bushen
administrazioarentzat” idatzi zuen *Chicago
Sun-Times* egunkariko kritikariak *No end in
sight* filmaz. Inbasioaren uniforme berdea
kendu eta bakearen alkandora zuria jantzi
dutenen adierazpenek sinesgarritasuna ematen
diote Fergusonen lanari, kritikariaren
ustetan. Gerraren aurkariak berreroak bezala
mila aurpegi izan ditzakete, eta esanguratsua
da Bushen kanpo politikaren aurka ari diren
asko ez direla ari gerraren kontra, gerra
kudeatu den moduaren kontra baizik.
Horientzat akatsa ez da herrialde bat inbadi-
tzea, milaka pertsona hiltzea.

AEBetako bizilagunei gerrak
eragin dien tragedia kontatzera
mugatu dira zuzendari batzuk. *Grace is gone* laneko protagonis-
tak barbarako, armadako sarjen-
tu zen emaztea galdu berri du,
eta ez daki bere bi alabei nola
azaldu. Hilerriaren alde bakarra-
ri eskainitako filma da. *Lions for lambs*-en titu-
lua ere esanguratsua da. AEBetako solda-
duak “ardiek gidatutako lehoiak” direla
ematen du aditzera, eta ikuspuntu horretatik
kritikatzen ditu Afganistango operazio mili-
tarrak.

Kontrakoa egin du Paul Haggisek *In the
valley of Elah*-n. Tommy Lee Jonesek antzez-
tako pertsonaiari semea hil egingo zaio gerra-
tik itzuli ondoren. Heriotza ikertzen hasi eta
konturatuko da berarekin Iraken egondako

Interneten zineman baino errealago

Kamerak leiho bat erakusten du. Tiro bat, kristalak metal astunaren kolpea jaso du, baina eutsi dio, ez da apurtu. Norbaitek "kaka zaharra!" oihukatu du ingelesez. Gero, erdi barrez "hau da salbatu gaituen leihoa!" esan du. *Sniper shot Iraq* du izena bideoak eta 15 segundu irauten

du. Azken urteetan sarritan aipatu dute hedabideek AEBetako soldaduek gerran grabatutako ehunka bideo daudela Interneteko YouTube atarian. Ez da horrelakoak aurki daitezkeen webgune bakarra. LiveLeak.com ere horrelako edukiz beteta dago, askoz gogorragoak baina. Inoiz baino egile gehiago ari dira agertzen *snuff* generoan –izen hori dute denbora-pasako film modura grabatutako benetako hilketen filmek–.

The war tapes blogean dago antzeko beste erakusgarri bat. 2004 eta 2005ean Iraken izan ziren hiru soldaduk grabatutako irudiekin 97 minutuko pelikula osatu dute. Deborah Scranton zuzendaria arduratu da grabaketak antolatzeaz, baina irudi guztiak soldaduek hartutakoak dira. Ziurrenik inoiz ez da gerra baten fronteko hainbeste irudi egon mundu guztiaren eskura. Zinemagileek euren lanei egiantzekotasuna emateko ezinbesteko bihurtu dira sekuentzia horiek.

soldaduek hil dutela; semeak gerran zegoenean egindako izugarrikerien berri ere izango du ordea. Kritika gobernuaren jarreratik harago, soldadu joandakoei ere zuzendu die. Antzerako zerbait egin du Alex Gibneyk: Afganistanen desagertu zen Dilawar izeneko taxilari baten historia berreraiki du *Taxi to the dark side* dokumentalean. Soldadu estatubatuarrek hil arte torturatu zuten.

Bi mutur horien artean geratu da Nick Broomfield. Irakeko soldadu beteranoak erabili ditu bere filman, batzuk Fallujah-ko batailan egondakoak. Soldadu amerikarrek zibilei egindako basakeriek filmaren tarte luzea betetzen badute ere, amaieran George Bushi botatzeko gertatutako ena erru guztia, "koman-dante-burua" bera dela esanez.

Ikuspuntuak ikuspuntu, oinarria aldatu egin da behintzat. Etxekoan larruan ala kanpokoe-nean izan, zinemak baztertu egin du gerran bihotz oneko ekintzak egin daitezkeenaren ideia. Konparazio batera, alde nabarmena dago 1991ko Golkoko Gerran girotutako *Three kings* (1999) eta azken aldiaren estreinatu diren filmen artean.

Bestalde, *Charlie Wilson's war* (2007) filmak bide interesgarria zabaldu du, sutan dauden gatazkak testuinguru historikoan kokatzeko abiapuntua jarritz. Afganistango gaur egungo egoeraren sustraiak aztertu ditu Mike Nichols zuzendariak, Sobiet Batasunaren eta Afganistanen arteko gerran AEBek izan zuten jarrerarekin kritiko azalduz. Phillip Seymour Hoffmanek bigarren mailako aktore onenaren Oscar saria irabaz dezake ekoizpen horretan jokatu duen pertsonaiarengatik.

Hanna Makhmalbafen
Buda az sharm foru rikht filmak
Afganistango
emakumeen egoera
du hizpide.

Afganistan umeen begietatik

Hanna Makhmalbaf iraniarra da, 18 urte ditu eta bere filmak ikusita gutxi sinetsiko lukete. Azkeneko Donostiako Zinemaldian bere lehen film luzea aurkeztu zuen, *Buda az sharm foru rikht*. Bakhtay izeneko 6 urteko neska baten istorioa da: eskolara joan nahi du, baina ez diote uzten. Ume baten begirada xalo eta magikotik azaldu du Makhmalbafek Afganistanen emakumeak bizi duen egoera. Txanponaren beste alde da, fundamentalismo islamiarrari etxetik egindako kritika.

Hala ere ez espero Mendebaldearen apologiarik. Zinemaldira etorri zenean eskaini zuen elkarriketa batean, Makhmalbafek honakoa adierazi zuen, buruan zeraman zapiaz galdetu ziotenean: "Niretzat ez da hain garrantzitsua. Hemen ez daramazue zapirik buruan, baina ez dut boterean emakume asko ikusten. Hemen ere gizonen azpitik bizi dira emakumeak". Letra larriz idazteko moduko esaldia, Ekialdeari pater-nalismoz begiratzen diotenentzat. ■

Soinu txikiak txapela erantzi zuenekoa

Txapelketa dute bertsolaritzak, aurrekuak, jotak eta bestek. Trikitian, berriz, aspaldi ez da antolatu Euskal Herri osokorik; zenbait herrik egiten dute berea, askotan gaztetxoentzat baino ez. 1988an, berriz, puri-purian zegoen Euskal Herriko Trikiti Txapelketa Nagusia. Ikusle asko erakartzen zituen, baina aldi berean eztabaida bizia leherrarazi zuen trikiti munduan. Handik gutxira tamaina horretako txapelketak antolatzeari utzi zioten. Batzuen ustez, hobe horrela.

UNAI BREA

AURTEN HOGEI URTE beteko dira seguruenik tinta gehien isuriarazi duen Euskal Herriko Trikiti Txapelketa Nagusia jokatu zenetik. Eztabaida ugari piztu zuen 1988ko hark, baita zenbaitzuren zaletasuna ere, orain dela lau urte Xabi Navarrok Euskonews sinatutako artikulu batek dioenez: “Txapelketen gurdian eta odol berrien bultzadaz, soinu txikia herrietatik hirietarako jauzia egiten ari zen. (...) Donostiako Belodromora 8.000 pertsona bildu zituen 1988ko Trikiti Txapelketa Nagusiak. Herri txikietako erromeriak ere berpiztu ziren, entzule berrien uholdeak bultzatuta”.

Txapelketa hura, hala ere, azkenetakoa izan zen. Gainbehera hasita zegoen ordurako. Imanol Urkizu soinu-joleak gogoratzen duenez, trikitilariak ez zebiltzan gustura lehiaketan. Urduritasuna, norberaren lanaren balorazioa, besteekiko konparazioa... Azkenean, puntako trikitilariak txapelketa gehiagotan parte ez hartzea erabaki zuten, Urkizuren esanetan.

Kepa Junkerak 1988 du gogoan. “Niretzat inflexio-puntua izan zen txapelketak uzteko

ARGIA

INIGO AZKONA

Goian, Joseba Tapia 1988ko txapela irabazi zuenean. Behean, Kepa Junkera.

bidean. Orduko hartan, batzuek esan zuten trikitia okerreko bidetik zihoala, eta nik neuk kritika ugari jaso nuen”. Esan dugu ika-mika iturri izan zela 88koa. Haize berritzaileek indarrez astindu zuten Donostiako Belodromoko oholtza, eta zaleen artean oraindik itxi ez den eztabaida sortu zen. Tradizioa eta berrikuntza zeuden, eta daude, aurrez aurre.

90eko hamarkadaren hasierak Euskal Herriko txapelketa nagusiaren azkentzea ekarri zuen. Tartean, izan zen berpizte asmorik, eta ez ausardia txikikoak. Txapelketa bakarra

nahikoa ez eta, bi egiteko proposamena ere izan zen. Bata, tradizioari loturikoa; bestea atzamarren trebezia neurtzeko.

Txapelketa Nagusiaren azken hatsa

Gaur egun, tokian tokiko txapelketa txikiek betetzen dute nola edo hala letra larridun Txapelketak utzitako hutsa. Gehienak gazte mailakoak dira eta, bost izan ezik, maiztasun finkorik gabekoak. Urtez urte eusten dionetako bat Hernanin egiten da, Kriskitiña dantza taldeak antolatuta. Horren zuzendaria, Jose Angel Segura, Euskal Herriko txapelketa berreskuratzaren aldekoa da, horrek trikitiari mesede egingo liokeelakoan. Uste berekoa da Imanol Urkizu gaur egun: “Bultzada emango litzazieke atzetik datozen gazteei. Txapelketak interesa sortzen du. Ondo antolatuta, hori bai. Azken txapelketen garaian esaten genuen antolaketa ereduaz eztabaidatu beharra zegoela, baina ez zen egin”.

Txapelketaren kalteak

Iazko udan, Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak bosgarrenez antolatu zituen Infernuko Poza jardunaldiak, txapelketak hizpide hartuta hain zuzen ere. Orduan emandako hitzaldian, Joseba Tapiak adierazi zuen bere ustez atzeranzko urrats handia direla horrelako lehiak artearen ikuspuntutik, nork bere bidea hartzea galarazten dutelako. Lasarteararentzat, egitura trinkoegia dute, eta entzulea aspertzeko arriskua ere badago, beti gauza bera eskaintzearen poderioz, berritasunari hegala moztuta.

Txapelketek gazteei bultzada emateko balio dezaketela uste du Kepa Junkerak, baina kontraesana atzematen du haien baitan.

Joseba Tapiaren ustez,
txapelketetan sormena izaten da
galtzaile, teknika hutsa hartzen
baita kontuan

“Musika puntu kopuru batez epaitzeak ez dauka ez hanka ez bururik. Txapela irabaz dezakezu baina beharbada zure musikak ez du hunkitzen”.

Entzuleen iritzia epamahai batena baino askoz garrantzitsuago ohartzeak bultzatu zuen Junkera txapelketetatik aldentzera: “Interesatzen zaidana ideiak edukitzea da”. Joseba Tapiaren ustez, lehiaketan sormena da galtzaile, teknika hutsa hartzen baita kontuan. Horren adibide, Junkera eduki zuen gogoan Infernuko Poza jardunaldietan: “1988an hark merezi zuen irabaztea [Tapiak berak eskuratu zuen txapela, Leturiarekin batera], puskatu, berri eta harritu, hark egin gintuen”.

Ereduen arteko talka

Oier Araolazak, dantzan.com webgunearen kudeatzaileak, txapelketen albo-kalteez du kezka. Haren iritziz, txapelketek betetzen duten funtzioetako bat ereduak sortzea da. Txapelduna, besteen ispilu. Baina horrek arriskua ekar dezake Araolazaren ustez, eredu nagusia zein den garbi ez badago. “Horregatik gertatu ziren orain hogeitazko urteko liskarrak, trikitia ulertzeko modu bik talka egin zutenean”. Eibarko dantzariak uste du eredu bat baino gehiago onartuta ere, horien arteko hierarkia ezartzen dutela txapelketek.

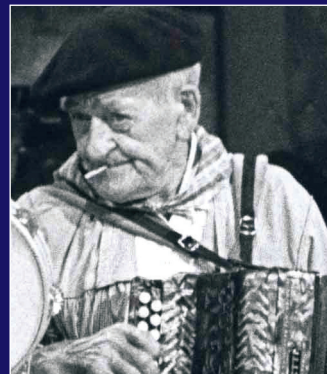
Edonola, inork ez du bereganatu txapelketa nagusia berriro antolatzeko ardurarik. Ustez horretarako zilegitasunik handiena leukakeenak, Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak —tamaez ez dugu haien adierazpenik jasotzea lortu—, ez du urratsik egiten norantza horretan. Gainerakook bezala, zer gertatuko zain. ■

Bizkaia eta Gipuzkoa, estilo bi, bi estilo

Iaz, Mirari Azkunek eta Zaloa Zenarruzabeitiak irabazi zuten Trikitilari Gazteen Getariako Txapelketa. Lau bikote, eta eurak bizkaitar bakarrak, Etxebarriakoak, Markina ondokoak. Azkunek dioenez, ezustean suertatu ziren txapeldun. Gipuzkoan bikote gehiago dago, zaletasun handiagoa, eta ondorioz maila hobea. Betidanik. Kepa Junkeraren iritziz, berriz, bi herrialdeen arteko aldea nabarmenagoa zen lehen. 1988ko txapelketa nagusian, bera eta *Motriku* ziren bizkaitar bakarrak Gipuzkoako zazpi bikoterekin lehian. “Baina zaletasun aldetik gauzak orekatuz joan ziren 90eko hamarkadaz geroztik, eskolak hedatzeari esker”.

Historian zehar, jotzeko era desberdina izan da batean eta bestean. *Bizkaiko Trikitixa* liburuan, Xabi Aburrzagak dio Euskal Herriko trikitia orokorrean estandarizazio prozesuan sartu dela. Eskoletan irakasteko era bat jorratu da, eta horrek eragin du gipuzkoar moldeak nagusitzea. Baina

Bizkaian bazegoen berezko estiloa, jotzeko modu propioa. Rufino Arrola, Fasio, Luis Bilbao, Bonifacio Arandia... Hamaika izen, nortasun horren erakusle. Kepa Junkeraren ustez, Gipuzkoako estiloa landuagoa izan da, “baina Bizkaikoak ez zuen interes txikiagoa horregatik. Dena dela, erreferentzia unibertsalak gailendu dira gaur egun, norberaren eskualdekoen kaltetan”. Trikitiak praka bakeroak jantzi ditu, eta horrek ez du denen poza eragin.

Rufino Arrola.

EUSKAL HERRIKO TRIKITIXA ELKARTEA

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Gaur egungo kaleko gogoeten soinu banda

Oi! edo street-punk taldeen harrobi erraldoia da Arrasate. Esku artean daukagun diskoa ez da talde berri batena, gauzak lasai hartzen dituzten bost musikarirena baizik. 1996an sortutako Enboscada taldeko kideek, lan eta proiektu paraleloak direla-eta, gauzak lasai hartu dituzte. Mantso, baina aurrera doaz. *Zilegi al da?* beraien lokalean grabatu, eta beraiek egin dituzte kopiak, diseinu lanak eta banaketa, hala nahi izan dutelako. Zortzi kantutan melodiaz jositako punk-Oil-a landu dute, gitarrak nabarmenduz. Hitzak, berriz, gogorak bezain errealak dira: gutxi batzuek bultzatutako gerren kontra, gazteen etorkizun beltza salatuz, EAJren aurka eginez edota AHT baztertuz. “Errepi-kakorra badirudi ere, hori da egunero ikusi eta bizi duguna; mundua ez dago hobeto” adierazi dute taldekideek.

Zilegi al da?

[Enboscada](#)

AUTOEKOIZPENA

Iraupena: 26'48"
5 euro

ENBOSKADA

«Disko bat egiteko ez dago inoren zain egon beharrik, ezta dirutza ordaindu beharrik ere»

“Botak eta tiranteak, sexua eta biolentzia...”. Azkenean egia izango ote da skinhead-ak eta biolentzia loturik daudela? Eta sexua?

Neurri batean badago lotuta: futbola, talde moduan defendatzea... skinheada ez da geldirik geratzekoa. Baina doako biolentzia ez: biolentzia erabili behar da horretarako arrazoiak badaude. Hala ere, egia da batzuek burua zeroan moztuta daramatelako beste batzuk baino gehiago direla pentsatzen dutela. Horiek nazka ematen dute. Eta sexua ba, uzten digutena egiten dugu. Hitz horiek taldeak egin zuen bigarren abestikoak dira.

“Langileriaren alde, heriotza arte borrokan...”. Kooperatiba eta fabrika asko daudelako daude hainbeste skinhead Arrasaten?

Ez dut uste, jendea oso gazte hasten da saltsa honetan, ikastolan daudenean. Gehienbat musikarengatik eta musikak izan duen eraginarenagatik dela uste dut. RIPEk hasi zuen bide hori. Garaiak asko aldatu dira, baina funtsean gu ere langile soilak gara eta gure eskubideen alde borrokan gabiltza.

Denbora dezente egin duzue kontzerturik eman gabe.

Bai, diskoaren prozesua poliki joan da. Abestiak egiteko gelditu ginen eta gero grabatzeari ekin genion, baina taldekideok lan ordutegi oso desberdinak daukagu. Horren erdian, gainera, gure taldekide Sala buru-belarri sartu zen Arrasateko taldeen bilduma bat prestatzen eta grabatzen.

Disko honen inguruko lan guztiak zuek egin dituzue...

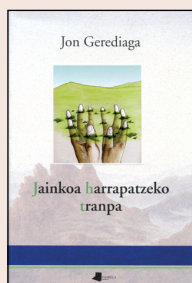
Bai, hala egin nahi genuen. Geure burua gai ikusi genuen disko bat egiteko. Ez dago inoren zain egon behar ezta grabatzeko dirutza bat ordaindu behar ere. Modu honetan diskoa gureagoa dela uste dugu.

Abestiren batean The Clashen eraginak antzeman ditut.

Baliteke. Egia esanda, bostok The Clashen jarraitzaile amorratuak gara. Musika oso gustuko dugu, eta gainera jarrera berezia eta esateko asko zuen taldea izan zen. Ez dugu txartzat hartuko.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

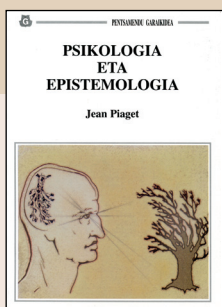

Jainkoa harrapatzeko tranpa
Jon Gerediaga
 PAMIELA
 86 orrialde
 13,50 euro

Bizitzari idatzitako olerki bilduma

Duela hiru urte kaleratu zuen Jon Gerediagak bere aurreneko poema liburua, *Fitola balba, karpuki tui*. Une txar batean sortua zen, depresio bat gainditu ondoren, eta nahiko iluna atera zitzaion. Guztiz bestelakoa da *Jainkoa harrapatzeko tranpa* izeneko. Antza denez, azken urteotan hobe portatu da bizitza FTI-Antzerkiola Imaginarioaren sortzaile izandako egilearekin, eta bizitzari kantatzeko gogo piztu zaio. Bizirik egotea da beretzat Jainkoa, Pamiela argitaletxearen bidez kaleratu den liburuaren hitzaurrean Anjel Zelaetak egin duen interpretazioan. Alde egi-

ten duela dakien arren, bizitzaz ari da Jon Gerediaga; tartean borroka dagoelako, eta borroka horretan gizakia zoriotsua izan daitekeelako. ■

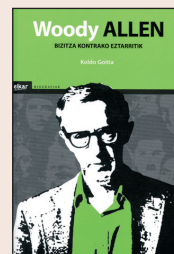
Psikologia eta epistemologia
Jean Piaget
 GAIK
 190 orrialde

Haurrek errealitatea pentsatzeko dituzten kontzeptuak

Jean Piaget (1896-1980) haurren psikologiaren eta ikaskuntzaren izaera logiko eta epistemologikoari buruz egindako azterketengatik egin zen ospetsu. Genevako (Suitza) J. J. Rousseau institutuko zuzendari izan zen, eta epistemologia genetikoaren teoria ere berari zor zaio. Horixe da hain zuzen, Gaiak argitaletxeak euskaraz plazaratutako *Psikologia eta Epistemologia* liburuaren gaia. Alberto Gabikagojekoak egindako itzulpenari esker teoria horren laburpen erabilgarria eta erraza eskaini dute. Haurrek errealitatea pentsatzeko kontzeptuak —espazioa, denbora eta identitatea bezalakoak— nola sortzen dituzten ikusi eta gero, gizarte alorrean gauza berak ulertu ahal izateko darabiltzagunak azaltzen ahalegintzen da Jean Piaget. ■

Woody Allenen biografia eta lanak

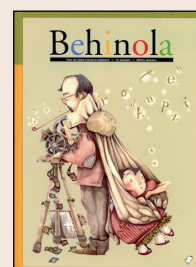
Mundu osoan ezagun egin den zinema zuzendari, gidoigile eta *showman*aren bizitza eta eginahalen berri eman du Koldo Goitiak *Woody Allen. Bizitza kontrako eztarritik* liburuan. 1935ean New Yorkeko (AEB) Brooklyn auzoan jaio zenetik eman dituen urratsak eta gaur arte egin dituen film guztien xehetasunak jaso ahal izango ditu irakurleak. Baita haren izaerarekin lotuta dauden bestelako alderdiak ere; esate baterako, emakumeekin duen arrakasta; gizon metodikoa, txukuna eta langile amorratua dela; edota arrakastari dion izu patologikoa. “Hollywooden nire filmak pase pribatueta ikusten ari badira, garbi daukat zerbait gaizki egin dudala”, aitortu omen zuen elkarriketa batean bizitzaren tragedia modu komikoan azaltzen maisu den gizonak. ■

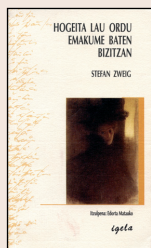
Woody Allen. Bizitza kontrako eztarritik
Koldo Goitia
 ELKAR
 142 orrialde
 10,50 euro

Euskal antzerkia hizpide

Haur eta gazte literaturako *Behinola* aldizkariaren 16. zenbakian Euskal Herriko antzerki mundua dute hizpide. Aizpea Goenaga, Yolanda Arrieta eta Enkarni Genua antzerki zale, idazle eta zuzendarien bizitzako zertzeladak ezagutzeaz gainera, egungo euskal antzerkiaren duten ikuspegia jakiteko aukera izango du irakurleak. Jarraian, euskal antzerkiaren historiaren islak eskaini dituzte Manu Lopezek eta Xabier Etxaniz Erlek. Bestalde, Mariasun Landaren bi lan ere argitaratu dira *Behinola* honetan: gonbidapen berezia agertzen duen poema, batetik; lagun eta lankide izan zuen Asun Balzola bilbotarrari eskainitako gorazarrea bestetik. Haur eta gazteei zuzendutako liburuen kritikak eta erreseinak ere ez dira falta. Laura Sagastumeri, Manu Lopezi eta Xabier Etxaniz Erleri zor zaizkio. ■

Behinola
Batzuen artean
 GALTZAGORRI ELKARTEA
 64 orrialde
 6 euro

Hogeita lau ordu
emakume baten
bizitzan

Stefan Zweig

IGELA

94 orrialde / 10 euro

Joko grinak eta pasioak talka egiten dutenean

Edorta Mataukok euskaratu du Stefan Zweig idazle austriarraren *Hogeita lau ordu emakume baten bizitzan* nobela. Bizitza erabat antolatu eta konbentzionalera ohituta dagoen 42 urteko emakume batek egun oso batez bizitzeko sentituko duen irrika da liburuaren oinarria. Montecarlora joan eta han, 24 urte inguruko gaztea ezagutu du. Jokalari amorratua da gaztea, eta daukan diru guztia galdu ondoren bere buruaz beste egiteko prest dago. Emakumeak hori eragozteko beharrezkoa dena egitea deliberatu du. Gaztea jokorik gabeko bizitza normalera itzultzea da bere helburua. Baina jokalariaren irrika handiegia da. ■

Fernando Morillok gazteentzat idatzitako *Iratiko sorgin basatia*

Iratiko oihanera egun batzuk pasatzera doan ikasle taldea da Fernando Morillok idatzitako nobela honen protagonista. Behin han, zer edo zer oso larria gertatzen ari dela ikusi dute, behi baten erraiak irekita eta txiki-txiki eginda, eta emakume zahar bat biluzik eta odoletan blai azaldu zaizkienean. Arazoari aurre egin nahi diote neska-mutilek, horretarako han bizi den Sorgin Basatiaren laguntza beharko badute ere. Borroka latza izango da, baina eginahalean nork bere burua eza-gutzeko parada izango du. ■

Iratiko sorgin basatia

Fernando Morillo

IBAIZABAL

210 orrialde / 9,80 euro

JOAN MARI TORREALDAI

«Irakurri egiten da gutxi euskal liburua, ez gehiegi publikatu»

30 urte daramatzazu liburugintza aztertzen.

Egi-egia da ustekabeen hasi nintzela. Bizitzako hautapen asko horrelakoxeak omen dira. Nire azterketa soziologikorako oinarrizko informazioa behar nuelako hasi nintzen. Eta hasiz gero segitu egin behar, beste inork heltzen ez ziolako.

Zertan mamitzen da lan hori?

Hiru lan diferente egin behar dira urtero. Liburuak fitxatzea da aurreneko lana, nekezena; hasi nintzen hartan 100 pasatxo ziren fitxatu nituenak, eta gaur egun 2.000 pasa dira; bada alderik. Gaien arabera sailkatzea dator gero; eta hirugarrenik, komentarioa. Orain plazaratu dudana liburuan elkarren ondoan jarri ditut 30 urtetan *Jakin*-en idatzi ditudan gogoeten, kezken, zalantzen, haserrearen, txaloen eta iruzkinen laburpentsua. Hautapen lana ez da samurra izan, baina bai beharrezkoa; agian aukeratu ditudan baino pasarte interesgarriagoak kanpoan utzi ditut, baina...

Euskal merkatua saturatuta al dago?

Badira bi esaldi, egia izanik ere, errealitatea ezkutatzen dutenak. «Irakurtzen denarekin alderatuta gehiegi publikatzen da euskaraz» da bat; «publikatzen den guztia ezin da irakurri», bestea. Irtenbidea ez da iradokitzen dutena; alegia, gutxiago argitaratu behar dela. Kontrara baizik. Produizioa ikusi besterik ez dago, euskaraz bizi nahi duen gizarte edo herri baten ikuspegitik gutxi(egi) publikatzen dela ondorioztatzeko. Gure liburugintzaren soluzioa ez dator eskaintza murriztetik, eskaria handitzetik baizik. Irakurri egiten da gutxi, ez gehiegi publikatu. Irakurketa da bultzatu behar dena, eskaria.

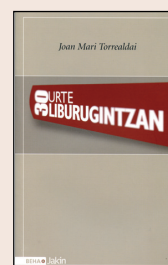

DANI BLANCO

30 urteko bilakaera euskal liburugintzan

Hutsune bat betetzearren ekin zion Joan Mari Torrealdaik euskal liburugintza aztertzeari.

Euskal idazleak, gaur (1977) lana prestatzen hasi zenean jabetu zen zein informazio gutxi eta eskasa genuen euskal produkzio idatziaren gainean, azterketa soziologikoa egin ahal izateko ezdeusa. Geroztik, urtez urte plazaratu ditu *Jakin* aldizkarian gaiari lotutako ikerketak, nahiz eta aitortzen duen bibliografia ariketetan luze eta sakon jarduteko aldizkarian baino aukera gehiago izan duela bestela, enkarzuguzko lanetan edota bere gain hartu dituenetan. Garrantzizkoenak *Euskal idazleak, gaur* eta 1997an kaleratu zuen *Euskal kultura gaur* izan dira. 30 urte liburugintzan lanean, epe horretako emaitzak idatziz eta grafikoetan azaltzeaz gainera, informazio berria eskaini du, euskal liburuaren sektoreak eman diona, irakurleak

30 urte
liburugintzan

Joan Mari
Torrealda

JAKIN

182 orrialde

12 euro

jakin dezan zenbatekoak diren eta izan diren tiradak, zein den 30 urteotako ale kopurua bai orokorrean eta bai generoka, eta zein den ekoizpenaren fakturazioa. Kultur industriak hazkunde esanguratsua izan duela azaldu du: XXI. mendeko lehen bost urteetako produkzioaren balioa 214.000.000 eurokoa da; zerikusi gutxi frankismoa bukatu ondorengo 46.000.000 euroekin. ■

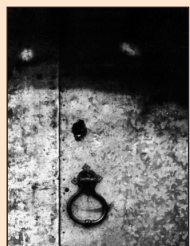
egileari galdezka

Ezpalak

JON TORNER

Txalo konpainiak *Grönholm metooda* antzezla-
na estreinatu zuen pasa den astean Donostian.
Jordi Galcerán idazle katalanaren *El metodo Grön-
holm* obra ezagunaren euskarazko egokitzapena
da. Hilaren 12an eta 13an Bilboko Arriaga antzo-
kian eskainiko dute, 22an Elorrión eta 23an Irunen.

Gorka Salmeron argazkilari
legazpiarrak *Ateak* bildumako irudiak jarri ditu

ikusgai Iruñeko Contraluz
galerian. 1990-91 urtee-
tan atera zituen argazki
horiek Salmeronek, eta
gaur arte behin baino ez
ditu erakutsi, Donostian.
Otsailaren 29a arte ikusi
ahal izango dira Iruñean.

Koro Navarro irabazi du XXI. Jokin
Zaitegi itzulpen sariketa. Doris Lessing 2007ko
Literatur Nobel saridunaren *The grass is singing*
lehen nobela itzuliko du Navarrok. Liburuaren
izenburua *Belarra kantari* izango da eta udazke-
nean kaleratuko du Elkar argitaletxeak.

Beñat Sarasola idazle donostiarrak
Hitz egiteko modu bat bloga sortu du. Aurkezpen
mezuan dioten bezala, "literaturaz hitz egiteko
modu bat, literatura gutxi eginez agian, agian.
Musikaz eta zinemaz hitz egiteko modu bat,
agian. Arteaz, agian, filosofiaz (agian). Huntaz
eta, agian, hartaz. Agian literatura egiteko modu
bat, literaturaz hitz egin gabe, agian". Helbidea:
<http://bsarasola.wordpress.com>.

Itxaso Diez dokumentalistak *Aldaketa 16* aldizkarian:

«Estereotipo hori ere ez dut gogoko. Hori dioena [artistak
gaizki ulertuak daudela] kexati bat da, gehienetan. Egia da
askotan ez dutela ulertzen zuk egiten duzuna, baina nor-
mala da. Bost urte eman ditugu fakultatean, burua ireki-
tzen eta ikasten. Heziketa luze bat izan duzu eta ezin duzu
eskatu jendeak zu berehalakoan ulertzea».

Luis Amezaga idazleak *Diario de Noticias de Alaván*: «Jende
askok idazten du poesia baina inork ez du irakurtzen. Poe-
tak eurak narratibaz elikatzen dira. Poesia oso konplexua
da, baina ez dakit eskaintza faltagatik ala banaketa arazo-
gatik den. Banatzaileak liburu-dendetara poesia eramateko

Animac: Animaziozko zinema eta fadoa, italiar gastronomia, gorputz espresioa...

Martxoaren 3tik 8ra egingo da
Donostiako Artelekun Animac
animaziozko zinemaren erakus-
keta. Bi atal izango ditu egita-
rauak, film laburren proiektzioak
batetik eta Mugimenduzko Iru-
dien Laborategia zikloko tailer
berezia bestetik. Hiru tailer
eskainiko dituzte. Martxoaren
3tik 7ra egingo dira horietako
bi: poesia eta zinema uztartuko
dituen *Hitzetik Fadora*, *Fadotik*
Irudira izenekoa; eta gorputza-
ren mugimenduetatik abiatuta
genero indarkeriari buruzko film

laburra osatzea xede duen *Iluna argitzen* lantegia. Tailer horietan
hamabi lagunek parte hartu ahal izango dute eta izena emateko
epea hilaren 22an bukatuko da. Hirugarren tailerra irekia izango
da. CuCinema (www.cucinema.com) proiektuko kide diren artis-
ta italiarrek gidatuko dute, martxoaren 7an. Parte hartzaileek
zeluloidean marrazkiak egingo dituzte eskuz eta bien bitartean,
pasta plater bat prestatuko dute. Amaieran elkarrekin afalduko
dute guztiek, eurek margotutako filma ikusten duten bitartean.

Animac-en egitarau osoa eta tailerretan izena emateko argibi-
deak www.arteleku.net webgunean kontsulta ditzakezue.

Eremulauak.com webguneak agur esatea erabaki du

AZKEN HILABETEETAKO geldialdiaren ostean, kulturaren inguruko
Eremulauak.com webguneko koordinatzaileek ataria gaurkotzen ez
jarraitzea erabaki dute. *Harea poltsikoetan* (eremulauak.com-en agurra)
izeneko adierazpenean eskerrak eman dizkiote 2004az geroztik izan
dituzten irakurleei. Horrekin batera martxoaren 13an Bilboko Kafe
Antzokian antolatu duten agur jairako gonbitea luzatu dute. Webgu-
neak antolatutako edizio gunean partaide izan den Nun taldeak joko
du festan, baita Standstill kataluniarrek ere.

konbentzitzea oso zaila da, liburuak biltokian dituen arren.
Liburu-dendek eskatu ezean ez ditu ateratzen, eta interesa
duen irakurlerik izan ezean, liburu-dendek ez dituzte eska-
tzen. Poesia amaieratik kontsumitzen da. Hori ez da narra-
tibarekin gertatzen; hark bere burua eskaintzen du».

Karra Elejalde aktoreak *ON* aldizkarian: «Antzezteaz gain
Año Mariano eta *Torapia* lanak ere zuzendu ditudan arren,
ez da errentagarria eta ez da gehien gustatzen zaidana.
Askoz erosoago sentitzen naiz idazten eta antzeztzen, lanak
zuzentzen baino. 'Karra Elejalde, aktore eta zuzendaria'
esaten dutenean, nik ezetz esaten dut, aktorea bai baina
zuzendaria ez».

Altxor preziatuak

Erretratuak. Gipuzkoa Donostia Kutxa Bilduma.
Photomuseum (Zarautz, Gipuzkoa).
Urtarrilaren 15etik martxoaren 16ra.
Sarrera: 6 euro (ostiraletan doan)

Photomuseum, Zarauzko Argazki eta Zinema Museoa, altxor kutxa bihurtu da. *Erretratuak* izeneko erakusketa ikusi besterik ez dago museoak eskuratu duen bildumaren garrantziaz jabetzeko. XIX. mendeko eta XX. mende hasierako argazki-bilduma ederra jaso du Photomuseumek Gipuzkoa Donostia Kutxaren eskutik. Delgaray familiak osatutakoa da eta milioika euroko balioa du. Guztira, berrehun argazki baino gehiagok osatzen dute bilduma osoa, baina, hasteko, horren zati batekin osatu dute lehenengo erakusketa hau.

Sarah Bernhardt-en argazki koloreztatua.

Ez da nolanahikoa.

Argazkilaritzaren historiako izenik ezagunenak biltzen ditu. Niepce de St. Victor, Nadar, Disderi, Carjat, Bertall, Pierre Petit eta Salomon bezalako argazkilari handiek garai haietako aktore, idazle, politikari, pentsalari eta beste hainbati ateratako erretratu originalak ikus daitezke bertan: Victor Hugo idazlea, Baudelaire poeta, Napoleon III., Jules Verne idazlea, Sarah Bernhardt aktorea...

Photomuseumeko horma zuriak ikuslea beste garai batzuetara eramango duten leiho txikiz bete dira erakusketarekin. Argazkilaritzaren lehen urratsak kolorerik gabeak, arkaikoak eta oso estatikoak irudika ditzakegu, baina erretratu horiek ikusi besterik ez dago, garai haiek ere koloretsuak eta bizi-biziak zirela ohartzeko. Horren adibide dira koloreztatutako erretratuak, biluziak, modako argazkiak, aktore ospetsuen erretratuak...

Teknikari dagokionez, argazki zale erromantikoenen gozamenerako, prozesu desberdinak erabiliz ateratako erretratuak ikus daitezke: dagerrotipoak, beira negatiboen bidez egindakoak, heliografatuak, pelikula malguekin ateratakoak...

Museoko lehen solairuan ikus daiteke hori guztia, baina merezi du igogailua hartu edo eskailerak igo eta, goitik behera, solairuz solairu, argazkilaritzaren eta zinemaren lehen urratsak eman ziren garaietara bidaiatzea. Gure arbasoek irudiari mugimendua emateko sortu zituzten tresnak, zein baino zein bitxia-goak, jaso ditu Photomuseumek Kutxaren eskutik. Museoak 15 urteotan osatutako fondoa are gehiago aberastu du Delgaray familiaren bildumak.

NEURE BURUA NIK NEUK GIDATZEKO PREST!

WWW.MONDRAGON.EDU/PREST

PREST

MONDRAGON
UNIBERTSITATEA

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

GOGOA, OROMENA AUSTRALIAKO UGAZTUNA	* IZENA SUITZAKO IBAIA	ETXE- MULTZO			ERRUSIAKO ENPERADORE	SETIATZEA	EMAKUME IZENA
					BIZIMODU ASZETIKOA DUENA	ATOITU, ZIRGAN ERAMAN	LEKUTARA
HILDAKO BATEN AGERRALDI					AITORMEN		
ADIMENA ERABILIZ					NORBAIT		
			ZIZARE PISUA	NAHI BIZIA ISEKA EGITEKO ERA			
TONA	ORDAINDU GABE				GAUERDITIK EGUERDIRA		
ALEAK BEREIZTEKO LANABESA	SEINDUN				EGUNKARIA, BERRIPAPERA		
		HAITZA, HARKAITZA				UGARITASUN ATZIZKIA	
		KANTOLA, BAZTERRA				ISTIL, ZINGIRA	
BIZKAIAN, ASTEAZKEN	HERRI NAFARRA		ATZEMANA				IRTEN
	LETRA GREKOA		GAUZA EZ, GAI EZ				
					JIPOIA		
					ADARRAREN MUTURRA		
ARGONAREN SINBOLOA		JAUNTZO				BAKARRA	
2601		* ABIZENA				NEKA, AKI	
			TREBEA, ABILA, IAIOA				ENERGIA
			ZAKUR				AMERIZIOA
MENDIXKA					TXAPLATA, ENPLASTU		
ZITRIKO BATEN IZENA					NITROGENOA		
						ANTXUMEA (BIZKAIAN)	

Sudokua

9 arteko zenbakiak jarri lauki bakoitzean, zenbakirik errepikatu gabe ez lerro, ez zutabe, ez koadro berean.

5		8	3		4	2		
		3						
7		9		5				1
4			9					
	6	5				3	4	
				5				7
3				1		9		2
						5		
		6	4		2	8		3

Betegramak

Taulan hutsik agertzen diren laukiak osatu zeharretara eta goitik behera, hitz guztiak irakurri ahal izateko.

				G				
		E		T				
	U					E		
H	A	R		B		R	T	U
	E					O		
	I			A				
				U				

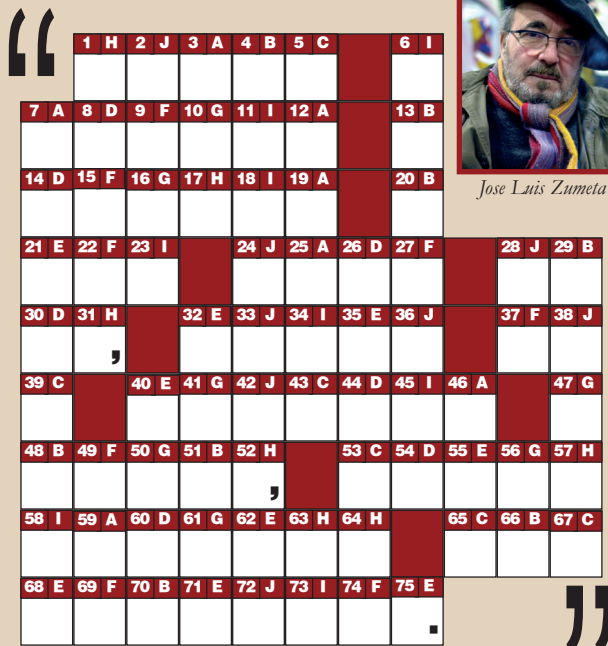
5x5

Zeharretara eta goitik behera, hitz bera.

- 1.- Ihes egin.
- 2.- Hego.
- 3.- Hogeita lau orduko tartea.
- 4.- Sakratu.
- 5.- Indarririk edo iraupenik gabe.

Akrostikoa

Azpiko zerrendako berben sinonimoak topatu eta gero, osatu margolari honen esaldia, koadro-txo bakoitzari dagokion hizkia jarritz.

Jose Luis Zumeta

Kike Amonarriren umorea

Eslogan gudua

Gipuzkoako herri txiki batean, hilerri parean zegoen tabernako nagusiari sarreran honako kartel hau jartzea otu omen zitzaion, kanposantura zihoazen guztiek ikus zezaten:

“Eguzki epel, sargori, euri, ekaitz edo laino hobeto zaudete hemen, hor parean baino”.

Biharamunean honako kartel hau irakur omen zitekeen kanposantuaren sarrerako atetik zintzilik:

“Udako bero, neguko hotz, egutera edo laiotz hemen dauden ia guztiak, hor paretik datoz”.

Soluzioak

A	25	19	59	12	3	7	46	Idazlan baten egilea.			
B	48	66	4	51	70	29	13	20	Armak gordetzen diren toki.		
C	43	39	65	67	53	5	Alderantziz.				
D	54	8	26	30	14	44	60	Aztura.			
E	40	62	55	68	32	71	21	75	35	Hala bazan edo ez bazan, sar dadila ...	
F	69	9	37	27	22	15	49	74	Zintzotasun, leialtasun.		
G	47	41	61	16	56	50	10	Oskola duen narrastia.			
H	52	57	17	1	31	63	64	Errepideetan dabilztan ibilgailuen zirkulazio.			
I	23	45	6	73	18	58	11	34	Barazkiak klimatik kanpo landatzeko leku, berotegi.		
J	72	33	42	28	36	24	38	2	Salbamen.		

AKROSTIKOA:

“Forma gehiago gustatu izan zait beti, baina nik kolorea daukat, koloreta-rako erraztasuna”

A-Autorea, B-Armategi, C-Okerka, D-Ohitura, E-Kalabazan, F-Zintzasun, G-Dortoka, H-Trafiko, I-Negutegi, J-Salbazio.

G	A																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
---	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

5X5:

BETEGRAMA:

I	H	E	S	I
H	E	G	A	L
E	G	U	N	A
S	A	N	T	U
I	L	A	U	N

5	1	8	3	7	4	2	9	6
6	4	3	1	2	9	7	5	8
7	2	9	8	5	6	4	3	1
4	8	7	9	6	3	1	2	5
2	6	5	7	8	1	3	4	9
9	3	1	2	4	5	6	8	7
3	7	4	5	1	8	9	6	2
8	9	2	6	3	7	5	1	4
1	5	6	4	9	2	8	7	3

gure!
arteak
euskaraz

BFA
DFB
Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

2008ko otsailaren 17a

ARGIA

39

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ARRATE DIEZ

Serantes mendia (Bizkaia)

Abrako
gailurra

Serantes mendiko antenak egunero ikusten ohituta daude Ibaizabalen ertz bietako milaka lagun. Oraingoan ordea, behetik ikusi beharrean, haien ondo-ondotik ikus daitekeen paisaiatzat goatzeko parada izango dugu. 448 metro eskaseko garaiera izanik, Bizkaiko kostako bista ederrak ditu Serantesek. Nortasun handiko gailurra.

Serantesera igotzeko, Santurtziko Mamariga auzotik edo Zierbenako La Cuestatik has gaitezke ibiltzen. Santurtziko bidea hartu dugu oraingoan. Hara heltzeko, trena zein autobusa har daitezke Bilbotik, biak ere Abandoko geltokian. Autoz joanez gero, A-8an, Santurtziko porturako bidean, Mamariga auzorako irteera dago.

Vista Alegre kalean Serantesen tontorreraino eramango gaituen hormigoizko bidea hartuko dugu. Ondo adierazita dago une oro, eta ez dago galtzeko beldurrik.

50 metro ibilita, primeran ikusiko dugu Santurtziko portua. Bilbokoa, alegia. Itsasadarraren alde batean, Superportua, Santurtziko zentral termikoaren tximinia erraldoiak, hainbat solairutako etxe multzo ikaragarriak... Biztanle-dentsitatea eta kutsadura binomioa jaun eta jabe. Beste ibarrean berriz, Aree-

ta, Getxoko Kirol Portua, Neguri, Ereaga eta Arrigunagako hondartzak, Algortako portu zaharra, txaletak, eta Bizkaiko Zubia ikus daitezke, besteak beste. Kontrastea ikaragarria da oraindik ere alde bien artean. San-

Serantesen bateriak eraiki zituzten
AEBen eta Espainiaren arteko
gera zela-eta, 1898an. Espainiar
militarrek, estatubatuar inbasioaren
beldurrez, Kantauriko kostaldeko
defentsak indartu nahi zituzten

turtziko portutik merkataritza-ontzi handia ari da irteten; Getxokotik, hainbat belaontzi, itsasoan egun pasa egitera.

Hiriko zaratatik aldentzen

Mamariga Serantesen magalean dago. Auzoak nortasun berezia du. Tradizioz arrantzalea izan bada ere, kontrastea erabatekoa da egun dau den metroko lanekin, esaterako.

Hala ere, zoragarria da Vista Alegreko etxaldea ikustea, nola-bait gogora ekartzen baitigu arrantzale bizimodua.

Baina utz ditzagun oroitzape-nak eta goazen mendian gora. Lehen aldapatxoak igota, berehala ahaztuko zaigu portuko zarata. Horren ordez, ganadua, ortuak eta zenbait baserri eder ikusiko ditugu bidean aurrera goazela. Metro batzuk gorago, umeen jolas-erako zelai aproposetara helduko gara. Egurrezko mahaitxoak eta iturri bi. Dagoeneko tontorra ikusten da, baina oraindik aldapa eta bihurgune batzuk falta zaizkigu hara heltzeko.

Egun argiz Bizkaiko zati ederra ikus daiteke Serantesetik. Irudi honetan, Santurtziko portutzarra ageri da behe-behean, eta Getxoren dotorezia haren parean, Arriluzeko kai, Ereagako hondartza eta Kirol Portu eta guzti. Haraxeago, Uribe Kostako muino leunak, eta zerumugan, Bizkaiko bihotza estaltzen duten mendiak.

Ezkerrean, gotorlekuaren hondarrak. Santurtziko portua behatzeko leku egokia izanik, hainbat eraikin militar egin izan dira Serantes mendian. Eskuman, behia Abrari begira. Superportua ageri da lehen planoan, Getxoko labar ikusgarriak itsasadarratz bestaldean.

Aurrez ditugunak aldapa luzeenak dira gainera, baina esfortzu apur batekin berehala helduko gara behinola funtzio militarra izan zueneko gotorlekura. Bista ederra dago handik, bai alde batera, Meatzaldera, zein bestera, Abrara eta itsasadarrera.

Konturatu barik azken zatira heldu gara, Serantesen gailurreko dorrerako 80 metro besterik ez zaizkigu geratzen. Behin goian, dorretzarra, antenak eta begiratoki handia aurkituko ditugu. Tontorretik bista

paregabea dugu: Getxoko Galea muturra, itsasoa, Jata, Sollube, Durangaldeko mendiak... Baina baita ere, askoz hurbilago, Superportua, zentral termikoa eta beste hainbat "istripu". Hemendik Bilbo Handi osoa ikus dezakegu, Handia izanagatik.

Eraikin militarrek

Bilboko portua –alegia, Santurtziko– behatzeko gune ezin hobea da Serantes. Horregatik defentsarako

eraikin militarrek egin zituzten bertan. Felipe V.a erregearen garaian, Espainiako Ondorengotza-gerratean, hiru gotorleku eraiki zituzten, bakoitzak lau kanoi zituela. Gotorleku haiek munizioa gorde zein ingurua babesteko erabiltzen zituzten. Handik 160 urtera, 1875ean, Serantes tontorreko dorrea eraiki zuten. Ondoren bateriak, AEBen eta Espainiaren arteko 1898ko gerran. Espainiar militarrek estatu-batuaren inbasioaren beldur zirrela-

Zierbena, Serantesera igotzeko beste abiapuntua

Iparraldean itsasoa, mendebaldean Muskiz, hegoaldean Abanto-Zierbena eta ekialdean Santurtzirekin du muga Zierbena udalerri txikiak. 1.300 biztanle eta 10,5 kilometro koadroko hedadura ditu.

Egun Bilboko portura begira antolatuta du bere jarduera, baina antzinatek itsasoko lanetan aritutako herria da, abeltzaintza eta nekazaritzarekin batera. Zierbenak, Abantorekin batera, izugarizko demografia hazkundera izan zuen XIX. mende amaieran, inguruan zituzten meatzeak eraginda. Baina hazkunde hura 60ko hamarkadan eten zen, meatzaritzaren gainbe-

hera nabariaren kariatz. Gaur udal industrializatua da, portu ondokolanen ustiapenera zuzenduta.

Abantoko San Pedro eta Santa Juliana eta Zierbenako San Roman kontzejuek udalerri bakarra osatu zuten 1842an: Abanto-Zierbena. Hala ere, Zierbena 1878an hasi zen banatzeko lehen urratsak ematen. Azkenean, 1995ean lortu zuen independentzia. Abanto-Zierbenak, hala ere, izen horri eutsi zion Zierbena gabe ere. Arrazoa sinplea da: badago Espainian Abanto izena duen herria, eta estatuko legediak debekatu egiten du udalerri bik izen bera edukitzea.

Zierbenakoak "galipo" izengoitiaz ere ezagutzen dira, hori da-eta arrantzaleek erabiltzen zuten saskiaren izena. Saski horretan eguneko janaria, itsasorako jantziak eta eguna amaitzean zegozkien arrainak zeramatzen, besteak beste.

Ezkerreko argazkian, Serantes mendia Getxotik ikusita. Ezkerraldekoentzat ez ezik, Uribe Kostako biztanle askorentzat ere eguneroko paisaiaren ezinbesteko zati bihurtu da Serantes. Eskuman, Abra eta Galea lurmuturra, Getxon.

Erromeria Serantesen

Urtero, Pazko astelehenean, Kor-nites erromeria ospatzen da. XIX. mende hasieratik dator ohi-tura. Erromeriaren izenak ogiz egindako eta arrautza egosiz eta txorizoz betetako opil borobilean dauka jatorria. Opiltxoa oihalez egindako poltsan sartuta, inguru-

koak Serantes mendira igo ohi ziren askaltzera. Hango zelaietan dantza eta jolas egin ostean, iluntzean Mamarigara joaten ziren, jaia bertan jarraitzeko. Oraindik ere, jende andana bil-tzen da egun horretan festa ospatzeko.

Jateko:

Maisu jatetxea. Mamariga kalea 137, Santurtzi. Tfnoa.: 94-483 78 80.
El Marinero erretegia. Zierbenako portua. Tfnoa.: 94-636 50 58.

ko indartu zituzten Kantauriko kos-taldeko defentsak. Kanorik ez dago egun, baina haien oroimenez-edo *Las Baterías* ez-izena eman zaio eremu honi.

Gotorlekua

1880an dorrea eraiki zuten, gotorle-kutik 500 metrora. Zaintzako dorre modura erabiltzen zen. Gotorlekuak, bestetik, 6.800 metro koadroko aza-lera zuen. Forma pentagonala zuen, eta lau pabilioi. Bat armadarentzat, beste bat ofizial eta gobernadorea-rentzat, eta gainerako biak tresneria gordetzeko. Gaur egun, gerlaririk ez, herritar xeheak igotzen dira paraje hauetaraino. Eguneroko bizimodua ateratzea dute horiek borroka baka-rra, eta ez da txikia. ■

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

**etxetik botako
zaituzte**

zeure erara

bbk
hipotekak

Ez da jantzerik sartzen, baina jantzerik sartzen da. Ez da jantzerik sartzen, baina jantzerik sartzen da.

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

GENETIKA

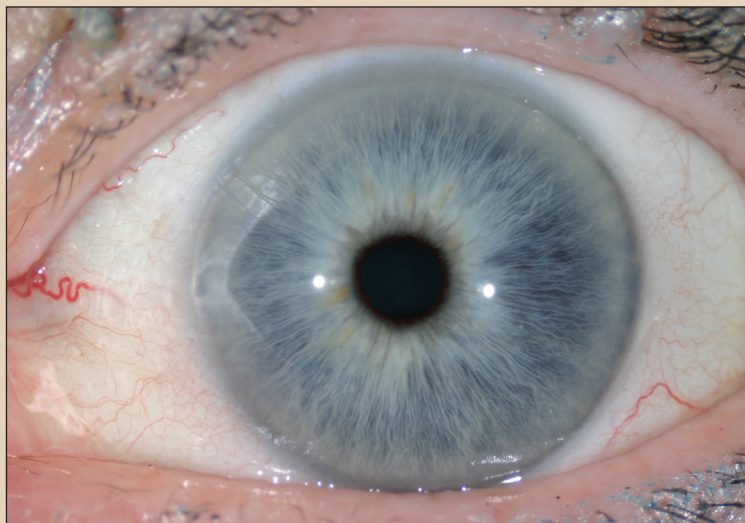
Begi urdinen jatorria

KOPENHAGEKO (Danimarka) Unibertsitateko ikerlari talde batek begien kolore urdinaren jatorria aztertu eta gauza interesgarriak aurkitu ditu. Adibidez, orain 8.000 urte gertatutako mutazio genetiko baten ondoriozkoa dela eta pertsona bakar batetik abiatu zela. Begi urdinak dituzten guztiek arbaso bera dute.

Ikerketa taldeko Eiberg irakasleak dioenez, hasieran begi guztiak arreak ziren, baina OAC2 genearen mutazio batek, 15. kromosoman, begi arreak sortzeko ahalmena eten zuen bat-batean.

OAC2 genearen zereginetako bat hileari, larruazalari eta begiei kolorea ematen dien melanina sortzea da. Aipatu mutazioak melanina gutxiago sortzea eragiten du, baina ez du prozesua erabat

Orain dela 8.000 urteko mutazio batek sortu omen zuen lehenbiziko begi urdin pare.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Indartu zeure sistema immunitarioa

Barrea, defentsak indartzeko modu paregabea.

KATARROA BALDIN BADUZU, edo gripea jasan berria duten horietakoa bazara, ahul sentituko zara, umore txarreko seguruenik. Lasai, hala ere. Elikadura osasungarri, bariatu eta orekatua egitea, estresa saihestea eta alkohola eta tabakoa bezalako toxikoak neurrian hartzea izango dira urte-sasoi honetan hain arruntak diren infekzio horiei aurre hartzeko oinarriak.

Badira negu osoan pare bat eguneko marranta arina besterik harrapatzen ez duten pertsonak, eta badira horrelako infekzioa utzi orduko agian okerragoa den krisia harrapatzen dutenak. Non egon daiteke aldea? Errepara iezaiozu zeure bizimoduari, eta daramazun bizi-mar-txa egokia ez bada, egin planto eta aldatu itzazu zeure ohiturak.

✓ **Ez hartu botikarik zeure kontura.** Aurrez antibiotiko ugari hartua bazara, litekeena da zure gorputza, zure

defentsak azken finean, ahulduta egotea. Badakizu, beraz: antibiotikoak, eta baita gainerako botikak ere, medikuak agindutakoan baino ez hartu.

✓ **Kontuz jende pilaketekin.** Gaizki egurastutako giroak, jende asko pilatzen diren lekuak ez dira egokiak, birusak eta bakterioak ugaltu eta pertsona batengandik bestearengana transmititzeko.

✓ **Saihestu bat-bateko tenperatura aldaketak.** Giro berotik hotzagora behin eta berriz igarotzeak zure arnas mukosak hondatuko ditu, eta horrek asko erraztuko du infekzioen erantzuleak diren bakterio eta birusen sarrera.

✓ **Ariketa fisikoa egin.** Gauza jakina da pertsona sedentarioak gehiago gaixotzen direla, beren immunitate-sistema ahulagoa delako. Marratatuta bazaude, sukarrak jota, itxaron pare bat egun berriro zure ohiko ariketa fisikoari ekiteko. Sukarrik ez baduzu, egizu ariketa, baina erritmo lasaiagoan eta denbora laburragoan. Okerrago sentituz gero, utzi ariketa berriro indarrak berreskuratu arte.

✓ **Egin barre,** horrek indartu egingo zaitu eta. Barre egiten dugunean, gure gorputzak beta-endorfina izeneko substantziak sortzen ditu, eta horiei esker sasoi hobea dugu eta gure defentsek hobera egiten dute.

eteten. Erabateko etenak albinismoa dakar, izan ere.

Mutazioak ez du abantailarik ezta desabantailarik ere. Gizakiarengan gertatzen diren garrantzirik gabeko milaka aldaketetako bat baino ez dela adierazi dute ikerlariek. ■

URTEURRENA

Beatles-ak espazioan

NASAREN SORRERATIK 50 urte bete direla-eta, otsailaren 4an The Beatles taldearen abesti bat espazio zabalera bidaltzea erabaki

zuten. Kantua Lurretik 431 argi-urtera dagoen Alfa Ursae Minoris izarrenantz –iparrizarrenantz, alegia– bidali dute, Deep Space Network sarea erabiliz. Sare horren instalazioak Goldstone-n (AEB), Madrilen (Espainia) eta Camberran (Australia) daude. Leku horietatik bidaliko da, 186.000 kilometro segundoko abia-

Across the universe: izarren kantua izar artera igorri du NASAk.

duran, *Across the universe* abestia (Unibertsoan zehar); bai NASAk bai Beatles-en jarraitzaileek “*Across the universe* egun” gisa bataiatu dute otsailaren 4a. NASAk 1958ko otsailaren 1ean bidali zuen espaziora lehen satelitea, Explorer 1, eta Beatles-ek 1958ko otsailaren 4an eman zuten argitara kantu hori.

Ez da Beatles-en musika espaziora bidaltzen duten lehenengo aldia. 2005ean bide bera hartu zuten Paul McCartneyren hainbat kantuk. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Pinuen airea

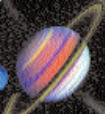
PINUAREN AIREA aitatu gabe loraldi horitik dagoenerako etorria den ondorengo zurirako urratsa ez dut egin nahi. Aire honena bai da berebiziko horitza. Sekulakoa. Asarrea. Alimalekoa. Itsasoa ere hori ikusi dut aurtengoan!

Pinuak haizea erabiltzen du bere onerako. Ugalketan nahitaezko parte eginda bere eboluzioan bidaide du. Eta esaerak dioenez, bidaide gogaide. Haizearen gogora makurtua du pinuak sexua. Eboluzioan beste landare askok ugalketarako intsektuak erabiltzea erabaki zuten bezala, pinuak, pinuek, hau da *Pinus* generoak, eta beste zenbaitek (intxaurrendoa, haritzak, arteak, xarmak, gaztainondoak, urkiak, makalak, zurzuriak, hurritzak...) haizea hautatu zuten sexu arra eta emea uztartzeko zubi. Animalioek ez bezala landareak ezin mugitu dira eta polenak egin behar landareen arteko bidea, erlearen saihetsean edo haizearen bizkarrean. Haizearen hautua egin zutenek intsektuak limurtu beharrik gabe ez dute lore dotore eta erakargaririk ematen energia alferrik galtzen. Izan ere, haritza edo lehen aipatutakoren baten lorerik eza gutzen al duzu? Badituzte bada, lore lekukoak, lore ordekoak edo loretzakoak, txikiak eta aparteko kolorerik gabekoak baina badi-tuzte bai, bestela ez litzateke ez ezkurrik, ez hurrik, ez intxaurrek... Intsektuak loretik lorera bidea zorrotz eta azkar egingo du eta polenaren garraio egokia ziurtat jo daiteke. Haizearen esku, orde, polena lore emera iritsiko denik nola ziurtatu? Bidaide gogaide. Bada, lorearen erakargaritasunean alferrik galdu ez duen energia sekulako polen pilak ekoiztera bideratuta. Alimaleko pilak. Hurritzak, adibidez, lore eme bakoitzeko bi milioi eta erdi polen ale ekoizten du; gerba edo lore multzo zintzilikario bakoitzean 40 bat milioi polen ale... Zuhaitz hauek, haize arinenak dilindan eragin eta polen aleak errazago bereganatzeko moduko gerba zintzilikarioetan ontzen baitituzte lore arrak.

Pinuaren polenak, hegan errazago eta urrutirago egiteko –sei mila metro eskaseko altueran eta milaka kilometrotaraino joanda topatu izan dira–, aparteko egitura du: polen koxkoraren bi aldetara airez puztutako bi konkortxo, toreatzailearen txapelaren antza. Eguzkitan konkortxoetako airea berotu egiten da, baloi aerostatiko baten gisan gora egiten du eta aire! paseora. Negu-neguan hasi lehenak eta udaran azken pinuen polen hodeiak ikusi ohi dira; geurearenak, insignisarenak (*Pinus radiata*) dagoeneko azaldu dira eta herenegun ihintzaren hezeak polen aleak lurreratuta erriean olatuz olatu itsasoa horitu egin zen. Itsasoa eta putzu-bazterrak eta leiho bueltak eta zer ez? Baita txurrundunen ezterriak ere... Eta goragale okaztagarrienaren lagun itolarri larria etortzen da, ekartzen du... Eta alergia diotenenk ezin ikusi.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Estatuturik gabeko herria

VIENA, 1815. XVIII. mendeko gerra amaigabeen ondoren, Europako mapa berriro marraztu zuten Vienako Kongresuan bildutakoek. Prusia eta Holandaren arteko negoziazioa ez zen erraza izan. Muga berria nahiko azkar adosten ari baziren ere, Moresneteko eskualdera iristean liskarrak hasi ziren. Bertan zegoen Vieille Montagneko zink-meatzea eta biek nahi zuten, baina gatazka ez gordintzeko, azkenean, ez zen inorentzat izan. Moresnet egun Alemaniak, Belgikak eta Herbehereek bat egiten duten puntutik zazpi kilometrora zegoen. 3,5 kilometro koadroko azalera besterik ez zuen, baina mende luze batez lurralde neutroa izan zen, inolako jaberik edo jurisdikzio zehatzik gabekoa, Europaren erdi-erdian baina Europako estatuen mapatik kanpo.

Meatzea, hasieran, bi erresumetako ordezkariak kudeatu zuten. Berehala, ordea, lurraldean gobernu txiki modukoa sortu zen. Zergak biltzea eta legeak betearaztea ezinezkoa zen, ez zergarik eta ez legerik ez zegoelako. Gehien komeni zitzaiena aukeratzen zuten. Herbehereetako arau bat hartzen zuten batean, Prusiako lege bat bestean, biak baztertu eta euren bideari heltzen zioten hurrengoan... Administrazio arazo handiak zekartzan egoera hark, baina baita abantaila ekonomikoak ere. Inportazio-tarifarik ezin zen aplikatu eta Moresnet paradisu fiskal bihurtu zen. Bertako 3.000 biztanleak azkar aberastu ziren.

Baina Vienako Kongresuko erabakia aplikatu eta 70 urtera, Vieille Montagneko meatzeko erre-serba guztiak agortu egin ziren. Bertakoek ez zioten pagotxari muzin egin nahi eta alternatiba berehala jarri zuten martxan: kasinoak, putetxeak eta ginebra merkea egiten zuten destilategiak

Ekzerrean goian, Vieille Montagneko meatzea. Azpian, Moresneteko 1905eko mapa. Lerro hauen gainean, Moresneteko txanpona; estatuburu propiorik ezean, txanponaren buruak bi aurpegi ditu: alde batean Prusiako erregea eta bestean Herbehereetakoa.

zabaldu zituzten, eta edukiak batere kontrolatzen ez zituen posta zerbitzu askea antolatu zuten.

Lehen Mundu Gerrarekin batera, Moresnetek lurralde neutrala izateari utzi zion. Akabo prostituzioaren, jokoaren, alkohol merkearen, kontrabandoaren eta espioitzaren paradisu. Gerraren hasieran Alemaniak hartu zuen lur zati neutrala, baina Versallesen Itunak Belgikari eman zion. Bigarren Mundu Gerran, 1944an, berriro Alemaniak okupatu zuen; hala ere, gerra amaitu eta, atzera, Belgikarentzat izan zen. Baina ordurako Moresnetek ez zuen ia biztanlerik. Lehengo abantailak amaituta eta 40 urtetako gorabeherak medio, ia denek inguruko "ohiko" estatuetara alde egin zuten.

Estatu propiorik gabeko herriak zer diren ederki dakigu, baina horra hor inolako estatuturik gabeko herri baten historia. ■

ARRASTOAK

HISTORY FACTORY du izena historia negozio bihurtzeko frogatu duen enpresa estatubatuarra. Batetik, konpainien artxi-boak kudeatzen ditu. Bestetik, enpresa batek behar dituen historiarekin zerikusia duten materialak eta ospakizunak prestatzen ditu. Hainbat mendeurren ospatzeko laguntza eskaintzeaz gain, urtebetetze berriagoekin ere aritu da: *Playboy* aldizkariaren 50. urteu-

rrena eta Microsoften Word programaren 10.a. Lan estrategikoa ere egiten dute. Esaterako, Tabasco konpainiak –izen bereko sal-tsa ezaguna merkaturatzen duena– 125 urte bete ditu, eta bere publizitate agentziak azken mende eta laurdeneko artearen historian oinarritutako azterketa eskatu zien History Factorykoei urteurrenaren kanpaina bideratzeko.

Emilio Olabarria

1955, Laudio (Araba). EAJko kidea. Zuzenbidean Lizentziatua. Espainiako Kongresuko diputatua. Bosgarren aldiz, Kongresurako hautagaia da Araban. Kongresu honen izenean: Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiko kide izana.

Justiziaren jarduera motela dela esan ohi dugu herritarrok. Espainiako Estatuaren justiziaren eredia motela ezik, justizia honek botere politiko exekutiboan eragiten duela berretsi digu. Estatuko marko juridikoaren birmoldaketak eta Euskal Herriko burujabetasun prozesuak abiadura motela eta luzea ezagutuko dituztela ondorioztatu dugu, bera entzun ostean. Eskerrak politikari itxaropentsu iruditu zaigun.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Alex Larretxi

«Loiolara iristeko, Batasunak Iparraldean alboan utzi zuen»

Espainiako Estatuaren justiziaren zokoak ondo ezagutzen dituzu. Zein da botere judizialari buruzko zure iritzia?

Kritikatu daitekeen guztia gutxi da. Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiak (BJKN) sinesgarritasuna erabat galdu du. Organo honen politizazioak (Francisco Hernando presidentea izaki) Kongresuko talde parlamentarioak –PPko sektore batzuk kezkatzen hasi dira– justiziaren administrazioa gobernatzeko beste sistema bat ezarri beharko dela pentsatzera eramán ditu.

Demagun PSOEk hauteskundeak irabazten dituela eta kontseilu berria izendatzen dela. Egoera aldatuko al da?

Bai, neurri batean. Ordea, Estatuko justiziaren administrazioak hiritarren gan eragindako kaltea konpontzea osoa zaila da honezkero. BJKNk Auzitegi Goreneko Areto guztietako magistratu guztiak –Zibil eta Penaleko presidentek barne– izendatu ditu eta bere hurbilekoak dira, arras kontserbadoreak, baita erkidego autonomoetako Justizia Auzitegiak presidentek izendatu ere. Hau da, EAEko Entzutegi Goreneko presidentea,

“Botere Judizialaren Kontseilu Nagusia PPk kontrolatuta dago”

Areto Zibil eta Penaleko presidente guztiak. Eta kargu horiek guztiak ez dira legealdiaren arabera berritzen.

Beraz...

Botere Judizialaren Kontseilu Nagusia (BJKN) PSOEko Gobernuaren botere exekutiboaren kontraboterea bilakatu da. PPk justizia administrazioan helarazitako kontsignek justiziaren neutraltasuna desorekatu dute. BJKN, modu batez edo bestez, PPk kontrolatuta dago. Beharbada, baten bat nire aurka kereilatuko da berba hauengatik. Hori ez gertatzea espero dut, baina, agidanez, suerte kontua da. Ez dut eufemismoen bidez berba egin gura, ordea.

HEGO EUSKAL HERRIKO LURRALDETSUNAZ

“EAJ, EA eta Aralarrek euskal kidetasuna bizkortuko dute Araban”

NAFARROAZ: “Hegoaldeko autonomia bakarra eratzea herritarrek erabaki beharko dute. Ordenamendu juridikoak ez du bide hori galarazten. Haatik, UPNk bide hori oztopeneko eta Nafarroa Euskal Herritik aldentzeko ondo baino hobeto baliatu du ETaren jardura bortitza. UPNk euskaltasunak berezko osagai bortitza duela sinetsarazi dio nafar gizarteari, baita gizartea desegonkortzen duen faktorea dela sinetsarazi ere. Egoera alda daiteke. ETaren biolentziaren desagerpenak jarrera erreakzionarioenak indargabetu litzake. Halaber, NaBai-ren bilakabideak gizartea aldatzen lagunduko duela itxaron dut. Bi aldeketa hauek dinamizatuko dituzte beste alderdien jarrerak, PSNrenak, bereziki. Bere exekutiboa sektore espainolistaren esku dago orain, baina azken kongresuan galtzaile atera zen sektorea beste klabe batean dago. Nafarroa eta EAE ez dira berehala batuko, bistan da. PSN, eta gizartea oro har, oraindik heldugabeak baitira. Prozesua luzea izango da, baina etorkizun hurbilean kolaborazioa landu liteke”.

ARABAZ: “Foruko ahaldun nagusia EAJkoa da berriz ere (Xabier Agirre) eta gobernu berria aurrekoa baino askoz hobeto gobernatzen ari da. PPko aurreko gobernuak nefastuak izan ziren, gobernurik eza nabaria izan zen. PPk berak bere diputatu batzuen aurkako zentsura mozioak onartu zituen, egoera eutsiezina bihurtu zitzaion-eta. Araba iragan urteetan Gipuzkoatik eta Bizkaitik aldentuz joan zen, Arabako PSEn izandako barne gorabeherak medio, eta batez ere PPk euskalduntasunaren aurkako klientelismoa sorrarazi zuelako. PPk diferentea agerrarazi nahi duen arren, Araba ez da beste lurraldeen ezberdina. Arabako soziologia ez da Bizkaikoaren eta Gipuzkoakoaren horren diferentea. PPk Euskadirekiko arabarren kidetasuna lausotu nahi izan zuen, PSEko sektore bat modu maltzurrez bere aldera eramanez. EAJ, EA eta Aralar elkarteak gobernarritasuna bermatu du, eta hiru alderdiok proiektu nazionala bizkortu eta euskal kidetasuna sendotu dezakete. PP gobernuan saiatu zen arren, euskal izaera eta sentimendua ez da gutxitu Araban”.

Bien bitartean, zer egin daiteke?

Kontseiluaren lege arautzailea aldatzeko konpromisoa hartu dugu talde parlamentario gehienek. Botere Judizialaren Lege Organikoa aldatu beharko da eta kontseilukideak izendatzeko sistema berria bilatu ere, kide hauen neutraltasun politikoa bermatu aldera.

Badago hori lortzea?

Kontseiluko kideen lan neutrala egiaztatzeko prozedura bakarra Kongresuan Justiziaren Batzordea sortzea da. Uneon utopikoa dirudi egoera aldatzeko, baina saiatu beharko dugu. Hartara, apur bat saihestu genezake orain gertatzen ari dena, hau da, PP ez beste guztiaren aurkako erasoak gelditzea eta zuzenbidearen estatua- ren porrotarekin amaitzea. Hala ere, zaila izango da. Kontseiluko kide hauek funtzioak, berez, bertan beharra utziko dituzten arren, justizia administrazioaren batzorde iraunkorretan segituko dute jardunean.

Artean, ezker abertzaleak dioenez, EAJk ez du nahikoa egiten EHAKren edo ANVren legez kanporatzearen aurka.

Paradoxa ulertezina eta onartezina da. Duela zortzi urteko hauteskunde orokorretan ez zegoen legez kanpoko alderdirik. Ezker abertzaleak hauteskundeak boikotatu nahi izan zituen: “Alderdi abertzale batek ezin zuela

parte hartu Espainiako instituzioetan” esan zuen, eta gainerako alderdi abertzaleei boikotatzeko eskatu zigun. Alderdi abertzale batek ezin zituela Espainiako Kongresua eta Senatua legitimatu esan zuen. Horra hor paradoxa baita ere: orduan, PPren eta PSOEren hitzetan, ezker abertzalea instituzioetan egotea oso onuragarria zen, instituzioetan bere parte-hartzeak erraztuko baitzuen bake eta normalizazio prozesua bideratzea, ezker abertzalea instituzionalizatzea... Orain alde-

“Espainiako Estatuaren
arazoa betiko da, alderdi
estatalek ez dute
nazio-anitzaren auzia
konponbidean jarriko
beren kasa”

rantzizkoa da, antza. PSOEek eta PPk ezker abertzalea legez kanpo nahi dute. Ezker abertzaleak hauteskundetan parte hartu nahi du eta bere aukera guztiak legez kanpo daude. Eta guri galdetzen digu ea zer egingo dugun eurek parte hartu ahal izateko? Beren buruari galde diezaiotela, ez guri. Ezker abertzaleak “zer aldatu da duela zortzi urtetik gaur egunera?” galderari erantzun beharko lioke.

Ezker abertzalearen aukera legez kanpo egonda EAJk boto gehiago jasoko duela pentsatzen du zenbaitek. Gogoeta hori zitala da. Gu Alderdi Legearen aurka borrokan ari gara: funts juridikoa ez duten sumario (18/98 sumarioa kasu) guztiak eta botere judizialaren gehiegikeriak salatzen ditugu etengabe. Egoera hau guri ondo datorkigula esatea ere. Arren!

Espainiako Gobernuak ez duela ETArekin negoziatuko esaten ari da Zapatero.

Hauteskunderi begira egindako hitzak dira, logikoak eta normalak. Nik gauza bera esango nuke. Noski, hauteskunderen ostean, Zapaterok bukatu gabeko prozesua berrartuko duela itxaron dut. Edonola ere, ETaren izaera militarista dela medio oso zaila izango da ETArekin berarekin negoziatzea. Alde militarra behin eta berriz gailendu zaio alde politiko-intelektualari. Tesitura horretan oso zaila da negoziatzea une emankorrera eramatea. Demagun ETaren parean esertzen den Gobernuaren atzean Espainiako Ejertzitoa dagoela, ezinezkoa litzateke negoziatzea. Egoera ez da hori, noski. Ezker abertzalearen kasuan ordea, bai. ETA honen atzean dago. Dena den, ezker abertzalearen aurkako bide poliziala, errepre-sioa eta legez kanporatzekoa ez da formula gatazka armatua gainditzeko. Demokraziaren aurkakoa izateaz gain,

formula horrek ez du biolentziarekin bukatuko.

Marko juridiko-politikoa aldatzeko formularik ba al dago?

Autonomien sistema honen eredua agortuta dago. Autonomia estatutuek berea eman dute. Ahaleginak izan dira berritzeko, baina Madrilgo botere eta botere periferikoen arteko borrokan, botere zentrifugoa nagusitzen da, botere zentralista indartsuagoa da. Kataluniako Estatut berria edukiz hustu zuten. Onartu zena ere ez da betetzen ari. CiUk une honetan ez du PSOErekin kolaboratu nahi. ERC ari da kolaboratzen Kataluniako hirukoan dagoelako. Gure kasuan Estatutu berrirako proposamena ez zen tramitatzera ere iritsi, gainera, modu ilegalean utzi zuten legez kanpo. Ez dut autonomien erreformak izapideen bitartez gauzatzera iritsiko direnik uste. Ni ezkorra naiz. Espainiako Estatuaren arazoa betiko da, alderdi estatalek ez dute nazio-anitzaren auzia konponbidean jarriko beren kasa.

Orduan biderik ez dago.

Bidea Galeusca-ren bitartez lan egitea eta borrokatzea da. Estatuko periferiako botereak indartzea da irtenbidea, egunen batean botere hauek ezinbestekoak izan daitezen Estatuaren gobernagarritasuna bermatzeko. Estatuko instantziek beren gobernagarritasuna bermatzeko gure beharra izango dutenean, egungo marko juridiko-politikoa negoziatuko dute katalanekin, galiziarrekin eta euskaldunekin. Estatu nazio-anitzera iristeko mailaz maila joan beharko da. Denborari denbora eman ez eta pedagogia politikoa landuz. Alderdi estatalek Estatuko lurraldeak eta instituzioen egiturak hobeto funtzionatuko duten konbikzioa ez duten bitartean ez dago zer egin handirik.

Loiolako elkarrizketen edukiak izan dituzte gogoan EAJko Iñigo Urkulluk nahiz LABeko Rafa Diezek.

Bide hori berrartzearen beharra aipatu dute. Halere, EAJ bide alboan geratu zela gogorarazi nahi dut. Bide hori PSOEko Gobernuaren eta ETAREN artekoa izan zen, bi aldeek borondate sendoa izan zuten horrela izan zedin. Une batez euforia bizi izan zen, bi aldeak, antza, prozesua ondo bukatuko zelakoan zeuden, puntu hurbilera iritsi

“Ezker abertzaleak galdetzen digu ea zer egingo dugun beraiek hauteskundeetan parte hartu ahal izateko. Beren buruari galde diezaiotela, ez guri. Ezker abertzaleak ‘zer aldatu da duela zortzi urtetik gaur egunera?’ galderari erantzun beharko lioke”.

bide ziren, biolentziaren amaiera antzematen hasi zen, elkarrizketek porrot egin zuten ordea. Egunen batean azalduko digute zergatik egin zuten porrot. Uneon eszenatoki txarrean gaude berriz ere: ETAk hil nahian jarraitzen du eta Estatuak alderdi politikoak legez kanpo uzten. Justizia administrazioak zuzenbide penalak erabiltzen ditu errepresiorako mekanismo bezala. Zero puntura itzul gaitezke bide horretatik.

“Loiolara itzultzea edo Estatuak erreforma hits bat lantzea”. Bi aukera besterik ez daudela esan du Rafa Diezek.

Ados nago, baina zehazpen batekin. Ezker abertzalearen gehiengo soziologikoak biolentziarekin bukatu nahi du negoziazio arrazoigarrian aritzeko, hau da, negoziatio positibista gauzatzeko. Alabaina, ezker abertzalea ez da gauza ETAREN menpekotasunetik askatzeko, ETAREN inpronta militarrek aurrekontsentsura iristea zailtzen du.

“Alderdi estatalek adimen apurra balute saiatu beharko lukete lehendakariaren proposamena negoziatzen”

Areago, negoziatioaren bestaldean PPk eta PSOEek jarrera kontrajariak izanda. Ezker abertzaleak ez badu ETAREN tutoretza gainetik kentzen nik ez dut aterabiderik ikusten.

Hauteskunde osten bake eta normalizazio bide orria urratzen hasiko da Ibarretxe lehendakaria. Itxaropenik bai?

Bai. Lehendakaria proposamen politikoak egiteko legimititatea duen bakarra delako. Auzia ez da ETAREN eta Espainiako Estatuaren artekoa, Euskal Herriko eta Estatuko ordezkari institu-

zionalen artekoa baizik. Gaur egun Eusko Jaurlaritza ez da Euskal Herri osoaren ordezkaria, jakina, bere ekimena prozesu luze honetako hasiera bezala ulertu behar da. Bien bitartean, EAJ erabat konprometituta dago lehendakariaren bide orriarekin. Bide hori bide bakarra baita, pragmatikoa eta posibila. Alderdi estatalek adimen apurra balute saiatu beharko lukete bide hori lantzen eta negoziatzen. Negoziatioaren bidea da politikan aritzeko bide onuragarri bakarra. Gainera, Eusko Jaurlaritza osatzen duten EAJ, EA eta EB alderdiek ez dute beren ordezkartza usurpatzen utziko, ez ETAREN aldetik ez ezker abertzalearen aldetik. Gu gara herri honetako gehiengo —lurraldetasunari dagokionez, berriz diot, oraingoz mugatua— eta Ibarretxe lehendakariak autogobernuaren bidean aurrera egiteko egin duen eskaintza legezko eta bideragarri bakarra da. Nabardura bat amaitzeko: Loiolan amaitu zen negoziatioa bideratzeko, Batasunak, errealista izanda, Ipar Euskal Herria albo batean utzi zuen. Gainerako abertzale guztiok egin behar izan dugun bezala. ■

Euskaraz dibertitzeko konpromisoa

Jolasa behar naturala da haurarentzat. Fantasiak, nahiak eta bizipenak askatzeko ezinbesteko jardura. Baina baita hizkuntza jarretan eragiteko bide eraginkorra ere, Maite Asensio eta Jaime Altuna Urtxintxa eskolako kideek ondotxo dakitenez.

GARBINE UBEDA GOIKOETXEA

DONOSTIAKO Urtxintxa eskola aisialdiko begirale eta hezitzaileak formatzeko helburuz sortu zen duela hogeitau urte pasatsu. Irizpide soziolinguistikotik gabe hasieran, garai hartako eliz giroa eta Scout taldeak gaindituz, haur, guraso, irakasle nahiz aisialdiko begiraleei euskaraz jolasten erakustea eta, bidenabar, jolasaren bidez euskararen aldeko jokaera positiboak transmititzea zuten helburu.

Jolasen inguruko programak beranduxeago heldu ziren. Hain justu, euskararen ezagutza handia zen eremuetan ere erabilerak gora egiten ez zuelako kezka nagusitu zenean edota “1997 urtearen inguruan, arlo desberdinetan eskola nahikoa ez zela jabetu zirenean”, Jaime Altuna ekimenaren arduradunak argitu digunez.

“Lehen ikastaroa Goierrin eman genuen –jarraitu du Altunak–. Haurrak jolas orduetan barra-barra erdaraz aritzen zirela eta, guztiz arduratuta deitu ziguten Ordiziatik. Oso sintomatikoa iruditu zitzaigun”. Garai hartan jolas bilduma txiki bat besterik ez zuten esku artean, barne erabilerarako nahiz udalekuetan baliatzeko osatua. Esperientzia hark, ordea, jolasa eta hizkuntza lantzeko planteamentu berrietara eraman zituen, intuizioz egiten zutenari oinarri eta funtsak batzera; alegia, etxean bertan soziolinguistika arloa sortzea. Altunaren hitzetan, “Haurrei hizkuntza motibagarriago egiteko modu eraginkorrena, gurasoei euskaraz jolasten erakustea zela konturatzen ginen. Halaber, jolas

Gurasoak eta haurrak elkarrekin jolasean.

bakoitzari helburu zehatzak lotuta, emaitza hobeak lortzen ahal zirela”.

Guraso erdaldun askoren erronka

Gurasoentzako jolas ikastaroak eskolen eta udalen ekimenez antolatzen dira gehienetan. Lauzpabost saio eskaintzen dira normalki, sei bat ordu guztira, eta irekiak izaten dira, euskaldunek nahiz erdaldunek hartzen dute parte. Azken egunean nork bere haurrak ekartzen ditu eta ikastaroan zehar ikasitakoak elkarrekin praktikan jartzen dira. “Saio bikaina izaten da azken hau, erraz ahanzten ez den horietakoa –aipatu digu Maite Asen-

siok– oso ongi pasatzen baitute denek elkarrekin jolasean. Inoiz edo beste, gurekin ikasitakoa kalean zabaltzeko ekimen politak antolatzen dira herrietan. Legazpin, esaterako, jolas eguna antolatzen da plazan”.

Zenbaitetan, haurren esku-hartzea ikastaro osora luzatzea eskatzen zaie Urtxintxakoei, saio guztiak haurrak ondoan dituztela egitea, geroko praktikarako errazago izango delakoan. Ez da, ordea, aholkagarriena, Jaime Altunak argitu digunez: “Batzuetan ondo ateratzen diren arren, dinamika aldetik askoz ere zailagoak dira ikastarook. Batzuek zein besteek erritmo

Soziolinguistika arloaren ekarpena

Soziolinguistika arloko irizpideei jarraiki eta euskaraz ondo pasatzea helburu nagusizat hartuta, programa ugari ipini du martxan Urtxintxa eskolak. Guraso eta irakasleentzako jolas ikastaroak gainera, jakina. Aipagarrien artean, 13 eta 18 urte arteko gaztetxoak motibatzen dituzten diren ekimenak eta guraso etorkinak dituzten haurrei zuzendutako dinamizazioak kasu.

“Lagunarteko hizkerarekin jolasean” deiturikoa hizkuntza ez formala erabiltzeko programa moduko bat da. Ligatzea, adar jotzea eta haserretzea bezalako gaiak hartu eta esamoldeak lantzen dituzte gaztetxoekin. Helburua, gure hizkuntzari zaion beldurra kentzea eta, bidena-bar, euskara gaztelania bezain erakargarria dela ikusaraztea. “Gaztelaniaz hitz xeblebre asko ezagutzen eta

erabiltzen dituzte –Maite Asensiok–. Masturbazioa adierazteko, adibidez. Euskaraz ez dute horrelako baliabiderik, eskolan ez baita antzekorik ikasten eta kalean ere ez baitira entzuten. Euskaraz beste horrenbeste esamolde badela jakiten dutenean txundituta gelditzen dira”.

Guraso etorkinak dituzten haurrei zuzendutako programak Aleatitakonba du izena eta haur euskaldunentzat antolatzen dituzten jolas dinamizazioen antzekoa da: pertsonaia baten gorabeherak aitzakiatzat hartuta jolasean aritzea da kontua. Programa hau ludotekak dauden herrietan antolatzen da batik bat, eta bertan biltzen diren haurrak urtebeteren buruan euskal giroan integratzea du helburu. Haurrak asteen bitan elkartzen dira begiralearekin.

Ikastaroetan biltzen direnentzat eta interesa duen ororentzat lagungarri, Urtxintxa eskolak DVD hau plazaratuko du aurki. Hirugarren argitalpen honek –lehendik bi CD-ROM dituzte merkatuan– etxeko txikienei zuzendutako 30 jolas eta abesti eta laburmetraia bat biltzen ditu.

oso desberdinak, ikasmolde oso desberdinak dituzte”.

Ikastarootan baliatuko den materiala eta gainerakoak euskaraz lantzen ditu Urtxintxa eskolak. Gero, biltzen den taldearen arabera, egokitu egin behar izaten dituzte azalpenak: “Zenbaitetan –dio Maite Asensiok–, gurasoen arteko batzuk hizkuntza aski menderatzen ez dutelako edota batere ez dakitelako, erdarazko laburpenak ere eskaini behar izaten dira”.

Ikastaro osoa erdara hutsean eman beharra ere egokitu izan zaie inoiz. “Etortzen zaizkigun guraso erdaldunei motibazioa eta etengabe erakusten duten gogoia estimatzen diegu guk”, dio Jaime Altunak. Horrelakoetan hautatzen dituzten jolasak eta kantuak

xinple-xinpleak izaten dira, motzak eta errepikakorrak, “konfiantza hartzen laguntzeko modukoak”.

Gurasoei zailen egiten zaiena, ordea, ez da jolasen nondik norakoak ulertzea, baizik eta lotsa gaintzea, Maite Asensiok ongi dakienez. “Herri txikietan, denak elkarren ezagunak diren tokietan, adibidez, izugarri kostatzen da martxa hartzea. Barregarri ari direla iruditzen zaie hasieran”.

Teoria berriak praktikan ikasteko modua

Irakasleentzat antolatzen diren ikastaroak, berriz, beste kutsu bateko eragozpenak izaten dituztela aipatzen digu Maite Asensiok. Sarri agertzen den arazoetako bat, hain justu, moti-

bazio maila apala izaten da. “Gure saioak eskolako ordutegietatik kanpo ematen direnez, ezertarako denborarik ez dutela sentitzen dute irakasle askok, ikastaroa egiten ari diren bitartean lana pilatzen ari zaiela. Eta gogoia makaltzen joaten da”.

Bestalde, irakasleen klaustroan nagusi den giroa erabakiorra izaten da ikastaro mota honetan. “Gure saioetan txorakeria eta ziminakeria asko egin behar izaten da. Parte hartzen duten kideen arteko harremana txarra denean, nekez lortzen da gustura bukatzea. Aldiz, giroa ona bada, irakasleek erdi terapia gisa ere hartzen dute ikastaroa. Oso dibertigarria egiten zaie”.

Irakasleek gehien baloratzen dietena, hala ere, pedagogia berrien egokitzapena izan ohi da, unibertsitateetan teorizatzen dena praktikan jartzeko eta egunerokoari aplikatzeko egiten duten ahalegina. ■

Babeslea: Bizkaiko Foru Aldundia

gure!
artean!
euskaraz

BFA
DFB

Irungo iruzurra jarraitzeko gakoak

Gipuzkoako Batzar Nagusiek urtarrilaren 17an abiarazi zuten Irungo Foru Ogasunean egindako iruzurretik erator litezkeen erantzukizun politikoak aztertzeako ikerketa batzordea. Urte bukaera arteko epea izango du, dagoeneko 8,1 milioi eurotik gorakotzat jotzen den iruzur horri buruzko ikerketa lanak egiteko.

DANIEL UDALAITZ

AUZIARI DAGOKION IKERKETA judizialaz kanpo, Gipuzkoako Batzar Nagusiek Irungo Foru Ogasunean izandako iruzurretik erator litezkeen erantzukizun politikoak – “egitez, ez-egitez zein zabarkeriaz” – aztertzeako batzorde berezia jarri dute abian. Duela hilabete batzuk jarri zen agerian iruzur hori, eta dirudienez 8,1 milioi eurotik gorakoa izan daiteke (8.125.106 euro). Gipuzkoako fiskoari ordaindu gabe utzitako zifra horretatik, azpilanean aritu den taldearen buruek ustez 1.638.552 euro jaso dituzte legez kontra, gutxienez. Gipuzkoako Foru Aldundiak ofizialki onartu du kopuru hori dela aipatu erakunde foralaren diru-sarreran falta dena, ustez Jose Maria Bravok zuzendutako taldeak egindako azpilanaren ondorioz. Bravo, Irungo Zerga Bulegoko zuzendari izandakoa, kartzelan dago iragan uztailaren 11z geroztik, kasua ikertzen diharduen epailearen aginduz.

Batzar Nagusien aurrera Jose Maria Bravo –auzi honetako akusatu nagusia– eta beste bost akusatuetakoa bat –Pilar Gracenea funtzionarioa– deitu zituzten. Haatik, Bravok ezezkua eman zion Batzar Nagusien aurrean agertzeari. Gracenea funtzionarioak, berriz, behin eta berriz esan zuen ez zuela inoiz susmatu Irungo Zerga Bulegoan irregulartasunik egiten zutenik.

Jose Maria Bravo, Irungo Foru Ogasuneko zuzendari ohia (eskuinean) abokatuarekin; iaizko udan, kartzelan sartu aurretik.

Hedadura handiko sareak

Irungo iruzurra 1989tik 2004ra bitartean egin da eta, nahiz eta akusatu nagusiaren familiarteko pertsona bat edo bi baizik ez egon inputatuta, ezinezkoa da iruzurra horiek baino ez egin izana. Oso sare zabala eratu behar izan dute, eta pertsona ugariaren konplizitatea lortu, zergadunei egindako etengabeko iruzur hori ezkutuan eduki ahal izateko. Zergadunen 150 espedientetan baino gehiagotan daude irregulartasunak; horietako gehienak zerga zorrak zituzten profesional txikiak ziren. Zergadun horiek zegozkien

ordainketak egin zituzten zorrak kitatzeko, baina diru horiek ez ziren Foru Ogasunaren diru kutzara inoiz heldu, Bravoren sareak bildu baitzituen. Horregatik esaten da iruzurraren kopuru osoa 8,1 milioi eurokoa dela. Diru horretatik, sarearen buruak gutxienez 1.638.552 euroz jabetu dira, ustez.

Gogoan izan beharrekoa da iruzur jarraitu horrek iraun zuen bitartean, akusatu nagusiaren anaia den Victor Bravo, EAJko senatari ohia, Foru Ogasuneko zuzendaria zela. Horregatik diote batzuek EAJri bete-betean eragiten diola kasu honek, eta erantzukizun

Ikerketa Batzordearen 2008ko egutegia

Hau da Gipuzkoako Batzar Nagusietako ikerketa batzorderako aurreikusitako egutegia:

✓ Urtarrila: akusatuak eginbide judizialen aurrean agertzea.

Zerga Arretarako Unitatearen eta Zerga Bilketarako Unitatearen buruen agerraldiak –lehen beste izen batzuk zituzten unitateok–.

✓ Otsaila: Zerga Bulegoen zuzendariordeen, Kontuhartzaitza eta Auditoretza Zerbitzuko buruen eta Informatika arduradunen agerraldiak.

✓ Martxoa: Kontabilitate Zerbitzuko buruen, sindikalisten, aholku larien eta ikerketapean dauden espedienteei lotutako abokatuen agerraldiak.

✓ Apirila: Ogasuneko eta Finantza eta Aurrekontuetako zuzendari nagusien agerraldia. Ogasun Saileko aholkulariak.

✓ Maiatza: Foru Diputatuen agerraldia.

✓ Ekaina: Diputatu nagusien agerraldia.

✓ Iraila: Batzordearen bilerak.

✓ Urria: Deliberamendu fasearen hasiera.

✓ Azaroa: Ondorioak eta Osoko Bilkuran adieraztea.

penalak eta politikoak argitzeko eskatzen ari dira. Auditoretzak eta informatika nagusi diren garaiotan, nork erraztu du, Gipuzkoako Foru Ogasunetik bertatik, sare horrek hainbeste denboraz jardun izana? Nor eta zergatik aritu da, Foru Ogasunean bertan, ez ikusierena egiten, ziur asko Foru Ogasuneko sistemaren barruan gertatzen ari ziren irregulartasunak jakitun egonik? Norena izan zen pertsona jakin batzuk Foru Ogasuneko Zerga Bilketa Zerbitzuaren barruan lanpostu estrategikoetan jartzeko erabakia, azpilanean ziharduen sareari lagun ziezaioten?

Auziaren berri izanik, zaborrak ezkutatu eta gauzak bere horretan utzi al zituzten politikari batzuek? Akusatu nagusiaren bizimodua eta etxebizitza

IMANOL OTEGI / ARGAZKI PRESS

LAB sindikatua Gipuzkoako Foru Aldundiaren aurrean erakunde horren zerga politika eta Irungo Foru Ogasuneko iruzurra salatzen.

alorreko negoziok ez al zitzaizkion deigarriak iruditu Foru Ogasuneko inori?

Auzia agerian uztea

Irungo Ogasuneko iruzurra agerian geratu zenetik, LAB sindikatu abertzaleak ikerketan sakontzeko konpromisoa hartu du, azken ondorioetara iritsi arte. Horretarako, herri akusazio gisa aurkeztu du bere burua, eta Batzar Nagusietako ikerketa batzordean ere parte hartu nahi izan du, baina aukera hori ukatu egin diote. Hain zuzen ere, ikerketa batzorde horren lehen batzarrean Gipuzkoako Batzar Nagusietako egoitzaren aurrean bildu zen sindikatu abertzalea, “Iruzurrik ez! Nor da erruduna?” lelopean. Halaber, Bravori ez

Azpilanean aritutako
sarearen buruak 1.638.552
eurotik gorako kopuruaz
jabetu dira, ustez

ezik irregulartasunek kaltetutako zergadunei ere egin beharreko zenbait galdera aurkeztu zituen. Izan ere, LAB sindikatua gauzak argitu gabe auzia ixtearen beldur da; horregatik, ikertzen jarraituko du eta auzia goitik behera agerian uztea eskatu du.

Sindikatu horrentzat, bateraezintasuna funtsezkoa da, eta erantzukizun

penalez gain gaizkidetasunarekin zerikusia dutenak ere argitzeko eskatu du. Jose Maria Bravo akusatu nagusiari eta auzian nahastutako beste funtzionarioei dagokionez, sindikatu abertzaleak eskatzen du argitu dadila nola hasi ziren Foru Aldundian lan egiten, Gipuzkoako Ogasunean hartu dituzten beste langileekin ez bezala jokatu ote zuten beraiekin, eta “non, noiz eta nork hartu zuen lan jardunen bateragarritasunaren erabakia”, funtzionario lana eta bestelako lanak bateragarri izatekoa, alegia. Ildo horretatik, jakin nahi du nola sartu zen Jose Maria Bravo Foru Aldundian, lan sustapenerako zein prozeduraren bitartez iritsi zen Irungo Bulegoko buru izatera, lanpostu horren eskakizun guztiak betetzen ote zituen, eta eskatu ote zion foru erakundeari Urdanibia zerga aholkularitzan jarduteko baimenik. Halaber, norbaitek eman beharko zion beste akusatuari, Pilar Gracena-ri, Administrazioako funtzionario izanik beste lanari ere eusteko baimena. Gracena izan da Batzar Nagusietako ikerketa batzordearen aurrean deklaritzen lehena. Behin eta berriz esan duenez, ez zuen inoiz ere susmatu Irungo Foru Bulegoan irregulartasunik zegoenik.

Sindikatu abertzalearen iritzi- z, “laxotasunak, egin behar ziren kontrolak alde batera utzita, iruzurrari bidea erraztu dio, auzi honek agerian utzi duenez”. ■

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Lekeitioko Euskal Zine eta Bideo Bilera gehiago ez

ANTOLATZAILEEK hala esan dute, 2007ko azaroan egin zen XXX. Bilerazkena izan dela. Hogeita hamar urteren ondoren, edizio gehiago ez antolatzeke eman duten arrazoia diru premia da, zehatzago esanda, instituzioen diru-laguntza “txikia”. Euskarazko zinemaren munduan erreferente den ekimen horren antolatzaileek salatu dutenez, “makroproiektu txoro eta erraldoiak laguntzen diren bitartean hain aberasgarriak diren Lekeitiokoa bezalako zinemaldiak ez dira laguntzen, eta horrek azkenean jendea erretea dakar”.

2007ko Bileraren kartela.

Klusterraren I. Jardunaldia

OTSAILAREN 29RAKO antolatu du Soziolinguistika Klusterrak *Geroa bermatzeko, oraina ezagutu* izeneko jardunaldia. Egun osoan zehar honako hauen hitzaldiak izango dira: Xavier Vila, Malores Etxeberria eta Alex Mungia, Iñaki Marko, eta Iñaki Eizmendi. Arratsaldean “Euskararen kale erabilera 1989-2007” izenburupean mahai-ingurua izango da Txillardegia, Iñaki Martinez de Luna eta Kike Amonarrizekin.

Informazio gehiago: www.sociolinguistika.org/jardunaldia

Elebila.eu iazko web-gune euskaldun onena

TEKNOPATEN arabera behintzat bai. Sariketa, zazpi@2007, Teknopata.net blogak (Joxe Rojasena) antolatu du, eta internautek zazpi webgune euskal-

dun onenak aukeratu dituzte. 2007ko abenduan wiki bat zabaldu zuten eta bertan 31 hautagaiekin osatu zuten zerrenda, ondoren hilabeteko epean botoa emateko aukera izan dute. 200 internauta euskaldunek hartu dute parte. Honakoa da sariketaren sailkapena: Elebila.eu, Euskalbar.eu, Euskaltube.com, Eibar.org, AHTgelditu.org, Gaur8.info, Irratia.com eta Euskalnatura.net.

Atzera-karga arintzeko aholkuak

MITXEL KALTZAKORTAK UEUren eskutik argitaratu du *Prosa komunikagarriago egiten. Zenbait proposamen (1)* liburua. Kazetaritzan eta komunikazioan aritzen den ororentzat da batik bat interesgarria. Kaltzakortak hainbat proposamen egin ditu euskal prosa arintzeko, komunikagarriago egiteko, eta hainbat adibide jarri atzerakarga nola konpondu erakusteko.

TALAIAN

Greba eraginkorra

Greba guztiak ez dira eraginkorrak. Osakidetzako langileek egindakoa eraginkor izaten hasi da. Beraien helburua lortu dute: ugazabak ezarritako “dekretazoa” bertan behera utzi eta horiek negoziaketa mahaira itzultzea. Osasun Sailburuak, beraz bere gobernuak, atzera egin behar izan du hainbat arlotan: grebalariez esandakoan (“diruzale” deitu zien), publizitate bidez eginiko manipulazioan eta greba jarraitu dutenen kopuruaz adierazitakoan. Atzera egin eta sindikatuekin negoziaketa berria onartu behar izan dute. Ikusi egin beharko da orain artean arlo teorikoan egindako atzerapausoa, alor praktikoan ere ematen den proposamen berriarekin. Aurrekoa moztarotuta mantentzea ez litzateke bidezkoa; zirikatzeke beste modu bat besterik ez litzateke. Eta sindikatuek deitu dituzte greba berriak, otsailaren 21erako eta martxoaren 6rako.

Denek ikasi beharko lukete zerbait greba honetatik. Langileek ikusi dute batasuna dagoenean, greba eta mobilizazioak eraginkorrak direla eta euren helburuak lortzen dituztela. Parte hartu gabe ere hainbat hobekuntza ekonomiko eta sozial lortuko dituztenek etorkizuneko mobilizazioetan partehartzailerik izatea pentsatu beharko lukete. Ugazabak, Osakidetzak kasu honetan, ikasi beharko luke gatazkak usteltzen utzi eta “dekretazoa” ezartzea irtenbiderik okerrera dela eta errentagarritasun ekonomiko eta sozial gutxi dakarrela. Orain, garrantzitsuena alde guztiek arrazionaltasunez negoziatzea da eta ase arteko akordioa lortu arte mahaitik inortxo ere ez jaikitzea. Horretarako, guztiek eman beharko dute amore. Izan dadila Osakidetzak sendatu eta erabiltzaileek etekinak lortzeko.

Juan Mari Arregi

BAHEA

[Bernat Joan i Mari civissarra, soziolinguista eta Europako Parlamentuko diputatua da. Barometre neurketa tresnak emandako datu bat egin zaio deigarri: Herrialde Katalanetan, gutxi gorabehera milioi bat pertsona nahiko erraz moldatzen dira ingelesez:](#)

“Turismoan aitzindari izan nahi badugu, edo komunikazioaren teknologia berrietan aurrean egon nahi badugu, ikerketan eguneratuta egon nahi badugu, edo gure unibertsitateek maila onargarria izatea, ezin dugu jarraitu ingeleza jakiteari bizkar emanez, eta berriro diotsuet nazioarteko komunikazio hizkuntza dela ingeleza.

Tamalgarría da hamabi milioitik milioi batek bakarrik hitz egin ahal izatea ingelesez, baina sei milioik ingelesez jakitea lortuko bagenu ere, ez litzateke festa ospatzeko modukoa izango.

(...) Lortzen ez badugu, erkidegora itxita jarraituko dugu, herrira; gure bizilagunak bezala, abarkak kendu ezinik ibiliko gara. Tamalgarría izango litzateke”.

Demokraziarik ez Euskal Herrian

EUSKAL HERRIAREKIKO bederen ez da demokraziarik. Zalantzan jarri liteke autodeterminazio eskubiderik aitortzen ez duen estatu bat demokratikoa dei daitekeen edo ez. Luze eztabaida liteke horretaz. Baina politika egiteagatik alderdiak legez kanpo jarri eta haien buruzagiak espetxeratzen dituen estatua ezin daiteke demokratikoa izan, nahiz eta neurriok zuzenean populazio multzo bati baino ez eragin. Ez zuzenbide estaturik, ez demokraziarik.

PPk eta PSOEk erabat berengana-tua dute azkenean topatu dutela ENAM garaitzeko giltza, ohiko polizia bideak eta ilegalizazioek hondoratuko dutela dagoeneko indar metaketarako gaitasunik ez duen mugimendua. Erre-

presio selektiboa ei da bidea, zuzendaritzak bata bestearen atzetik desegin, berrantolaketa eragotzi eta datozen gazteek harri bertsuetan estropezu eqin dezatela behin eta berriz.

Eta mende hasieran ehundutako estrategia berriak akaso lortuko du ezker abertzaleko erakundeak ahultzea, baina lortuko ez duena da gatazka politiko bortitza gaintitzea. Urte askotxo iragan dira jada hortaz ohartzeko moduan eta Espainiako agintariek ere aspaldi ohartuta behar lukete.

Baina seguruenik berdintsu zaie, baldin eta ENAMeko fenomenoak burbuila gisa mantentzea lortzen badute, borroka armatu eta guzti ere burbuila horrek une batean sortzen

duen presioa guztiz jasangarria delako. Eta agian komenigarria ere bai, Espainiako barne kohesio tresna gisa guztiz erabilgarria delako. Eta erabakitzeko eskubidearen aldekoen meta eragotzen duen osagai garrantzitsuena delako. Errepresio uholde berri honek, gainera, negoziazio prozesu berri bat izatekotan, indarretik abiatzea ahalbidetzen dio Estatuari.

ENAMeko jendeak borrokan du esperantza... eta Estrasburgoko Auzitegian. Espainiarentzat kolpe latza litzateke Alderdien Legea hondoratzea, baina ez estrategia berriaren amaiera. Espainia beldur da Estrasburgorekin, baina hango epaiak zazpi urtez behin datoz. Okerrenera ere prezio onargarria Estatuarentzat.

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Izen deiturak:

Helbidea: Posta kodea: Herria:

Herrialdea: Jaioteguna:

N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Talloiez☐ Transfe

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa:

Titularra: N.A./I.F.K.:

Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:

Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:

Data:

Singdura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: 142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria -Gipuzkoa-

Aukeratu ongi etorri oparia

"Kirolaz Badakit" mahai-jolasa

“888 txiste” liburua

“Txoriak-txori”
laminga

%25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza: 2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Ipar Euskal Herrian

Obreroen zigorra: bizi laburragoa eta ezintasun gehiagoz

Herritarrak gaur lehen baino urte gehiago bizi direla jakina da, emakumeak gizonak baino luzeago irauten duela ere bai. Baina batz besteko datuak nola banatzen dira gizarte mailen arabera? Eta ezintasunak kontuan hartuta? Frantziako datuak azaldu dira, eta Euskal Herrirako balio lezakete.

LANGILEEN ZIGOR BIKOTTZA: ezintasuneko urte gehiago eta bizi laburragoa. Izenburu hori deigarri egiten da jakinez gero Frantziako Institut National d'Etudes Demographiques (INED) erakunde ofizialak ipini duela 2008ko urtarrileko *Population et Sociétés* buletin. Gehienetan horrelako organismoek egia latzenak koadro estatistiko ezin ulertuzkotan gorde ohi dituzte eta.

Informea honela hasten da: "Frantzia obreroek batz beste koadro exekutiboek baino bizi laburragoa dute. Urte gutxiagoz bizitze horrek esan nahi ote du osasun txarrezko urte gutxiago jasaten dutela? 2003an Frantzia osasunaz egindako inkestan oinarriturik, horrela ez dela erakutsi dute Emmanuelle Cambois, Caroline Laborde eta Jean-Marie Robine-k. Obreroek koadroek baino bizi laburragoa dute eta gainera hauek baino urte gehiago egiten dituzte ezintasunekin".

Frantzia gizonen batek batz beste ia 78 urtera iristeko itxaropena dute eta emakumeek 84ra. Bizi luzeago irabazi diren urteak osasun txukunez ematen ote dira, ala ezintasun eta menpekotasun egoera kaxkarretan? Bizia luzeago irabazi bezala ezintasunekin urteak nola daude banatuta maila sozialen arabera?

Galderoi erantzuteko, ikertzaileek alderatu dituzte bizi itxaropena eta osasun onez pasatako urteak, horrela ateratzeko herritar batek ezintasunik gabe irauteko aurrean dauzkan urteak.

Frantziako estatistiketan hiru ezintasun maila nagusi daude aurreikusita. I motako ezintasuna da funtzio edo zentzumenen mugaren bat eduki bai baina eguneroko bizimoduan oztopo nagusirik ez dutenena. II motakoa da 6 hilabete baino gehiagoz eguneroko bizimodua oztopatu eta etxeko lanetan bezala lanbide profesionalean ondorioak dauzkana. III motako ezintasuna daukate norbere burua artatzeko eginkizunak ere —garbitzea, janzteia, jatea...— nekez egiten dituztenek.

Frantzia 35 urte baino gehiagoko herritarren herenak dauka I motako ezintasunen bat, %18,5ek II motakoa eta %4,5ek IIIkoa. 35 urteko gizonen batek espero dezake 43 urte gehiago bizitzea eta emakumeak 49. Urte horietatik, I motako ezintasunik gabe gizonak 15 pasako ditu eta emakumeak 20; II motako ezintasuna gabe gizonak 34 eta emakumeak 37; eta III motakoa gabe gizonak 40 eta emakumeak 44.

Ezintasun gogorrenekin (III motakoekin) gizonen batek batz beste 3 urte ematen dituzte eta emakumeek 5, ia beti 60 urteak pasa ondoren. 60 urtetara iritsi den gizonen batek badaki geratzen zaizkion urteen erdiak ezintasunen batek ukituta pasa beharko dituela. Emakumeak gizonen batek baino urte gehiagoz iraunen du bizirik baina ezintasunekin urteak ere gehiago izango ditu. Askok laburtuz gero, esan daiteke 35 urteko pertsona batek beste 30

urte dauzkala aurretik inolako ezintasunik gabe bizitzeko. Beti ere batz besteko zenbakiak direla jakinda.

Exekutiboak, luzeago eta hobeto

Ikerketan honela sailkatu dituzte herritarren bizibideak: koadro exekutiboak, erdi mailako lanbideak, nekazariak, autonomoak, enpleguatuak, obreroak eta jarduerarik gabek. Bizi esperantza lehenetik azkenera gutxituz doa, nabarmen. Frantsesez *cadre* deitzen diren gizonen batek —exekutiboak, baina baita maila handiko enpleguatuak ere— 35 urte dituztenean beste 47 gehiago geratzen zaizkie; hau da, batz bestekoari baino 4 gehiago eta obreroei baino 6 gehiago. 47 urte horietatik 34 batere ezintasunik gabe pasako dituzte, hau da, obreroek baino 10 gehiago. 35 urteko obrero batek kalkulatu behar du 24 gehiago geratzen zaizkiola batere ezintasunik gabe.

Emakumeetan, bizi itxaropena ez dago halako tarterik exekutiboek eta obreroen artean, baina bai ezintasunik gabeko urteen itxaropena: 35 urteko andre exekutiboak ezintasunik gabeko 35 urte gehiago dauzka aurretik eta aldiz obreroak 27 baino ez. Antzeko ezberdintasunak errepikatzen dira, emakumeetan bezala gizonen batek, II eta III motako ezintasun larriagoei dagokienez.

Ikusten denez, koadro exekutiboek denbora luzeagoz bizi dira ezintasunik

Eus sinatzen duen batek dauka ipinita argazki hau Interneten. Karrikan konponketa lanetan ari direla iragartzen duen panoari umore oneko norbaitek marra batzuk egin dizkio eta ikurrean obreroak palaz darabilen hondar pila usain txarreko zimaurre bixurtu du, euli eta guzti. INED erakundearen kontuetan, Frantziako gizonezkoen %34 katalogatzen da obrerotzat, eta emazteen %12. Horiek dira gizarte mailen artean bizi itxaropenik laburrena dutenak eta urte horien barruan gaixorik edo ezintasunean denbora gehien pasa beharko dutenak. Egoera zertxobait hobea dute gizonezkoen %10 eta emakumeen %35 osatzen duten enplegatuek. Horiek eta jarduerarik gabeko pertsonak osatzen dute gizartearen okerrean bizi diren erdia. Obreroak baino okerrago daude jarduera profesionalik gabeko gizonezkoak, guztien %3, denetan bizi itxaropen baxuena dutenak (apenas 65 urte) eta beren azken urteak osasun egoerarik txarrean pasako dituztenak.

gabe obreroak baino, eta tartearak sakonagoak dira gizonezkoen kasuan. Tartearak irauten du zahartzaroan. 60 urtetan, ezintasunik gabeko urte gehiago dauzkate aurretik exekutiboek obreroek baino. Bestalde, urte gutxiagotan bizi arren emazte obreroek urte gehiago pasatzen dituzte ezintasunekin (22, I motakoekin) exekutiboek baino (16).

Exekutiboek eta obreroen artean gainerako lanbideen egoerak daude mailakatuta. Erdi mailako profesionalen, nekazarien eta profesional independenteen bizi itxaropena exekutiboen baino zertxobait laburragoa da. Enplegatuen kasuan, gizonezkoetan hauen bizi baldintzak hurbil daude obreroenentatik eta aldez emakumeetan gertuago goragoko kategorietakoetatik.

Denetan egoerarik txarrean jardue-

tarik gabeko *—inactif* frantsesez— pertsonena da. Atal honetako gizonezkoak ez dira asko, populazioaren %3 baizik ez, baina beren bizi esperantza 65 urtetan dago; emakumeak askoz ugariagoak dira, %21, eta hauen itxaropena sexu bereko obreroen tankerakoa da. Ezintasun mailarik gogorrenak ere kategoriarik honetakoek nozitzen dituzte.

INEDeko ikerlariok ikasgai hau atera dute azterketa honetatik: “Orokorrean esan dezakegu, zenbat eta bizi itxaropena luzeago orduan eta laburragoa dela ezintasuna jasanez pasa beharreko denbora”. Ondoen bizi direnek irauten dute gehien, eta gehien bizi izan direnak egon dira ondoren. Eta alderantziz: gutxien bizi direnek, zigor horretaz gain bigarrena ere jasan beharko dute, bizimodu latzagoa eramatea.

Arau orokor horren salbuespena nekazariena da. Hauen bizi itxaropena nahiko handia da —aurretik duten erdi-mailako lanbidekoena baino zertxobait hobea— baina aldez batere ezintasunik gabeko urte gutxiago gozatuko dituzte proportzioan. Nekazariarekin gertatzen da alde batetik enpresaburu txikiekin parekatzen direla, baina bestetik lan fisiko asko egin behar dutela, obreroen gisakoa, horrek jartzen dituelarik istripu eta eritasunen mendeago herritarren batz bestekoa baino.

Hona ikerketaren azken predikua: “Gizon eta emazte obreroak desabantailan daude ez bakarrik heriotzaren aurrean: bizi laburrago baten barruan, batz bestekoak baino denbora gehiago pasatzen dute ezintasun egoeraren batean. Eskuzko langintzek oro har era berezian jasaten dituzte ezintasun funtzional fisiko edo zentzumenezkoak, hauekin bizi beharko baitute 60 urtetik gora geratzen zaizkien urteen %60an. Desabantaila bikoitz hau gertatzen da, batetik bizi osoan daudelako gaixotasun eta istripuen arriskupean, beren lan eta bizi baldintzek horrela eraginda, eta bestetik osasun sistemaren baliabideetara ere neurri diferentean iristen direlako”.

Gai honekiko interesa daukanak, INEDen webgunean PDF formatuan aurkituko ditu informea osorik eta datu zehatzak koadro txit argigarrietan sailkatuta. Klase diferentziak gaur ere badirela berresteko... edo aseguru enpresek gutaz egiten dituzten kalkuluez pittin bat gehiago jakiteko. ■

<http://www.argia.com/nethurbil.php>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan**

Aukerarik
zabalena
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Iñaki Mendiguren

Eliza katolikoa eta familia

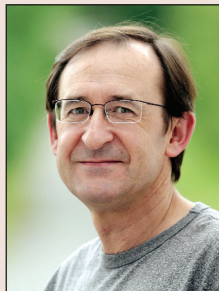
J oan zen urtarrilaren 20an, Madrilgo artzapezpikuak deituta, “familia kristauaren aldeko ekitaldi” jendetsua egin zen Madrilén. Dena den, han esandakoek baino gehiago harritu ninduen aldizkari honetan bertan (2.120 zka.) Xipri Arbelbidek idatzitako “Rouco Varela eta familia” artikulua.

Xipri beldur da oraingo familia modernoak ez ote duen euskal populua desagertzea ekarriko; eta guk haurrak egin nahi ez ditugulako, indioek eta beltzek urtero 7.000 egin behar omen dituzte guretzat, musutruk eta esker txarrez, gure garapena segurtatzeko eta gure sexu-janiza asetzeko. Beraz, Euskal Herria desagertzea, immigrazioa, prostituzioa eta gainerako zoritxarrak familia modernoaren erruak omen, eta horren konponbide bakarra, familia tradizionala. Kontxo!

Lehenik, lasai, Xipri, Euskal Herria ez da eta jende faltaz desagertuko; beste kontu bat da zenbateraino iraungo duen bere euskaltasunean, baina arazo hori aspalditxotik daukagu, bai bertón jaioeekin eta bai etorkinekin. Zer ikusi gutxi du familia mota batekin edo bestearekin.

Bigarren, noiz gertatzen da emigrazioa? Goseak, bortizkeriak, etorkizun ilunak jendea, bizimodu hobearen bila, bere herrialdetik irtetera bultzatzen dutenean. Herrialde behartsu horien egoeran dagoki-gun erantzukizuna ukaezina da, baina hori ere ez da oraingoa, eta ba al du zerikusirik familia modernoarekin? Bide batez, noiz deituko ote du kalera Eliza katolikoaren hierarkiak munduko bidegabekeria eta bere ondorio tamalgarriak (adib., Europan sartu nahian milaka itsas zolara joaten direla) salatzeke?

Euskal familia tradizional ugari haietan ere, Xipri, euskal seme asko kanpora joaten zen ogi bila: Gaztela aldera, Ameriketara, Parisera... Eta xehetasun txiki bat: beste seme-alaba asko Elizara jotzen zuten, goseak bokazioa susperturik, nonbait: gure aita zenaren aldetik hamaika

DANI BLANCO

senide ziren, haietarik bost Elizarako; gu geu lau izan ginen, eta bi —%50— seminario-bazka. Ez du, bada, Erromatar Elizak iraganeko garaian halako nostalgian bat izango, ezta?

Eta prostituzioa? Kasu gehienetan, hori ere miseriak berekin dakarren kontu tristea. Baina familia modernoaren asmakuntza ote da munduko “lanbiderik zaharrena”? Lehen ere gure artean ez al zen prostituziorik? Inoiz ez al dira frantsesez —baina euskal doinuaz— mintzatu putak Parisko kaleetan? Orain ere herrialde behartsuetako aberatsek ez ote dute bertan sexu-esklaborik?

Rouco eta bere gisakoei entzunda, badi-rudi kristau-familia etorri ahala haur hartzen dituen dela, gero ama zintzo demonio horiek zaintzen etxean geratzeko; aborturik gabe, noski; dibortziorik gabe, jakina; eta homosexualen ezkontzarik? *Vade retro, satana!* Baina niri hori baino kristauagoa, ebanjelioaren eta giza eskubideen

araberakoagoa, iruditzen zait jaiotzen kontrol arduratsua egitea; eta emakumeak —bere zirkuntantziak, askotan larriak, kontuan izanda— haurdunaldia eteteko irtenbidea izatea; eta bikote-bizitzak porrot egiten badu, berriro saiatzeko aukera izatea, infernuri betikotu gabe; eta zeure sexuak jendeak erakartzen bazaitu, zeu bezalako norbaitekin gustura bizitzeko modua izatea, elkar maitatu eta

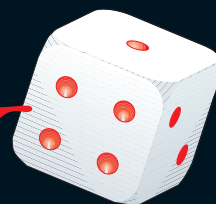
laguntzeko. Eta ez diot eskatzen Eliza katolikoari bere ikuspegia aldatzea; bakar-bakarririk bere moralak, Estatuaren indarrak baliatuz, gizarte osoari ez inposatzea, Espainian gutxienez luzaroan egin bezala.

Gainera, Erromatar Elizak badu bere baitan, familiari buruz betiere, zertaz kezkatu. Irakurri bestela Eugen Drewermann-en *Clérigos. Psicograma de un ideal* (Trotta, 1995); frantsesez *Fonctionnaires de Dieu* (Albin Michel, 1993). Liburua idatzi ondoren teologo psikoanalista honek apaizgoa utzi eta azkenean bere elizatik irteten behar izatea txiki-keria bat besterik ez da. ■

Lasai, Xipri, Euskal Herria ez da-eta
jende faltaz desagertuko; beste kontu bat da
zenbateraino iraungo duen bere euskaltasunean,
baina arazo hori aspalditxotik daukagu,
bai bertón jaioeekin eta bai etorkinekin

ASTE HONETAKO

zozketak

Antton Valverde

Otsailaren 28an
DONOSTIAko

Victoria Eugenia aretoan
"Hamabi amodio kanta"
diskoaren aurkezpen kontzerturako
20 harpidedunentzat bina sarrera

Donostia GIPUZKOA

1

Euskal Burdinaren Museoa

3 harpidedunentzat
bina sarrera

Mirandaola parkea - Telleriarte auzoa, z/g
Legazpi GIPUZKOA

www.lenbur.com

2

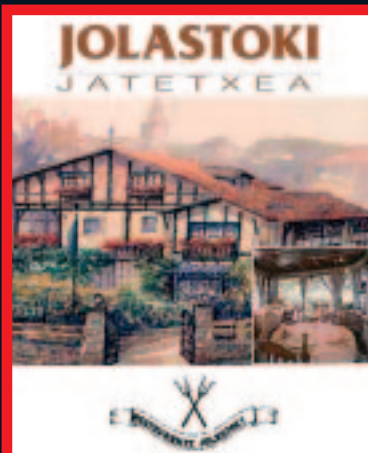
Txapela buruan ta ibili munduan

5 kamiseta

Gamon Zumardia, 7
Orereta, GIPUZKOA

www.txapelaburuan.com

3

Jolastoki jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Makalen etorbidea, 24 - Neguri
Getxo, BIZKAIA

www.jolastoky.com

4

Ziztadak

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

KEN ZAZPI

- Iñaki Sagasta Arana (Arrasate)
- Alberto Los Arcos Fernandez (Aras)
- Asier Amondo Gorostiza (Laudio)
- Mikel Garmendia Aizpuru (Bilbo)
- Sestaoko AEK euskaltegia (Sestao)

ARTEZ EUSKARA ZERBITZUA

- Lorenzo Zubeldia Aierbe (Lizartza)
- Idoia Illarramendi (Hernani)
- Txomin Etxebarria Bereziartua (Bilbo)
- Pello Iruretagoiena Gartxotenea (Zarautz)

GUIKURI NEKAZALTURISMOA

- Pake Garzia Konde (Elgoibar)

OLABERRIAKO KARTINGa

- Nerea Landaburu Aranzabal (Elorrio)
- Orkatx Kultur Elkartea (Azpeitia)
- Leizaran Batxiler Institutoa (Andoain)
- Felipe Iruretagoiena Elorza (Zarautz)
- Lourdes Iruretagoiena Laka (Zarautz)

ILLIMANI

- Inma Errea Cleix (Iruñea)
- Ane Yabar Tornos (Legutio)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

**Medio gehiago ahalmen
gutiago dutenei**

**ezberdintasuna
integratu nahi duen
eskola baten**

PARTAIDE IZAN

goizeko 7etatik oren 1 arte

IRRAT'6

6 oren ezberdintasunaren alde
emaitzak

**Integrazio
Batzordea**
16, Larregi
Etorbidea
64500 Donibane
Lohizune

☎ 05 59 37 14 11

ARGIA

laguntzaile

otsaila larunbata
16

IZARTEGIN
elkarlanean